कोशी दर्पण

लगानी विशेषाङ्क

वर्षः २	पूर्णाङ्कः ४	२०८२

प्रकाशन तथा सम्पादन मण्डल

संरक्षकः

श्री राजेन्द्र कुमार पौडेल
प्रमुख सचिव
कोशी प्रदेश सरकार

सम्पादन समिति

श्री नाराण प्रसाद रिसाल, प्रदेश सचिव	संयोजक
डा. मोहन कुमार सुवेदी, आर्थिक सल्लाहकार	सदस्य
श्री यज्ञ प्रसाद शर्मा, विज्ञ	सदस्य
श्री विक्रम लुईटेल, प्रेस सल्लाहकार	सदस्य
श्री जनक बस्नेत, अधिकृत	सदस्य

प्रकाशक

कोशी प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
विराटनगर, नेपाल

'कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन - २०८२' मा परियोजना विकासका लागि समझदारी गरिएका लगानीकर्ता एवं विकासकर्ता साथै सरोकारवालासँग सम्मेलनको उपलब्धी र प्रकृयागत पक्षमा छलफल गर्न आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमको अवसरमा प्रकाशित

२०८२ माघ २९ (१२ फेब्रुवरी २०२६)

विराटनगर, कोशी प्रदेश

प्रकाशन सङ्ख्याः
४५०

प्रकाशन मितिः
२०८२ माघ २९ गते, विहीवार

प्रकाशकः
कोशी प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
विराटनगर, नेपाल

मुद्रणः
गजुरमुखी प्रिन्टर्स, विराटनगर

नोटः यस कोशी दर्पण लगानी विशेषाङ्कमा प्रकाशित लेख रचनाहरुमा अभिव्यक्त विचार तथा धारणाहरु सम्बन्धित लेखकका निजी विचारहरु हुन ।

मुख्यमन्त्री

मुख्यमन्त्री
कोशी प्रदेश
विराटनगर, नेपाल

कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

शुभकामना

"कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२" अन्तर्गत परियोजना विकासका लागि समझदारी गरिएका क्षेत्रका अहिलेसम्मको अवस्था, यसको कार्यान्वयन र गर्नुपर्ने काम लगायतका विषयमा लगानीकर्ता, विकासकर्ता तथा सरोकारवालासँग सम्मेलनका उपलब्धि र प्रक्रियागत पक्षबारे छलफल गर्न आयोजना गरिएको कार्यक्रमको सफलताको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु। यस कार्यक्रमले सम्मेलनको भावना, प्रतिबद्धता र कार्यान्वयनलाई थप सुदृढ बनाउने विश्वास लिएको छु।

कोशी प्रदेश सरकारले २०८२ वैशाख १८ र १९ गते सफलतापूर्वक सम्पन्न गरेको लगानी सम्मेलन प्रदेशको आर्थिक विकास, रोजगारी सिर्जना तथा दिगो समृद्धिको यात्रामा एउटा महत्वपूर्ण कोशेढुङ्गाका रूपमा स्थापित भएको छ। निजी क्षेत्र, विकास साझेदार र सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिताले प्रदेशलाई लगानीमैत्री गन्तव्यका रूपमा स्थापित गर्ने आधार निर्माण गरेको छ।

देशभरमै पहिलोपटक प्रदेश सरकारले यस स्तरको लगानी सम्मेलन आयोजना गरी त्यसको कार्यान्वयन प्रक्रियालाई निरन्तर अघि बढाउनु कोशी प्रदेश सरकारको दृढ संकल्प र प्रतिबद्धताको उदाहरण हो। सम्मेलनपछि सुरु भएको कार्यान्वयन चरण आज यहाँसम्म आइपुग्दा हामीले हासिल गरेका उपलब्धिले थप उत्साह र आत्मविश्वास प्रदान गरेको छ।

यसै सन्दर्भमा सम्मेलनको कार्यान्वयन अवस्था, अनुभव, सिकाइ र प्रक्रियागत पक्षलाई समेट्दै २०८२ माघ २९ गते प्रकाशित हुन लागेको स्मारिका ज्ञानवर्द्धक, पठनीय, संग्रहणीय तथा उपयोगी दस्तावेजका रूपमा स्थापित हुनेछ भन्ने विश्वास छ। लगानी सम्मेलनसँग सम्बन्धित सबै महत्वपूर्ण दस्तावेजलाई समेट्ने यो प्रयास अत्यन्तै प्रशंसनीय छ।

यस स्मारिकामा समेटिएका सामग्रीहरूले आगामी दिनहरूमा समेत हामीलाई सही दिशामा अघि बढ्न उत्प्रेरणा प्रदान गर्नेछन्। साथै पछिल्ला सरकारहरूलाई आफ्ना नीति, कार्यक्रम र गतिविधिलाई अझ लगानीमैत्री बनाउन मार्गदर्शन गर्न महत्वपूर्ण सामग्री हुनेछन् ।

अन्त्यमा, कोशी प्रदेशको समृद्धि र विकासको यात्रामा योगदान पुऱ्याउने सम्पूर्ण सरोकारवालालाई धन्यवाद व्यक्त गर्दै यस ऐतिहासिक प्रयासको निरन्तर सफलताको कामना गर्दछु। कोशी प्रदेशलाई लगानीको उत्कृष्ट गन्तव्य बनाउने हाम्रो साझा प्रयास अझ मजबुत हुँदै जाओस् भन्ने शुभेच्छा व्यक्त गर्दछु।

हिक्मत कुमार कार्की
मुख्यमन्त्री
कोशी प्रदेश
मुख्यमन्त्री

फोन नं. +९७७-०२१-४७५१६६

ईमेल:- info.ocmcm@p1.go

कोशी प्रदेश सरकार
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय
विराटनगर, नेपाल

शुभकामना

कोशी प्रदेश सरकारद्वारा सार्वजनिक नीति, प्रशासन, विकास तथा व्यवस्थापनका विषयमा लेख—रचना र गतिविधि समेटी निरन्तर प्रकाशन हुँदै आएको मुखपत्र **"कोशी दर्पण"** को यस अङ्कलाई "लगानी विशेषांक" का रूपमा प्रकाशन गर्न लागिएको तथा वि.सं. २०८२ वैशाख १८ र १९ गते विराटनगरमा सम्पन्न **"कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन, २०२५"** का उपलब्धि, सिकाइ र भावी सम्भावनाहरूलाई समेटी आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमको अवसरमा विमोचन गर्न लागिएकोमा म अत्यन्त हर्षित छु।

उक्त दुईदिने लगानी सम्मेलन कोशी प्रदेशको आर्थिक विकास र लगानी प्रवर्द्धनका लागि एउटा ऐतिहासिक तथा महत्वपूर्ण पहलका रूपमा सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको छ। सम्मेलनका क्रममा विभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धित ५१ वटा समझदारीपत्र (MoU) मा हस्ताक्षर हुनु प्रदेशमा दीर्घकालीन, दिगो र विश्वासयोग्य लगानी भित्र्याउने दिशामा एउटा उल्लेखनीय उपलब्धि हो। यस सम्मेलनले निजी क्षेत्रलाई विश्वासमा लिँदै लगानीका नयाँ सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान गर्नुका साथै कोशी प्रदेशमा लगानीको ढोका थप फराकिलो बनाएको छ। सम्मेलनमा व्यक्त गरिएका लगानीकर्ताका प्रतिवद्धता, सुझाव तथा जिज्ञासालाई सम्बोधन गर्दै ती समझदारीपत्रहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनमा लैजान सरकार र निजी क्षेत्रबीच निरन्तर संवाद, सहकार्य र साझेदारी आवश्यक छ। यही उद्देश्यका साथ सार्वजनिक हुन लागेको **"कोशी दर्पण"**को यस लगानी विशेषांकमा सम्मेलनका उपलब्धिहरू, लगानीकर्ताका दृष्टिकोणहरू, सार्वजनिक—निजी साझेदारीका सम्भावना र चुनौतीहरू, सम्मेलनबाट प्राप्त सिकाइ तथा भावी मार्गचित्रसम्बन्धी विचारहरू समेटिएको हुँदा यस प्रकाशनको गरिमा र महत्व थप उच्च भएको अनुभूति गरेको छु।

प्रदेश सरकारले आवधिक योजनामार्फत परिकल्पना गरेको दीर्घकालीन सोचलाई साकार पार्न निजी क्षेत्रको सक्रिय भूमिका अपरिहार्य रहेको छ। नागरिकको विकास र समृद्धिप्रतिको उच्च अपेक्षा तथा प्रदेश सरकारको आर्थिक स्रोत परिचालन क्षमताबीच रहेको खाडललाई निजी क्षेत्रको लगानीमार्फत पूर्ति गर्दै रोजगारी सिर्जना, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न प्रदेश सरकार प्रतिबद्ध र क्रियाशील रहेको छ। निजी क्षेत्रसँगको निरन्तर अन्तरक्रिया, संवाद र पृष्ठपोषणका आधारमा नीतिगत तथा कानूनी सुधार, प्रशासनिक सशक्तीकरण, पूर्वाधार विकास तथा पहिचान गरिएका लगानीका नयाँ क्षेत्रहरूको उजागर गर्न यस विशेषांकमा समावेश विचार र दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने विश्वास लिएको छु। साथै, कोशी प्रदेश सरकारले आयोजना गरेको यो लगानी सम्मेलन अन्य प्रदेशहरूका लागि पनि लगानी आकर्षण र प्रवर्द्धनका दृष्टिले अनुकरणीय तथा प्रेरणादायी अभ्यासका रूपमा स्थापित भएको मेरो ठम्याइ छ। प्रदेशको समृद्धिको यात्रामा **"कोशी दर्पण"**को यो लगानी विशेषांक एउटा मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा स्थापित होस् भन्ने कामनासहित छोटो समयका बाबजुत यस कार्यमा सहयोग गर्नुहुने सबैमा हार्दिक आभार तथा यसको सफल प्रकाशनका लागि उत्तरोत्तर प्रगतीको शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

राजेन्द्र कुमार पौडेल
प्रमुख सचिव
कोशी प्रदेश सरकार

प्रदेश सरकार
कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरण
विराटनगर, नेपाल

शुभकामना

मुलुक संघीयताको अभ्यासमा प्रवेश गरेपछि कोशी प्रदेशसभाले सार्वजनिक-निजी सहकारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६ जारी गरी प्रदेशको सेवा, कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रको उत्पादन र विकासका लागि सार्वजनिक-निजी साझेदारी तथा विदेशी लगानीसमेत परिचालन गर्ने उद्देश्य लिएको छ। यसमार्फत अत्यावश्यक परियोजनाहरूको निर्माण तथा विकास गरी सबल, गतिशील र प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्रको विकास गर्दै रोजगारीका अवसर सिर्जना गरी गरिबी निवारणमा अर्थपूर्ण योगदान पुर्‍याउने लक्ष्यसहित एक अधिकारसम्पन्न स्वायत्त निकायका रूपमा कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरण गठन गरिएको हो। प्रदेश लगानी प्राधिकरण नेपालमै सबै प्रदेशहरूमध्ये पहिलो र एकमात्र यस प्रकारको प्रदेशस्तरीय निकाय हो। यस प्राधिकरणले आफ्नो स्थापना कालदेखि नै प्रदेशमा लगानीका सम्भावनाहरूको पहिचान तथा सार्वजनिक-निजी सहकारी एवं निजी परियोजनाहरूको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आइरहेको छ।

नेपालको इतिहासमा पहिलो पटक प्रदेशस्तरमा लगानी सम्मेलन सफलतापूर्वक आयोजना गरी १५८ अर्ब रुपैयाँभन्दा बढीका ५१ वटा विभिन्न क्षेत्रका परियोजनामा समझदारी गरेको छ। आजको दिनसम्म आइपुग्दा तीमध्ये ४ वटा परियोजना परियोजना विकास सम्झौता (PDA) चरणमा पुगेका छन् भने बाँकी परियोजनाहरू विभिन्न चरणमा रहेका छन्। विगत ६ वर्षको अवधिमा यस प्राधिकरणमार्फत एउटा परियोजना निर्माण सम्पन्न भई सञ्चालनमा आइसकेको छ । जसले प्रदेश सरकारका लागि राजस्वको नयाँ स्रोतको रूपमा योगदान गरिरहेको छ।

स्थापना कालमै कोभिड-१९ को वैश्विक महामारी तथा प्रदेशको अस्थिर राजनीतिक उतार-चढावबीच पनि प्राधिकरण आफ्नो उद्देश्य प्राप्तिमा सफलतापूर्वक अघि बढिरहेको छ । एकातिर नयाँ प्रदेश संरचना र त्यस अन्तर्गतको नयाँ संस्थागत व्यवस्था, अर्कोतर्फ सीमित स्रोत-साधन तथा न्यून अनुभवका बीच पनि प्रदेश लगानी प्राधिकरणका उपलब्धिहरू प्रदेशले गर्व गर्न लायक छन्।

लगानी प्राधिकरणको यस यात्रामा प्रदेश लगानी प्राधिकरणका अध्यक्ष माननीय मुख्यमन्त्री श्री हिक्मतकुमार कार्कीज्यू, सम्पूर्ण सदस्य महानुभावहरू, श्रीमान् प्रमुख सचिवज्यू, सचिवज्यूहरू, लगानी प्राधिकरण परिवार तथा सम्पूर्ण लगानीकर्ता/विकासकर्ताहरूको योगदानको उच्च कदर गर्दै हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

डा. सरोज कोईराला
प्रमुख कार्यकारी निर्देशक
प्रदेश लगानी प्राधिकरण
कोशी प्रदेश

डा. सरोज कोईराला
प्रमुख कार्यकारी निर्देशक

फोन नं. ०२१–४७५३५५, ४७५१००
ईमेल ठेगानाः info.invest@koshi.gov.np

विषयसूची

१	कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन र हाम्रो प्रतिबद्धता	हिक्मतकुमार कार्की	१
२	विकास व्यवस्थापनमा आवधिक योजनाको भूमिका	राजेन्द्र कुमार पौडेल	५
३	दिगो विकास, आयोजना बैंक र सार्वजनिक निजी साझेदारीको अन्तरसम्बन्ध	तारानाथ निरौला	११
४	लगानी सम्मेलन २०२५ को अनुभव र आगामी कार्यदिशा	डा. मोहन कुमार सुबेदी	१५
५	प्रदेश सरकारको सार्थक प्रयास, कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन-२०२५	- पवन कुमार तिमिल्सेना - अर्जुन निरौला	२०
६	कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको सम्भावना र चुनौतीहरू	नारायण प्रसाद रिसाल	२९
७	कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक-निजी लगानीका सम्भावनाहरू	यज्ञप्रसाद शर्मा	३७
८	प्रादेशिक लगानी सम्मेलनमा नेउवा महासंघको भूमिका	राजेन्द्र राउत	४३
९	प्रदेश गौरवको योजना	गालब बहादुर ढुङ्गाना	४५
१०	कोशी प्रदेश : लगानीका लागि आकर्षक गन्तव्य	इन्द्र प्रसाद कट्टेल	४७
११	नेपालको आर्थिक रूपान्तरण	पुष्प ढुङ्गाना	४९
१२	सफलताको कथा: स्काइवाक भेडेटार		५३
१३	लगानी प्राधिकरण कोशी प्रदेश : संक्षिप्त परिचय		५७
१४	समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएका परियोजनाको अवस्था		६०
१५	सम्झदारीपत्रमा हस्ताक्षर भएका परियोजनाहरूको विवरण		६९
	अनुसूची १ लगानी सम्मेलनको प्रतिवेदन		१२३
	अनुसूची २ लगानी सम्मेलनका तस्विरहरू		१३५

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन र हाम्रो प्रतिबद्धता

- हिक्मतकुमार कार्की
मुख्यमन्त्री

कोशी प्रदेश औद्योगिक विकासका हिसाबले अग्रणी क्षेत्र हो । वि. सं. १९९३ मा विराटनगर जुट मिल स्थापना भएर नेपालमा औद्योगिक इतिहास सुरु भएको हो । त्यसैले औद्योगिक विकासको जग बसाल्ने प्रदेशका रूपमा पनि यसले परिचय बनाएको छ । राणाकालमा (वि.सं. २०००) यस प्रदेशमा सर्वप्रथम मोरङ जिल्लाको लेटाङ्ग स्थित शिखरबास भन्ने ठाउँमा चिसाङ खोलाको पानी प्रयोग गरी मोरङ हाइड्रो सप्लाई कम्पनीमार्फत विद्युत उत्पादन भएको थियो ।

आर्थिक र सामाजिक क्रान्तिका हिसाबले ऐतिहासिक विरासत बोकेको प्रदेश हो, कोशी । नेपालको औद्योगिक विकासमा यसले खेलेको भूमिका अतुलनीय छ । खास गरेर विराटनगर र यस अन्तर्गतको औद्योगिक कोरिडोरकै योगदान विशेष रहेको छ । तर, पछिल्ला वर्षहरूमा यो प्रदेशमा आर्थिक विकासले फड्को मार्न त्यति सकिरहेको छैन । यसको सुरुवात जसरी भएको थियो त्यही उत्साहकासाथ विकास हुन सकिरहेको छैन।

एउटा राजनीतिक अगुवा कार्यकर्ताको हिसाबले मलाई यो क्षेत्रको आर्थिक विकासको विषयले सधैं चिन्तित बनाइरहेको हुन्छ । यस क्षेत्रको विकास, प्रगति र निजी क्षेत्रलाई सँगसँगै लिएर कसरी राष्ट्रिय पूँजीको विकास गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा सधैं उठिरहन्छ । यस क्षेत्रका उद्योगी व्यवसायीसँगको सघन छलफल र उहाँहरूको उत्प्रेरणा र हौसलाले मलाई पनि उर्जा दिइरहेको हुन्छ। प्रदेश सरकार सबै निजी क्षेत्रलाई उतिकै महत्व दिंदै सबैलाई एकताबद्ध गरी अगाडि बढाउने प्रयत्नमा छ। यस क्षेत्रका उद्योगीका समस्या समाधान गर्ने गरी अगाडि बढ्न चाहिरहेका छौं।

मैले २०७४ सालको प्रदेश सभामा निर्वाचित भएर आइसकेपछि पनि यस क्षेत्रको समृद्धिका लागि प्रयत्नहरू गरें। प्रदेशको नयाँ अनुभव र हाम्रा संरचनाहरू पनि नयाँ भएकाले जुन ढङ्गले आर्थिक र औद्योगिक विकास गर्ने प्रयत्नहरू गर्नुपर्दथ्यो, त्यो पर्याप्त हुन सकेन । पुनः म २०७९ सालमा प्रदेश सभा सदस्य निर्वाचित भएर आएपछि अहिले मुख्यमन्त्रीको भूमिकामा छु। मुख्यमन्त्रीको भूमिकामा रहेको बेला प्रदेशको समृद्धि र आर्थिक विकासलाई तीव्र रूपमा अगाडि बढाउँदै गरिबी निवारण, रोजगार प्रवर्धन र पर्यटनको विकास गर्दै राष्ट्रिय पूँजीको विकास गर्नका लागि केही प्रयत्नहरू सुरुवात भएका छन् । यसको महत्वपूर्ण कडी कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन हो ।

हामीले वि. सं.२०८२ वैशाख १८ र १९ गते कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन भव्य रूपमा सफल पार्यौं ।

प्रदेश सरकारको स्तरमा यति व्यापक, भव्य र सफल लगानी सम्मेलन पहिलो थियो । केन्द्रीय सरकारले समेत लगानी सम्मेलन गरेर लगानीका लागि पर्याप्त वातावरणहरू बनाउन नसकिरहेको अवस्थामा प्रदेशमा लगानी सम्मेलन हुनु र यसको वातावरण बन्नु आफैंमा महत्वपूर्ण उपलब्धि हो, भन्न सकिन्छ ।
तीन तहको सरकारको संरचना तथा प्रदेशका सीमित अधिकार र स्रोत साधनलाई उपयोग गर्दै लगानी भित्र्याउने कुराको सुरुवात गर्नु आफैंमा चुनौतीपूर्ण कार्य हो । यो चुनौतीलाई सामना गर्दै हामीले हाम्रा कानूनहरूलाई समयानुकूल सुधार गर्ने प्रयत्नहरू गरिरहेका छौं । कोशी प्रदेशका लगानी सम्मेलनमा आएका लगानीकर्ताले औंल्याएका कानूनी जटिलताहरूलाई फुकाएर लगानी आकर्षित गर्न संशोधन गर्नुपर्ने कानून र नियमावलीहरूका सन्दर्भमा सङ्घीय सरकारसँग पनि पहल प्रयत्न गरिरहेका छौं ।

झन्डै पौने दुई खर्बको लगानीको प्रतिबद्धता आउनु, अहिले नै २४ वटा परियोजनाहरू कार्यान्वयनका चरणमा जानु र अरू थप गरेर झन्डै ५१ वटा परियोजनाहरू अगाडि बढ्ने क्रममा रहनु यसको महत्वपूर्ण उपलब्धि हो । एउटा मात्रै उद्योग सञ्चालन हुँदा त्यसले आर्थिक क्षेत्रमा पार्ने प्रभाव असीमित हुन्छ । हामीले यहाँ धेरै उद्योग र व्यवसायहरूलाई अगाडि बढाउने गरी सम्झौता प्रक्रियामा पुगिसकेका छौं । निश्चय नै यसले तत्कालै नतिजा नदेला तर अबको ३ देखि १० वर्षमा हामीले कोशी प्रदेशमा गरेको लगानी सम्मेलनको सार्थकता र सफलता प्राप्त गर्नेछौं ।

हामीसँग पर्याप्त स्रोत, साधन र विज्ञता नहुँदा काममा ढिलाइ हुने गरेका छन् । यी सबै कुराहरूलाई छिचोल्दै लगानी सम्मेलनमार्फत भएका प्रतिबद्धतालाई पूरा गर्ने अठोटका साथ हामी अगाडि बढेका छौं । मैले पटक पटक भन्ने गरेको छु, बरु म आफैं फाइल बोकेर मन्त्रालय धाउन तयार छु, तर जसरी पनि लगानीको वातावरण बन्नुपर्छ । यसले हाम्रो प्रदेश मात्र होइन सिङ्गो मुलुकलाई समृद्धिको दिशामा अगाडि बढाउन भूमिका खेल्नुपर्छ ।

राष्ट्रिय स्तरमा भएका लगानी सम्मेलनले पनि अपेक्षित प्रतिफल प्रदान नगरेको भनी आलोचनाहरू नभएका होइनन् । हामी त्यस प्रकारका आलोचनालाई चिर्दै प्रदेशले गरेको लगानी सम्मेलनमार्फत आएको लगानी र लगानीकर्तालाई उत्साहित बनाउन हरतरहले काम गरिरहेका छौं । कोशी प्रदेश आफैंमा लगानीको वातावरण तयार भएको प्रदेश हो । यहाँको हिमाल, पहाड, तराई र वनजंगल समेतलाई हामीले पर्यटकीय गन्तव्यको रूपमा विकास गरेर ठूलाठूला होटल र पर्यटन प्रवर्धनका पूर्वाधारहरू निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याएर आम्दानी बढाउन सक्छौं ।

प्रदेश सरकारले पर्यटन प्रवर्धन गर्ने उद्देश्यले पदमार्ग निर्माण गर्नेदेखि लिएर यसका प्रवर्धनात्मक कामलाई अगाडि बढाइरहेको छ । हाम्रो यो प्रयत्न प्रदेशमा लगानी भित्र्याउनका लागि फलदायी हुनेछ भन्ने विश्वास छ । कोशी प्रदेशले हरेक काम देखिने, सुनिने र अनुभव हुने गरी गरिरहेको छ । यहाँको पर्यटन प्रवर्धनका लागि जनतामा देखिएको हुटहुटी र प्रदेश सरकारको ध्यानाकर्षणले नै लगानीयोग्य वातावरण निर्माण गर्न सम्भावना देखाएको छ ।

केही महिनादेखि कोशी नदीको किनाराको बोराबाँधमा भइरहेका पर्यटकीय गतिविधिले हामीलाई उत्साहित बनाएको छ । यसले जलमार्गसँग सम्बन्धित लगानीमैत्री वातावरण अगाडि बढाउन प्रेरित गरेको छ । यस्ता कैयौं क्षेत्रहरूमा हामी काम गर्न खोजिरहेका छौं । यस्ता सबै कामहरू एक्लै गर्न सक्दैनौं । त्यसैले हामीले निजी क्षेत्रसँग सहकार्य र हातेमालो गरेर अगाडि बढ्ने प्रयत्न गरेका हौं । हामी निजी क्षेत्रसँगको हातेमालो, सङ्घीय र स्थानीय सरकारसँगको सहकार्य र सहअस्तित्वका आधारमा लगानी भित्र्याएर समुन्नत र समृद्ध प्रदेश बनाउने अर्थपूर्ण प्रयास गरिरहेका छौं ।

हाम्रो प्रदेशमा लगानी भित्र्याउने तथा आयोजना र उद्योग व्यवसाय सञ्चालन गरिरहनु भएका लगानीकर्तालाई ढुक्क भएर लगानी गर्न आह्वान गर्दछु । तपाईंहरूका हरेक समस्यालाई आफ्नै समस्याको रूपमा लिएर सङ्घीय सरकार, स्थानीय सरकार सबैसँग छलफल गरी नीतिगत निर्णय गराउन पहल गर्ने कुरामा प्रयत्नशील रहनेछु । आज हाम्रो मुलुक गम्भीर आर्थिक संकटतिर धकेलिँदै गरेको महसुस भइरहेको छ । यो परिवेशमा हामीले लगानी सम्मेलनमार्फत प्रतिबद्धता व्यक्त गर्ने उद्योग व्यवसायहरूलाई छिटो भन्दा छिटो सञ्चालन गर्नुपर्ने अवस्था छ । प्रदेश सरकारले लगानीकर्तालाई दिएको वचन अनुसार प्रदेश सरकारले गर्नुपर्ने काम गरिरहेको छ । केही अप्ठ्याराहरूका कारण हामीले गरेका घोषणाहरू कार्यान्वयनमा जान नसकेको भए तत्कालै कार्यान्वयन गर्ने प्रतिबद्धता म व्यक्त गर्दछु ।

हामीले यस कोशी दर्पण लगानी विशेषाङक मार्फत हाम्रा परियोजनाहरूलाई सार्वजनिक गर्ने र अभिलेखीकरण गरेर काम गर्न सजिलो हुने गरी वातावरण बनाइरहेका छौं । लगानी सम्मेलनमार्फत आएका परियोजनाहरूलाई कार्यान्वयन गर्न र यसको अवस्थालाई विश्लेषण गरी थप गति दिनका लागि प्रदेशको राजधानीमा भइरहेको कार्यक्रमको सफलताको शुभकामनासहित यस अभियानमा लाग्नुभएका र लगानीमार्फत प्रदेशलाई समृद्ध बनाउन उत्साहित लगानीकर्ता, विकास साझेदार साथै यसलाई सफल बनाउन लाग्नुहुने सम्पूर्ण उद्योगी, व्यवसायी तथा कर्मचारीहरूमा हार्दिक आभारसहित सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

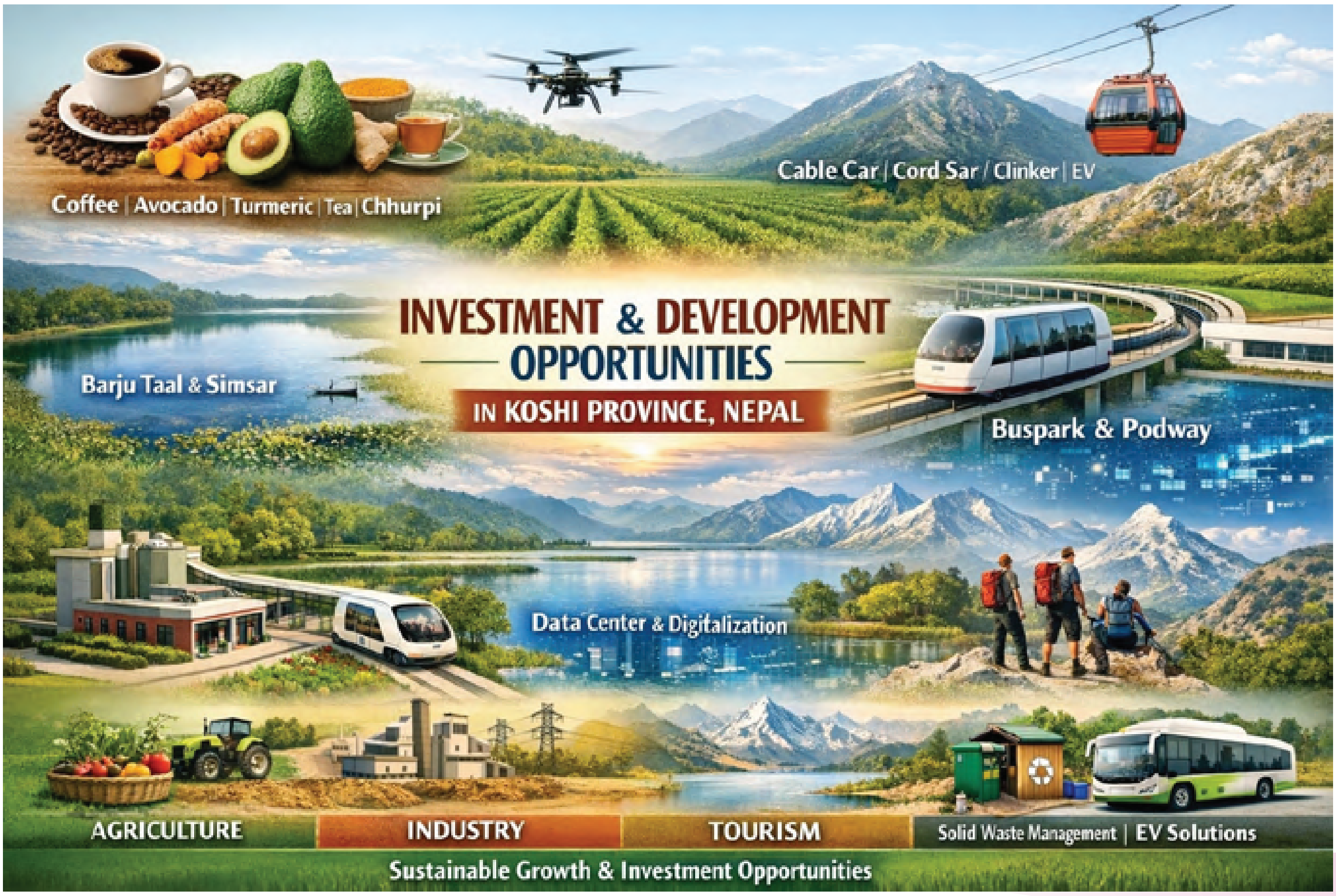

कोशी प्रदेशका साना तथा मझौला उद्यमीहरूका लागि उदय परियोजनाको सूचना

नेपाल सरकार र स्वीस सरकार बीच भएको द्विपक्षीय सम्झौता बमोजिम कोशी प्रदेश सरकार र स्वीस सरकार विकास सहयोग (SDC)को आर्थिक सहयोगमा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय र डिएआइ ग्लोबल युके लिमिटेड (DAI Global UK LTD.) मार्फत कोशी प्रदेशमा उदय परियोजना सञ्चालनमा आएको छ । यो परियोजना साना तथा मझौला उद्यम व्यवसायको पूँजी वृद्धि, नवप्रवर्तन र उन्नयनका लागि कोशी प्रदेश सरकारको आंशिक सुरक्षण सुविधा अन्तरगत छनौट भएका साझेदार बैंक मार्फत कर्जा प्रवाह, सेवा प्रदायकहरूबाट व्यवसायिक विकास परामर्श सेवा र सार्वजनिक पहलहरूमा पहुँच वृद्धि मार्फत आर्थिक उन्नती गर्ने वृहत्तर उद्धेश्यमा केन्द्रित रहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा तपशील बमोजिमका इच्छुक योग्य साना तथा मझौलाहरूलाई आवश्यक विवरण सहित आबेदन पेश गरी सुचिकृत हुनका लागि यो सुचना प्रकाशन गरिएको छः

१) ३० लाख रुपैयादेखि ३ करोड रुपैयासम्म सञ्चालन पूँजी वा कर्जा आवश्यक भएका,
२) उद्यम व्यवसायको पूँजी वृद्धि गर्ने योजनामा रहेका,
३) उद्यम व्यवसायमा नवीन प्रविधि, उत्पादन, सेवा तथा बजारीकरण गर्न इच्छुक,
४) उत्पादन तथा सेवामा मुल्य अभिवृद्धि गर्न चाहने, र
५) कोशी प्रदेशमा रही प्रचलित कानुन तथा परियोजनाको मापदण्डका आधारमा योग्य ।

सूचिकरण तथा आवेदनका लागि उदय परियोजनाको डिजिटल सूचना पोर्टलको लिंक https://udaya.koshi.gov.np/en/register मा क्लिक गरेर अनलाईन फारम भर्न सकिनेछ ।

परियोजनाका साझेदार बैंकहरूः राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक लिमिटेड र ग्लोवल आइएमई बैंक लिमिटेड ।

कर्जाका लागि दिइएका बैंकका पायक पर्ने शाखा अन्तरगत सोझै आवेदन वा व्यवसायिक विकास सेवा आवश्यक पर्ने उद्यमीहरूले परियोजनाको डिजिटल सूचना पोर्टल https://udaya.koshi.gov.np/ मा सूचिकृत सेवा प्रदायकहरू छनौट गरी सेवा लिन सक्नु हुनेछ ।

सूचिकृत हुने/आबेदन पेश गर्ने अन्तिम म्यादः २०८२ चैत्र मसान्त सम्म । परियोजनाले आवश्यकताका आधारमा यो अवधि थप गर्न सक्ने छ ।

प्राथमिकताका क्षेत्रहरूः कृषि तथा खाद्य प्रशोधन, पर्यटन तथा होटेल, सूचना प्रविधि, उत्पादनमुलक उद्योग, ढाका तथा कपडा उद्योग, हस्तकला लगायत रोजगारमूलक, निर्यातमुखी र कोशी प्रदेशको अर्थतन्त्रलाई टेवा पुर्याउने अन्य क्षेत्रहरू ।

महिला तथा विभेदमा परेका समुदायको स्वामित्व वा अगुवाइमा सञ्चालन भई रहेका योग्य उद्यमीहरूलाई आवेदनका लागि प्रोत्साहन गरिन्छ ।

थप जानकारी वा सहयोग आवश्यक परेमा साझेदार बैंकको नजिकको शाखा वा डिजिटल सूचना पोर्टलमा सूचिकृत व्यवसाय विकास सेवा प्रदायक (BDSP)हरूसँग सम्पर्क गरी लिन सक्नु हुनेछ ।

(प्रथम पटक प्रकाशित मितिः २०८२/०९/१६ गते बुधबार)

विकास व्यवस्थापनमा आवधिक योजनाको भूमिका

- राजेन्द्र कुमार पौडेल
प्रमुख सचिव

संविधान निर्माण र तीन तहको निर्वाचनसँगै नेपाल राजनैतिक संघर्षको लामो यात्राबाट विश्राम लिँदै संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक नेपालको नयाँ अध्यायमा प्रवेश गरेको छ। संघीयताको एउटा महत्वपूर्ण उद्देश्य केन्द्रीकृत नेपालको राजनैतिक प्रशासनिक र वित्तीय प्रणालीलाई तल्लो तहसम्म निक्षेपित गर्ने नै हो । संविधानले प्रत्येक तहका एकल र साझा अधिकारको माध्यमद्वारा स्वशासन र साझा शासनको व्यवस्था गरेको छ । साथै तहगत सम्बन्धको संविधानले व्यवस्था गरेको छ । तीन तहको सरकारको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयमा आधारित हुने व्यवस्था गरेको छ । संघीयताको जग बसाउने, संविधान कार्यान्वयनका लागि संघीय सरकारले आवश्यक कानूनी, नीतिगत र जनशक्तिको प्रबन्ध गरिदिएको छ । संविधानले तीनै तहलाई कार्यकारिणी र विधायिकी अधिकार दिएको छ । तीनै तहलाई आ-आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा कानून, नीति बनाउने र कार्यान्वयन गर्ने अधिकारको ब्यवस्था छ । संघीय संरचना अनुरुप प्रदेश र स्थानीय सरकारले आफ्ना ऐन, कानून, मापदण्ड, नीति र योजना निर्माण, कार्यान्वयन र व्यवस्थापन गर्दै आएको पाइन्छ । आमजनताको तहबाट हेर्ने हो भने तीन तहका सरकारहरू मध्ये नागरिकको सबैभन्दा धेरै अपेक्षा र भरोसा पनि स्थानीय तहसँग नै छ । हुनत संविधानको अनुसूचीबाट नै तहगत अधिकारको व्यवस्था गरिएको छ । संघको एकल अधिकार, प्रदेशको एकल अधिकार स्थानीय तहको एकल अधिकारको साथै संघ, प्रदेश बीच साझा सूची, प्रदेश र स्थानीय तह बीच साझा सूची र तीनवटै तहबीच साझा सूचीको ब्यवस्थासमेत छ। विकास व्यवस्थापनको संवैधानिक व्यवस्थामा राज्यका नीति निर्माण तथा संघ प्रदेश तथा स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकारसम्बन्धी व्यवस्थापन रहेको छ । संरचनात्मक रुपमा हेर्दा संघ र प्रदेशले आवधिक योजनाको माध्यमबाट योजना आयोगको अभ्यासबाट र स्थानीय तहले कार्य सञ्चालन समितिबाट नै विकास ब्यवस्थापन गर्ने गरेका छन्। मुलुकलाई योजनाबद्ध विकासको मूल प्रवाहमा लैजान दिगो शान्ति, सुशासन र सामाजिक न्यायसहित समृद्धिको गन्तब्य पहिचान भएको छ। कोशी प्रदेशले प्रथम आवधिक योजनाको कार्यान्वयनदेखि समृद्धि र सुखको राष्ट्रिय लक्ष्यलाई अङ्गिकार गरेको छ। यी ब्यवस्थाका बावजुद संघीय सरकारका संघीयस्तरका एकाइहरूबीच समन्वय, संघ र प्रदेशका एकाइ बीचको समन्वय, प्रदेशका स्थापित एकाइहरू बीच, प्रदेश र स्थानीय तह बीच नीति, योजना र कार्यक्रमको समन्वय गर्दै आवधिक योजनाको कार्यान्वयन संस्थागत गर्नु आजको आवश्यकता देखिएको छ।

मुलुकको विकासका निम्ति अवलम्बन गरिने योजना नै विकास योजना हो । विकास व्यवस्थापनको पहिलो शर्त नै आवधिक योजनाको माध्यमबाट योजना प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउनु हो । विकासपरक नतिजा हासिल गर्न व्यवस्थापन आवश्यक हुन्छ भने व्यवस्थापन सहज बनाउन योजना आवश्यक हुन्छ । सन् १९२८

मा कृषिमा आधारित योजनालाई औद्योगिक अर्थतन्त्रमा परिवर्तनको योजनालाई नै पहिलो योजना भनिन्छ । युरोप तथा अमेरिकामा Marshal Plan को नाममा योजनावद्ध विकासको अवधारणा अंगीकार गरेसँगै नेपालमा सन् १९५० को दशकमा योजनावद्ध विकासको अवधारणा कार्यान्वयनमा ल्याइयो । सन् १९५८ (वि.सं. २०१३) मा प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएपछि हाल १५ वटा योजना कार्यान्वयन भै सोह्रौं योजना तर्जुमा प्रकृया आरम्भ भैसकेको छ । संघीयता कार्यान्वयनपछि प्रदेश योजना आयोगको स्थापना भै सातवटै प्रदेशमा पहिलो आवधिक योजना कार्यान्वयनमा गएको तथा हाल दोश्रो आवधिक योजना तर्जुमा भै कार्यान्वयन चरणमा रहेको छ। नेपालको योजना प्रणालीमा योजनाबद्ध विकासको निरन्तरता भएतापनि केही बीचका वर्षमा योजनाविहिन अवस्था (plan holiday) समेत बेहोरिँदा विकास प्रकृया प्रभावित समेत भएको पाइन्छ । राजनीतिक परिवर्तनसँगै आवधिक योजना तर्जुमा हुँदा राजनैतिक दर्शन तथा मूल्यमान्यतामा आधारित विकासको अवधारणा लागू भई सार्वजनिक नीतिहरूमा पनि समय सापेक्ष परिवर्तन हुँदै आएको छ।यसले नीतिगत निरन्तरता हुन नसक्नुका साथै योजनाले लिएको लक्ष्य अनुरुप अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन सकेन।

नेपालको विकास ब्यवस्थापनको क्रम त्यति लामो छैन। योजनावद्ध विकास शुरु भएको ६७ वर्ष पूरा भएको छ। राणाकालपछि राजनैतिक परिवर्तनसँगै विश्वमा देखापरेका आर्थिक विकासको प्रभावबाट नेपाल पनि अछुतो रहन सकेन। सर्वप्रथम राणा प्रधानमन्त्री जुद्धशमशेरले बनाएको २० वर्षे योजना तथा मोहन शमशेरले बनाएको १५ वर्षे योजना खाका कार्यान्वयनमा आएन। वि.सं.२००८ सालको बजेटबाट नै पहिलो योजना तर्जुमाको शुरुवात भएको मानिन्छ। प्रथम पञ्च वर्षिय योजनाको पाँच वर्षे कालमा कुल ३३ करोड खर्च हुने र यसका लागि आन्तरिक श्रोतबाट रु १७ करोड व्यहोर्ने अनुमान गरिएको थियो। यस योजना कार्यान्वयनमा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क र सूचनाको सर्वाधिक अभाव रहेको थियो। प्रथम योजनादेखि सातौं योजनामा कल्याणकारी र राज्य नियन्त्रित विकासको अवधारणा (जनसमाजवादी शैलीसँग मिल्दोजुल्दो) बाट योजना सञ्चालन भएको पाइन्छ। आठौं योजनादेखि खुला उदार अर्थतन्त्रको पक्षपोषण गर्दै योजना तर्जुमाको शुरुआत गरियो। एघारौं योजनाले द्वन्द्वपछिको शान्ति स्थापना, क्षेत्रस्तर विकास, समावेशीकरण र पुनर्निर्माणमा जोड दिएको थियो। त्यसैगरी मुलुकमा संघीय प्रणाली सुरु भएपछि कार्यान्वयनमा आएको पहिलो योजनाको रुपमा पन्ध्रौं योजना तर्जुमा भयो। तीव्र आर्थिक वृद्धि, उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना र विकासको प्रतिफल र अवसरहरूमा समातमूलक पहुँच स्थापित गर्दै समाजवादउन्मुख अर्थतन्त्रको आधार सिर्जना गर्ने दिशामा पन्ध्रौं योजना केन्द्रित रहेको थियो। यस योजनाले तय गरेका दीर्घकालीन राष्ट्रिय लक्ष्य, रणनीति तथा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, आर्थिक सामाजिक रूपान्तरणका प्रमुख सम्वाहक र प्रमुख प्राथमिकताका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनबाट लक्ष्य हासिल गर्न मूलतः सरकार र निजी क्षेत्रबाट अर्थतन्त्रमा भएको लगानी, पूँजीको कुशल विनियोजन, उत्पादकत्व, वित्तीय क्षेत्र र वास्तविक क्षेत्र बीचको सह-सम्बन्ध र अन्तरक्रिया, बाह्य क्षेत्रमा रहेको स्थायित्व र सन्तुलन आदि तत्वहरूले निर्धारण गर्ने सकारात्मक ब्यवस्था गरिएका छन्। राष्ट्रिय गौरवका आयोजना संख्या तोकी परियोजना कार्यान्वयनलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नुका साथै विगत वर्षदेखि प्राथमिकताका साथ कार्य हुँदै आएका आयोजना निर्माण सम्पन्न गर्ने लिएका लक्ष्य पूरा भएका छन्। यसले संघीय प्रणाली अनुसार एकीकृत योजना प्रणालीको विकास, दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्ने गरी प्रदेश र स्थानीय तहको आवधिक योजना र कार्यान्वयनलाई समेत मार्ग निर्देशन र संस्थागत गर्ने भूमिका अनुसरण हुन सकेको पाइन्छ।

विश्वव्यापीकरणको परिवेशमा भूपरिवेष्टित मुलुकलाई आर्थिक रूपमा पूर्ण गतिशील, आत्मनिर्भर तथा खुल्ला र सबल अर्थतन्त्र निर्माण गरी समाजवाद उन्मूख तुल्याउन स्वाभाविक चुनौतीहरू छन्। दुई ठूला र उदीयमान अर्थतन्त्रका बीचमा अवस्थित सानो आकारको अर्थतन्त्र भएकाले स्वदेशी उत्पादनले प्रतिस्पर्धा गरी आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्न चुनौतीपूर्ण रहेको छ। यस्तो अवस्थामा उत्पादनलाई विविधीकरण गरेर

अन्तराष्ट्रिय बजारमा निर्यातको हिस्सा बढाउन आवश्यक लगानी, अध्ययन-अनुसन्धान, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग यथोचित हुन नसक्दा आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा व्यवधान उत्पन्न भएको छ। आवधिक योजनामा लक्षित दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिमा चुनौतीहरू रहेतापनि अधिकांश सूचकहरू लक्ष्य उन्मुख रहेका छन्। खासगरी भोकमरी न्यूनीकरण, आर्थिक विकास, असमानता न्यूनीकरणसँग सम्बन्धित सूचकहरूमा सन्तोषजनक प्रगति देखिदैन। दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था, स्रोतको परिचालन र समन्वय लगायतका विषय मध्ये मानव स्रोतमा देखिएको जनसांख्यिक लाभलाई आर्थिक लाभमा रूपान्तरण गर्न सकिएको छैन। मुलुकलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक तथा अन्य जनशक्तिको उचित प्रक्षेपण गरेर योजना बनाउन सकिएको छैन। मुलुकमा दिगो विकासका लागि चाहिने अर्को अपरिहार्य पक्ष पूँजी निर्माण र यसको व्यवस्थापन हो। पूँजीलाई उत्पादन, औद्योगिकीकरण र निर्यातमूलक व्यापारमा परिचालन गरेर मात्र दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ। विप्रेषण आप्रवाहलाई औपचारिक माध्यमबाट भित्र्याउने र त्यसको परिचालन पूँजी निर्माणमा लगाउने विषयमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ।दिगो शान्ति सुरक्षा र सुशासनको अवस्थालाई सुदृढ गर्दै तीव्र औद्योगिकीकरणमा साझेदारीमूलक लगानीको राम्रो वातावरण भएमा विदेशी पूँजी स्वदेशमा भित्रिई उन्नत प्रविधिको उत्पादन प्रणाली अवलम्बन गर्नसके आन्तरिक उत्पादन अन्तराष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धी बन्न सक्छन्।

योजना तर्जुमा गर्दा औसत सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपात अनुमान गर्ने, उच्च आर्थिक वृद्धिको अनुमान गर्ने, त्यसै अनुसार कुल लगानीको अनुमान गर्ने, उक्त लगानीलाई सरकारी, निजी र सहकारी क्षेत्रबीच अनुमानित निश्चित प्रतिशतमा विभाजन गर्ने परिपाटी रही आएको छ। क्षेत्रगत लगानीका लागि स्रोतको अनुमान, कुशल विनियोजन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, लगानीका प्राथमिकता, कार्यक्रम/आयोजना कार्यान्वयन हुने विषय संरचनात्मक समस्याहरूसँग जोडिएका हुन्छन्। ती समस्या समाधानका लागि स्पष्ट खाका तयार गरी परिस्कृत विधिबाट आगामी योजनामा उपलब्धिको अनुमान तयार गर्न सकिएमा योजनाले लिएका लक्ष्य र नतिजाबीच तादम्यता कायम गर्न सकिनेछ। योजनाले उपयोग गर्ने समष्टिगत तथा क्षेत्रगत सीमान्त पूँजी उत्पादन अनुपात विश्लेषण, बृहत आर्थिक विश्लेषण तथा उत्पादनका साधन र प्रतिफलबीच सम्बन्ध देखाउने मोडेलहरू उपयोग गरी योजनाका लक्ष्यलाई बढी वास्तविक र विश्वसनीय बनाउनु पर्दछ। योजनाबद्ध विकासको विभिन्न चरणहरू पार गरी वर्तमान अवस्थासम्म आइपुग्दा उत्पादनशील रोजगारी सिर्जना, न्यायोचित तथा समतामूलक वितरण, र सामाजिक संरक्षण र सुरक्षा सहितको आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने गरी उपलब्ध स्रोत-साधनको महत्तम परिचालन गर्ने जस्ता प्रशस्त प्रयासहरू भएका छन्। यसका साथै निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रबाट गरिएका लगानी, उत्पादकत्व अभिवृद्धि तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धनद्वारा अर्थतन्त्रलाई उत्पादनमुखी, रोजगारमूलक र आत्मनिर्भर बनाई अर्थतन्त्रको संरचनात्मक परिवर्तन गर्नेतर्फ उन्मुख गराउने अभिप्राय रहेता पनि अपेक्षित सफलता प्राप्त हुन सकेको छैन।

आवधिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा ठूलो जनशक्ति बाहेकको अनुभवी कर्मचारी विज्ञको टोलीबाट सम्पादन गर्नुपर्ने अध्ययन अनुसन्धानमा सीमितता देखिएको छ । राजनीतिक परिवर्तनसँगै योजना आयोगको नेतृत्व परिवर्तनले विकासको नीति तथा कार्यक्रमको निरन्तरता हुन नसक्ने अवस्थामा पुगेको छ । यसका असर आवधिक योजनाले लिएका नीति, कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने सरकारको वार्षिक बजेट, कार्यक्रमले सम्बोधन हुन सकेको छैन । अध्ययनहरूले आवधिक योजनाले लिएका नीति तथा कार्यक्रम वार्षिक योजनामा २५/३० प्रतिशतमात्र कार्यान्वयन हुने गरेका देखिएका छन् । पछिल्लो दिनमा पूँजीगत खर्चमा हुन गएको कमीको कारण पनि यही हो । अर्थ मन्त्रालयले समेत योजना आयोगको भूमिकालाई अनदेखा गर्ने गरेको पाइएको छ। बजेट प्रणालीमा ceiling तयारीको कार्य र अर्थतन्त्रका परिसूचकहरूको अवस्था विश्लेषणमा खासै अध्ययन बिना

अनुमानमा नै तयार गर्ने प्रवृत्ति रहेको छ । यसको उदाहरणको रुपमा आर्थिक सर्वेक्षणमा गरिएको प्रक्षेपणको आधार नखोल्नु तथा विगतका वर्षहरूको विश्लेषण तथा आगामी वर्षको प्रक्षेपण गर्ने विषयहरूको सीमितताले नै औंल्याउँदै छ। हुनतः योजना आयोगले तयार गर्ने माध्यमकालीन खर्च संरचनामा आर्थिक परिसूचकको विश्लेषण समेट्ने गरे पनि यसको उपयोग बौद्धिक (academic) प्रवृत्तिको हुन पुगेको छ । तथ्य, तथ्याङ्क तयार गर्ने निकाय साविकको तथ्यांक विभाग योजना आयोगको अंगको रुपमा नरहँदा अब तथ्यपरक नीति निर्माणमा सूचना तथ्यांकको कमी हुन जाने त होइन भन्ने प्रश्नहरू उब्जेका छन् ।

पछिल्ला दिनहरूमा बजेट प्रणालीमा अर्थ मन्त्रालयले गर्ने दाताहरूसँगको छलफल, योजना कार्यान्वयनको अवस्थाको विश्लेषण, बहुवर्षिय श्रोत सुनिश्चितता तथा रकमान्तर र ठूला आयोजनाको छनोटमा योजना आयोगसँगको छलफल तथा परामर्शमा कमी आउँदा योजना तर्जुमा कार्यान्वयन र श्रोत व्यवस्थापन चुनौती तथा श्रोतको अनुमान र स्रोत संकलन कार्यमा अर्थ मन्त्रालयको मुख्य भूमिका रहे पनि दाताहरूको संलग्नतामा सञ्चालन हुने योजनाको संख्या घट्दै गएको छ । पछिल्ला वर्षहरूमा अनुदानमा कटौति भएको छ भने ऋणमा सञ्चालित पुराना योजना रुग्न परियोजना हुन पुगेको तथ्य सबैका सामुह नयाँ योजनाको छनौट दाताको इच्छामा निर्भर हुन गएको देखिन्छ । ठूला दाताहरू World Bank, ADB, USAID, EU, UNDP तथा जापानको सहयोग सफ्टवेयर प्रकृतिको कार्यक्रम तथा योजनामा केन्द्रित हुन गएका छन् । ठूला तथा बढी प्रतिफल दिने आयोजनाको छनौटमा कमी हुन गएको छ। यसले समग्र योजना प्रणालीमा चुनौती उत्पन्न भएको छ । पछिल्ला दिनहरूमा योजना प्रणालीको अभ्यासमा अर्थ मन्त्रालयलले आफूलाई नै बढी जिम्मेवार बनाउने प्रयास गरे पनि नेतृत्वको निरन्तर, परिवर्तन, नीतिगत क्षेत्रमा बजेट केन्द्रित गर्ने प्रयासहरू बढ्नु तथा नेता कार्यकर्ताको व्यवस्थापन गर्न स-साना टुक्रे आयोजनाको भने अभ्यास हुन जानु दुर्भाग्य भएको छ ।

यी कार्यहरूको लागि विगतमा योजना आयोगलाई जिम्मेवार बनाई निश्पक्ष ढङ्गले काम गर्ने प्रयास भएपनि हाल यो संस्था तटस्थ भूमिकामा सीमित भएको छ । जसले गर्दा प्रत्येक मन्त्रालयको गतिविधिलाई अर्थ मन्त्रालयको LMBIS System ले व्यवस्थापन गर्नुपर्ने भएको छ ।योजना प्रणालीको योजना तर्जुमा कार्यान्वयन, जनशक्ति व्यवस्थापन तथा अनुगमन मूल्याङ्कन प्रणाली औपचारिकता र लेख्य सामाग्रीका रुपमा रुपान्तरित हुन पुगेका छन् । कार्यरत जनशक्ति सेलीब्रेटी बन्न पुगी नेतृत्वका स्वार्थको औजार भएका छन् । निकायगत समन्वय, सहजीकरण, छलफल र बहस गर्ने थलोहरू नेतृत्वका एजेण्डा कार्यान्वयन गर्ने अवस्थामा छन् ।त्यो बजेट आर्थिक वर्षको अन्तिम चार महिनामा रकमान्तर गर्ने, कार्यान्वयन गरेको रकम हेर्ने हो भने योजना सम्पन्न भन्दा पनि मर्मत र सहयोगी कार्यमा गर्ने गरेको पाइन्छ। प्रदेश योजना आयोगले पनि केन्द्रीय निकायमा हुने गरेका अभ्यासलाई निरन्तरता दिएको देखिन्छ। आवधिक योजनाको प्राथमिकता र प्रदेश वार्षिक वजेटबीच तालमेल नहुनु, योजना छनोट तजबीजी हुनु, ससाना योजनामा राजनैतिक भागबण्डाका आधारमा बजेट विनियोजन हुनु, बहुबर्षे योजनामा वजेटको सुनिश्चितता नहुँदा ठूलो संख्यामा आयोजना अलपत्र हुनु, प्रदेश वार्षिक वजेटको हाराहारीमा योजनाको दायित्व रहनु र यी समस्यालाई सम्बोधन गर्ने वजेट उपकरण श्रोतको अनुमान, प्रोजेक्ट बैंक, एमटिइएफ को तयारीमा पर्याप्त ध्यान पुगेको छैन। यसर्थ समग्र विकास ब्यवस्थामा आवधिक योजना प्रणाली देखाउने दाँत जस्तो हुन गएको छ भन्नु अत्युक्ति नहोला। केही उदाहरणको रुपमा भएका गलत अभ्यास हेर्ने हो भने महँगो संरचना निर्माण र आयोजना लागतमा बृद्धि गरी लागत अनुमान तयार गर्ने, सिंचाईको योजनामा बाटो निर्माण प्राथमिकता हुनु, राजमार्ग निर्माणमा एकै प्रकृतिको काम सालवसाली गर्ने कार्य गरी समीति रकम खर्च गर्ने र बाँकी काम सम्पन्न नगर्ने प्रवृत्ति बढेको देखिन्छ । रकमान्तर गरी नेतृत्व खुशी पारी आफ्नो पदको आयु लम्ब्याउनेसम्मको प्रवृत्ति मन्त्रालयमा बढेको तथा योजना आयोगको विज्ञ पनि यिनै परम्परामा रमाएको पाइन्छ ।

योजनावद्ध विकासको लामो अवधिमा पनि कार्यान्वयन भएका योजनावाट अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्दा योजना प्रणालीमा समयानुकुल परिमार्जन गर्दै जानुपर्ने देखिन्छ। योजनावद्ध विकासको अभ्यास नगरेका देशहरूले आफ्ना दीर्घकालीन सोचको आधारमा नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिरहेका छन्। हाम्रो परिवेशमा समन्वय र सहकार्यविना विषय तथा क्षेत्रगत निकायबाट लक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिनाई हुने छ। योजना प्रणालीमा कार्य गर्ने प्रमुख निकायको रुपमा रहेको राष्ट्रिय योजना आयोगले संघीय योजना आयोगको भूमिका निर्वाह गरी यसले तर्जुमा गर्ने आवधिक योजनाले प्रदेश योजना आयोग र प्रदेश तथा स्थानीय तहका योजना पद्धतिलाईसमेत थप मार्गदर्शन गर्दै जानुपर्ने हुन्छ।

निश्कर्ष: विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवा प्रवाह राज्यको मुख्य दायित्व हो। सरकारले आफ्नो दायित्व पूरा गर्ने सिलसिलामा विगत लामो समयदेखि आवधिक योजना, सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी हरेक वर्ष तत् तत् नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न बार्षिक वजेट कार्यान्वयन गर्दै योजनाबद्ध विकास कार्यान्वयनमा सघाउ पुर्याइरहेको पाइन्छ। यी कार्यहरू सरकारले गर्ने कार्य सपादनको दर्पण हो। त्यसैले नेपालको विकास ब्यवस्थापनमा योजनाबद्ध विकासको भूमिका अत्यन्त सान्दर्भिक रहेको छ। सामान्यतया नेपालमा लागू भएका योजनाहरूको समीक्षा गर्दा दीर्घकालीन सोच तयार गरी सो सोचलाई सघाउन लक्ष्य निर्धारण गर्नुका साथै निश्चित उद्देश्य र लक्ष्यसमेत लिएको पाइन्छ । पछिल्ला दिनहरूमा क्षेत्रगत सूचक तयार गरी परिणात्मक लक्ष्य तोकी वार्षिक तथा आवधिक रुपमा उपलब्धि मापन गर्ने गरिएको छ । यसका साथै योजना कार्यान्वयनमा आवश्यक पर्ने स्रोत र साधनदेखिने गरी लगानी योजना, राजश्व र यसको परिचालनको व्यवस्था गरिएको छ । यसका लागि श्रोत अनुमान प्रक्षेपण त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) तयार गरी वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्ने गरिएको छ । कुनै पनि योजना सफल पार्न योजना तर्जुमा प्रकृया, कार्यान्वयनको कार्ययोजना, श्रोत सुनिश्चितता, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको व्यवस्था गरी योजना समयमा सम्पन्न गर्ने गरी प्राविधिक पक्षको व्यवस्था गरिनु पर्दछ। यसकारण संघीयताको असल र सफल कार्यान्वयन गर्नका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको बीचमा सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तका आधारमा आर्थिक, सामाजिक, पर्यावरणीय र सुशासन सम्बन्धी लक्ष्यहरू हासिल हुने गरी आगामी दिनमा विकास ब्यवस्थापनमा आवधिक योजनाको माध्यमबाट योजनाबद्ध विकासको कार्यान्वयनको लागि असल प्रयत्न गर्नुपर्ने भएको छ।

सन्दर्भ सामग्रीः

पन्ध्रौ योजना २०७६/०७७/-२०८०/०८१, राष्ट्रिय योजना आयोग
पन्ध्रौ योजनाको समीक्षा २०८०, राष्ट्रिय योजना आयोग
सोह्रौ योजना (आ.व. २०८१/८२-२०८५/८६)
पुरुषोत्तम ओझा, २०८०, अनलाइन मिडिया
प्रदेश योजना आयोगका आवधिक योजनाहरू

INVESTMENT PROCESS

01 INITIAL CONSULTATION
at Investment Board Nepal or Department of Industry

02 INVESTMENT APPLICATION
at Department of Industry

03 INVESTMENT APPROVAL
by Investment Board Nepal or Department of Industry

04 COMPANY REGISTRATION
at Office of the Company Registrar

05 TAX REGISTRATION
at Inland Revenue Department

06 BANK ACCOUNT OPENING
(at A grade Nepali bank)

07 INDUSTRY REGISTRATION
at Department of Industry

08 CENTRAL BANK CLEARANCE
at Nepal Rastra Bank
(only for brownfield investments)

09 PERMITS/APPROVALS/ REGISTRATION
(For visa, trademark, environmental clearance, land acquisition, and others)

10 NEGOTIATIONS AND AGREEMENTS
Project Development Agreement (PDA) for PPP and Project Investment Agreement (PIA) for private projects (only for IBN projects)

11 ADDITIONAL SERVICE
any required approvals and clearances from respective agencies

दिगो विकास, आयोजना बैंक र सार्वजनिक निजी साझेदारीको अन्तरसम्बन्ध

- तारानाथ निरौला
उपाध्यक्ष
कोशी प्रदेश योजना आयोग

वर्तमान र भविष्यका पुस्ताका प्रत्येक व्यक्तिको न्यूनतम जीवनयापन गर्न पाउने नैसर्गिक अधिकारहरूको सुनिश्चितताका लागि विद्यमान प्राकृतिक स्रोत साधनको उत्पादनशील एवं प्राकृतिक गुणस्तरलाई ह्रास नगर्ने, आफैंमा धान्न सक्ने एक अविच्छिन्न विकास प्रक्रियालाई दिगो विकास भनिन्छ । सबै मानिसहरूका लागि आवश्यक गाँस, बास र कपासको न्यूनतम आवश्यकताको परिपूर्ति वा प्राप्तिको सहज अवस्थाको सिर्जना भई मानिसहरू हिंसा, उत्पीडन र अपराधको खतराबाट मुक्त भई शान्तिपूर्ण समाज तथा परिवारमा बस्ने पाउने अवस्थालाई समृद्धि भनिन्छ ।

आर्थिक र समाजिक विकासमा आधारित समृद्धि प्राप्तिका क्रियकलापहरूलाई योजनाबद्ध रुपमा अगाडि बढाएर मुलुकको समष्टिगत विकास प्रक्रियामा सबै क्षेत्र, वर्ग एवं समुदायको सक्रिय सहभागिता र पुहँच स्थापित गरी समतामूलक समाज निर्माण गर्ने मूल उद्देश्यका साथ नेपालले योजनाबद्ध विकासको थालनी गरेको सात दशक भएको छ । यस अवधिमा नेपालमा भएका राजनीतिक तथा सामाजिक परिवर्तनहरूले दिगो विकासका आयामहरूलाई संस्थागत र मानव स्रोतको क्षमता विकासका साथमा अघि बढाउन कैयन प्रयासहरू भएका छन् । नेपालमा पछिल्लो पटक भएको राजनीतिक परिवर्तनले संघात्मक शासन प्रणालीको स्थापना गरेको छ । राज्यको शक्ति संवैधानिक रुपमा संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहका सरकारमा बाँडफाँट गरिएको छ । संघीयता राज्य सञ्चालनको एक विशिष्ट व्यवस्था हो । यसले केन्द्रिकृत शासन पद्धतिलाई संवैधानिक रुपमा नै विभिन्न स्वायत्त संरचनागत तहमा विकेन्द्रित गर्दछ ।

समग्र विकास र जनजीविकाका सवालहरूमा स्थानीय जनतालाई प्रत्यक्ष सहभागी र साझेदारी गर्न पाउने अवसर सिर्जना गर्दछ । नेपालको संविधानले संघीय प्रणाली अन्तरगत राज्यको शक्तिको स्रोत जनता हुने, सार्वभौमसत्ता र राजकीय सत्ता नेपाली जनतामा रहने, राज्य शक्तिको प्रयोग संविधान तथा कानून बमोजिम तीनै तहले दिगो विकासमा आधारित विकास र सेवा प्रवाहलाई योजनाबद्ध रुपमा गतिशील र परिणाममुखी बनाएर समृद्धि प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गरेको छ ।

दिगो विकास तब सम्भव छ जब विकास प्रकृयाको आधारमा कुनै पनि योजना-आयोजना वा कार्यक्रमको कार्यान्वयनबाट लक्षित वर्ग र समुदायको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा वातावरणीय अवस्थामा सकारात्मक

परिवर्तन ल्याउँछ । सकारात्मक परिवर्तनका लागि नतिजामुखी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन पहिलो शर्त हो ।

नेपालमा योजनाबद्ध विकास अभियान सञ्चालन गरेको लामो समय वितिसक्दा समेत वितरणमुखी आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको कारण समृद्धि निर्माणमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त हुने सकेको छैन । वितरणमुखी आयोजना र तिनको कार्यान्वयनबाट देशले समृद्धिको मार्गमा सहजरुपमा अघि बढ्न सक्दैन । संघात्मक शासन प्रणालीको सुरुवातसँगै नेपालले विगतका प्रयासहरूबाट पाठ सिक्दै सबै प्रकारका विषयगत तथा उपविषयगत आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा ल्याउनुअघि वास्तविक लाभग्राहीको आवश्यकता भित्र परे नपरेको सुनिश्चित गर्न आयोजना पहिचान, पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन, वित्तीय तथा जोखिम विश्लेषण र छनौट आदि कार्य गर्नु अनिवार्य छ । आयोजनाको पहिचान, पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन र विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (Detailed Project Report) को आधारमा मात्र आयोजनाको सही पहिचान र त्यसको प्राथमिकता निर्धारण गर्न सकिन्छ । प्राथमिकताका आधारमा छनोट गरिएका आयोजनाहरूका लागि आर्थिक स्रोत जुटाउन र आयोजनाको प्रकृति र स्वरूपको आधारमा आयोजना कार्यान्वयनको प्रक्रियागत ढाँचा समेत सुनिश्चित गर्न सकिन्छ । नतिजामुखी आयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयनको लागि स्थानीय आवश्यकता र चाहना बमोजिम भावी अवसर र सम्भावनालाई साथमा राखेर समृद्धि प्राप्त गर्ने मार्गको सुनिश्चितताका लागि तयार गरिएका आर्थिक, सामाजिक, भौतिक संरचनागत, वन तथा वातावरण साथै संस्थागत विकाससँग अन्तरसम्बन्धित प्राथकिता प्राप्त आयोजनाहरूको समग्रस्वरुपसहितको सूची समावेस गरिएका दस्तावेजलाई आयोजना बैंक भनिन्छ ।

दिगो विकासका लागि नेपालको संविधानले परिलक्षित गरेको मूल मर्म र भावना बमोजिम स्रोत साधनको विनियोजन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि आयोजना बैङ्क स्थापना अनिवार्य गरेको छ ।संविधान, प्रचलित ऐन कानून र वित्तीय हस्तान्तरणका मापदण्ड समेतका आधारमा आयोजना बैंक तर्जुमा गर्दा तीनै तहका सरकारले देहाय बमोजिम व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ ।

१. **स्थानीय तहले तर्जुमा गर्ने आयोजना बैंकः** यस आयोजना बैंकमा स्रोत व्यवस्थापनको अनुमान र सम्भावनाका आधारमा देहाय बमोजिमका आयोजनाहरू समावेश हुनेछन् ।

क. **स्थानीय तह आफैले सञ्चालन गर्ने आयोजनाहरूः** संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, राजश्व बाँडफाँट, आन्तरिक स्रोत र ऋण परिचालनबाट आफैले सञ्चालन गर्ने विषयगत तथा उपविषयगत क्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू विषयगत क्षेत्रका आधारमा अलग अलग खण्डमा रहने छन् । उल्लेखित खण्डमा प्रविष्टि गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रदेश आयोजना बैंक र केन्द्रीय आयोजना बैंकमा प्रविष्टि हुँदैनन् ।

ख. **प्रदेश सरकारको सहयोग र साझेदारीमा सञ्चालन गरिने आयोजनाहरूः** यस अन्तरगत प्रदेश सरकारबाट सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदानबाट प्राप्त गर्ने रकम साथै सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालन गरिने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजनाहरूको अलग अलग खण्ड रहने छन् । उल्लेखित खण्डमा समावेश गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रदेश आयोजना बैंकमा सोझै प्रविष्ट गर्न सकिनेछ ।

ग. **संघीय सरकारको सहयोग र साझेदारीमा सञ्चालन गरिने आयोजनाहरूः** यस अन्तर्गत संघीय सरकारबाट सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदानबाट प्राप्त गर्ने रकम साथै सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालन गरिने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजनाहरूको अलग अलग खण्ड रहने छन् । उल्लेखित खण्डमा समावेश गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू संघीय आयोजना बैंकमा सोझै प्रविष्ट हुन सक्नेछन् ।

२. प्रदेश आयोजना बैंक

क. प्रदेश सरकार आफैले सञ्चालन गर्ने आयोजनाहरू: यस खण्डमा प्रदेश सरकारले संघीय सरकारबाट प्राप्त गर्ने वित्तीय समानीकरण अनुदान, राजश्व बाँडफाँट, आन्तरिक स्रोत तथा ऋण परिचालनबाट आफैले सञ्चालन गर्ने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजना तथा कार्यक्रम रहनेछन् । यस खण्डमा प्रविष्टि गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू स्थानीय तहको आयोजना बैंक र केन्द्रीय आयोजना बैंकमा प्रविष्टि हुँदैनन् ।

ख. प्रदेश सरकारले स्थानीय तहसँग साझेदारीमा सञ्चालन गर्ने आयोजनाहरू: प्रदेश सरकारको सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदान सहयोगमा साथै सार्वजनिक निजी साझेदारीमा स्थानीय तहमा सञ्चालन गरिने वा हुने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजनाहरूको अलग अलग खण्ड रहने छ । उल्लेखित खण्डमा समावेश गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रदेश आयोजना बैंकमा सोझै प्रविष्ट हुनसक्ने छन् ।

ग. संघीय सरकारको सहयोग र साझेदारीमा सञ्चालन गरिने आयोजनाहरू: यस अन्तरगत संघीय सरकारको सशर्त, समपुरक र विशेष अनुदान सहयोगमा प्राप्त हुने रकम र सार्वजनिक निजी साझेदारीमा प्रदेशमा सञ्चालन गरिने आयोजनाहरूको अलग अलग खण्ड रहने छ । उल्लेखित खण्डमा समावेश गरिएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू संघीय आयोजना बैंकमा सोझै प्रविष्ट हुन सक्ने छन् ।

३. संघीय आयोजना बैंक

क. संघीय सरकार आफैले सञ्चालन गर्ने आयोजनाहरू: यसमा संघीय सरकारको आन्तरिक तथा बाह्य आय र ऋण परिचालनबाट सञ्चालन गरिने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजनाहरू समावेश हुनेछन् ।

ख. प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको साझेदारीमा सञ्चालन गरिने आयोजनाहरू: संघीय सरकारको सशर्त, समपुरक, विशेष अनुदानमा प्रदेश र स्थानीय तहमा साथै सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सञ्चालन गरिने विषयगत तथा उपविषयगत आयोजनाहरूको तहगत र अनुदानको प्रकृति अनुसार प्रदेशगत र स्थानीय तहगत रुपमा अलग अलग सूची रहेन छ ।

संघीयताको कार्यान्वयनसँगै नागरिकका चाहना र आवश्यकता अधिक रुपमा वृद्धि हुँदै गएका छन् । स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय सरकार समक्ष माग भई आएका आयोजनाहरूको सफल कार्यान्वयन गर्न सरकार एक्लैले स्रोत जुटाउने तथा विनियोजन गर्ने, निर्माण तथा सेवा प्रवाहको कार्य गर्ने, जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने, सञ्चालन र परियोजनाका जोखिमहरूको व्यवस्थापन गर्ने लगायतका काममा दक्षता हासिल गर्न सकिने अवस्था छैन । आधुनिक दुनियामा समृद्धि प्राप्तिको अभियानलाई सफल र सार्थक बनाउन सरकार र निजी क्षेत्रको सहभागिता र साझेदारी अनिवार्य भएको छ ।

सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा छैटौं शताब्दीमा प्राचिन रोममा सम्राटहरूले बन्दरगाहा, सडक र सार्वजनिक सुविधाहरूको निर्माण, सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि निजी क्षेत्रहरूसँग गरिएको साझेदारीबाट प्रारम्भ भएको मानिन्छ । १२ औं १३ औं शताब्दीतिर फ्रान्सले सुदृढ शहरहरूको विकास साथै नहर, पुल लगायतका पूर्वाधार निर्माण गर्ने कार्यमा निजी क्षेत्रको साझेदारीलाई प्राथमिकता दिने अभियान सञ्चालन गरेदेखि युरोपेली मुलुकहरूमा साझेदारीको महत्व र प्रभाव क्रमशः विकसित हुँदै गएको पाइन्छ । प्राचिन रोमबाट प्रारम्भ भएर सन् १९९० को दशकसम्म आइपुग्दा सरकार एक्लैले नागरिकका ईच्छा र आकांक्षाको पूर्ण रुपमा सम्बोधन गर्न कठिन हुने अवस्थामा निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य र साझेदारीबाट राज्यका लक्ष्य र उद्देश्य हासिल गर्न सहज

हुनेरहेछ भन्ने मान्यता स्थापित हुन पुग्यो । यही मान्यताका आधारमा सरकारसँग हुने नियमनकारी शक्ति र प्राकृतिक स्रोत साधन एवं निजी क्षेत्रसँग हुने वित्तीय स्रोत साधन र व्यवस्थापकीय क्षमताको प्रभावकारी सम्मिश्रण र साझेदारीबाट विकास निर्माण र सार्वजनिक सेवाप्रवाहलाई दिगो, प्रभावकारी र जीवनउपयोगी बनाउन सकेको कारण सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणाले सार्थक आकार ग्रहण गर्न थालेको हो ।

नेपालमा २०४६ सालमा प्रजातन्त्रको पुनर्वहालीसँगै उदार अर्थनीतिको सुरुवात हुन पुग्यो । उदार अर्थनीति अन्तर्गत नेपालको संविधानले अङ्गीकार गरेको तीनखम्बे अर्थनीतिले सरकार र निजी क्षेत्र एक अर्काका प्रतिस्पर्धी नभएर परिपुरक हुन् भन्ने मान्यता स्थापित भयो । त्यसै बेलादेखि सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणाले समेत क्रमशः गति लिदै गएको छ । नेपालमा संघीय शासन प्रणाली स्थापनासँगै सार्वजनिक नीजि साझेदारी नीति २०७२ कार्यान्वयनमा आयो । पूर्वाधार विकास, आर्थिक वृद्धि एवं विकासका लागि निजी क्षेत्रसँग मिलेर गरिने क्रियाकलापहरू बृद्धि हुँदै गएको छ । सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सरकारले निजी क्षेत्रबाट मुख्यतः परियोजनाको लागि आवश्यक स्रोत साधनको सुनिश्चितता गर्ने, नयाँ प्रविधिको प्रयोग गरी लागत कम गर्ने, प्रभावकारी रुपमा मानव शक्ति व्यवस्थापन गर्ने तथा परियोजनाको व्यवस्थित सञ्चालन गर्ने जस्ता काममा प्रभावकारी भूमिकाको अपेक्षा गरेको हुन्छ । ठूला परियोजनामा पार बिन्दु (Breakeven) ढिलो गरी प्राप्त हुने र नाफा गर्न समय लाग्ने हुनाले निजी क्षेत्र सरकारसँग सम्झौता गरी परियोजनामा सहभागी हुन आउँछ । त्यसैले सार्वजनिक र निजी क्षेत्रका फरक फरक क्षमतालाई उपयोग गरी परियोजना निर्माण र सञ्चालन गर्ने विकास मोडलको रुपमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारण संसारका धेरै देशहरूमा ठूला पूर्वाधार संरचनाहरू निर्माण भई सफल सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ । यो अवधारणा हाम्रो देशका लागि पनि उपयोगी छ ।

विश्वव्यापी रुपमा सरकार र निजी क्षेत्रबीच हुने सार्वजनिक निजी साझेदारीसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमहरू खास गरी पूर्वाधार संरचनासँग र आर्थिक तथा सामाजिक विकाससँग आवद्धता रहने गरी कुनै एक वा एकभन्दा बढी मोडेलमा कार्यान्वयन गरिने अभ्यास रहेको छ। अब हुने विकास आयोजनामा सार्वजनिक क्षेत्रलाई नोक्सानी नहुने गरी सरकार र निजी क्षेत्र दुवै प्रत्यक्ष संलग्न हुने र प्रतिफलको वैज्ञानिक वितरण प्रणाली सुनिश्चित गर्ने; साझेदारीको मापदण्ड अन्तरगत आयोजनागत क्रियाकलापलाई जनमैत्री, पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउदै प्रभावकारिता, गुणस्तरीयतालाई विशेष ख्याल गर्दै स्पष्ट, सरल र व्यावहारिक कार्यशैली बनाएर अघि बढ्न अनिवार्य छ ।

अतः दिगो विकास समृद्धि प्राप्तिको एक मात्र विकल्प हो । दिगो विकासका लागि क्षमता र दक्षतामा आधारित नतिजामुखी योजना तर्जुमा र तिनको प्रतिफलदायी कार्यान्वयन अनिवार्य शर्त हो । तीनै तहका सरकारले तर्जुमा गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू अन्तरसम्बन्धित र नतिजामुखी हुनुपर्दछ । लक्षित समुदायको जीवनस्तर माथि उठाउन कति कामयावी छन् भन्ने तस्बीर आयोजना बैंकमार्फत देख्न र बुझ्न सकिन्छ । तसर्थ आयोजना बैंकभित्र रहेका पूर्वाधार संरचना साथै आर्थिक र सामाजिक विकाससँग सम्बन्धित आयोजनाहरूमा स्रोतको सुनिश्चिता र व्यवस्थापकीय कौशलताको हिसाबले कहानेर निजी क्षेत्रको साथ, सहयोग र साझेदारीको आवश्यकता पर्दछ भन्ने सुनिश्चित गर्न सहज हुनेछ । यसर्थ दिगो विकासका लागि आयोजना बैंक र सार्वजनिक निजी साझेदारी एक अर्कामा अन्तरसम्बन्धित विषयहरू हुन् ।

लगानी सम्मेलन २०२५ को अनुभव र आगामी कार्यदिशा

-डा. मोहन कुमार सुबेदी
आर्थिक सल्लाहकार,
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालय

१. सम्मेलनको सन्दर्भ

प्रादेशिक तहमा नेपालमै पहिलोपटक कोशी प्रदेश सरकारले २०८२ वैशाख १८-१९ गते (मे १-२, २०२५) विराटनगरमा प्रथम कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन सम्पन्न गर्यो । सम्मेलनबाट प्रदेशको आर्थिक विकासको मार्गचित्रमा सरकारले निजी क्षेत्रलाई सँगसँगै लिएर हिंड्न सकिने स्पष्ट सङ्केत गरेको छ ।
प्रथम कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ ले प्रदेशलाई लगानीको प्रमुख गन्तव्य बनाउने, निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउने र ठूला पूर्वाधार तथा उत्पादनमूलक आयोजनाहरूमा निजी लगानी आकर्षित गर्ने लक्ष्यलाई अगाडि बढाएको थियो । "कोशी समृद्धिको आधार : उद्योग, कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार र ऊर्जा" भन्ने नारासहित आयोजना गरिएको उक्त सम्मेलनको उद्घाटन तत्कालीन सम्माननीय प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीले गर्नुभएको थियो । उहाँले सार्वजनिक निजी साझेदारीका परियोजनाहरूलाई संघीय सरकारले उच्च प्राथमिकता दिने अनि उद्योग स्थापना, सञ्चालन, वैदेशिक लगानी लगायतका विषयमा प्रकृया सरल बनाउन आवश्यक ऐन, कानुन परिमार्जन गर्ने प्रतिबद्वता जनाउनु भएको थियो । त्यही प्रतिबद्धताको फलस्वरूप नेपाल सरकारले विभिन्न ऐनहरू शंसोधन गरेको पाइन्छ । कोशी प्रदेश सरकारले पनि आठ वटा ऐनहरू संशोधन गरी लगानी वातावरणमा सुधार ल्याएको छ ।

संघीयता कार्यान्वयनपछि प्रदेशहरूले आर्थिक विकास तथा लगानी प्रवर्धनका लागि महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नुपर्ने आवश्यकता महसुस गरी कोशी प्रदेशले लगानी सम्मेलनमार्फत औद्योगिक विकास, कृषिको आधुनिकीकरण, पर्यटन विस्तार र पूर्वाधार निर्माणमा जोड दिएको छ । सम्मेलनबाट नेपालभित्र र बाहिरका ठूला लगानीकर्ता, बैंक तथा वित्तीय संस्था, उद्योगी व्यवसायी र विकास साझेदारहरूवीच सार्वजनिक निजी साझेदारीको प्रवर्धनमार्फत कोशीको विकास अगाडि बढाउन सकिन्छ भन्ने सामूहिक बुझाइ विकास भएको छ । कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको नेतृत्वमा आयोजित सम्मेलनले प्रदेशको लगानी नीति, वातावरण र उत्कृष्ट आयोजनाको प्रदर्शनीसँगै निजी क्षेत्रको छाता सङ्गठनहरूसँगको हातेमालोलाई अगाडि बढाएको छ ।

२. सम्मेलनमा प्रस्तुत परियोजनाहरू

सम्मेलनमा कुल १ खर्ब ७३ अर्ब ४९ करोड रुपैयाँ लागत अनुमान भएका ७१ वटा परियोयोजनाहरू शोकेसिङ गरी प्रदर्शनीमा राखिएका थिए । जसमध्ये कुल १ खर्ब ५७ अर्ब ३८ करोड रुपैयाँ बराबरको ५१ वटा परियोजनाहरूको समझदारी पत्र (:यग्) मा हस्ताक्षर भएको थियो । यो रकम कोशी प्रदेशको इतिहासमा सबैभन्दा ठूलो लगानी प्रतिबद्धता हो । यसमा पर्यटन क्षेत्रको १५ वटा, (हिमाली पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, इको–टुरिजम) लगायत, पूर्वाधार क्षेत्रको १४ वटा (सडक, हवाईमार्ग, औद्योगिक ग्राम लगायत), कृषि क्षेत्रको ९ वटा (आधुनिक कृषि, चिया प्रशोधन, जुट तथा धान प्रसोधन लगायत), उद्योग क्षेत्रका ९ वटा (उत्पादनमूलक उद्योग, निर्यात केन्द्र लगायत), ऊर्जा क्षेत्रका ९ वटा (साना तथा मझौला जलविद्युत, सोलार लगायत) र अन्यमा स्वास्थ्य, शिक्षा, आईटी, औद्योगिक पार्क लगायतका परियोजनाहरू अगाडि बढाइएका छन् । प्रदेश लगानी प्राधिकरणबाट प्रकाशित परियोजना सूची अनुसूचीमा समावेश गरिएको छ ।

३. निजी क्षेत्रको अपेक्षा र प्रदेश सरकारको पहल

कोशी प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०८१-०८२ को नीति तथा कार्यक्रम र बजेट अनुसार बैसाख महिनामा लगानी सम्मेलन आयोजना गरिएको थियो । प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले लिएको ६.५८ प्रतिशत वार्षिक आर्थिक वृद्धिदर र दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न प्रदेश सरकारको आन्तरिक स्रोत–साधन र बजेट मात्र पर्याप्त नहुने महसुस गरी निजी क्षेत्रबाट स्वदेशी तथा विदेशी लगानी जुटाउन लगानी सम्मेलन आयोजना भएको हो । कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ ले जलस्रोत, पर्यटन, कृषि तथा कृषिजन्य प्रशोधन, जडीबुटी, खानी तथा खनिज र भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रमा कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारी (पिपिपि) परियोजनाहरूमा लगानी सम्भावना उल्लेख्य रहेको स्थिति उजागर गरेको छ । सरकारी प्रयासलाई निजी क्षेत्रसँग जोड्ने संस्थाको रूपमा स्थापना भएको प्रदेश लगानी प्राधिकरण स्थापना भएको छैटौं वर्षमा लगानी सम्मेलन सम्पन्न भएको छ । यसबाट सार्वजनिक निजी साझेदारी (पिपिपि) को क्षेत्रमा उल्लेख्य प्रगति भएको छ ।

सरकार र निजी क्षेत्रको हातेमालोमा संरचनात्मक विकास अगाडि बढाउने अभियानलाई तिब्रता दिन, निजी क्षेत्रका कतिपय अपेक्षा र मागहरू छन् । यस्ता अपेक्षा तथा मागहरू पूरा गर्दै जान सके सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजनाहरूको विकास गर्दै प्रादेशिक आर्थिक गतिविधि बढाउन सकिने सम्भावना रहेको छ । निजी क्षेत्रले उठाएका मागहरूमा उद्योग दर्ता, नवीकरण र व्यवसाय सञ्चालनका क्रममा पर्ने सरकारी सेवाहरू एकद्वार प्रणालीमार्फत प्रवाह हुनुपर्ने, वैदेशिक लगानी भित्र्याउन सहज हुनुपर्ने, नीतिगत स्थिरता कायम हुनुपर्ने र संघ–प्रदेश अधिकारको अस्पष्टतालाई सुधार गर्नुपर्ने आदि छन् । त्यसैगरी प्रदेश लगानी प्राधिकरणलाई ऐनले दिएको ६ अर्बसम्मको लगानी स्वीकृति अधिकारको पूर्ण कार्यान्वयन एकलविन्दु प्रदेश लगानी प्राधिकरणबाटै हुने ब्यवस्था गरी एकद्वार प्रणालीलाई प्रदेश तहसम्म मजबुत रूपमा लागू गर्नुपर्ने, ५० करोडसम्मका उद्योग दर्ता तथा स्वीकृति प्रदेशमै हुने व्यवस्था गर्नुपर्ने, संघ–प्रदेश सहजीकरणमार्फत उद्योग स्थापनाका लागि आवश्यक जग्गा सहजरुपमा लिजमा प्राप्त हुनुपर्ने लगायतका माग निजी क्षेत्रले बारम्बार दोहर्याउने गरेका छन् । वैदेशिक लगानी सहजरुपमा भित्र्याउन एफडीआई नीति र गैरआवासीय नेपालीबाट लगानी भित्र्याउनका लागी सहज बाटोको ब्यवस्थापन गर्न डायस्पोरा फन्डसम्बन्धी कानूनी ब्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । नीतिगत स्थिरताको स्पष्ट ग्यारेन्टी गर्न सार्वजनिक निजी साझेदारी ऐनको समयानुकूल संशोधन गर्नुपर्ने, पिपिपि मोडलको स्पष्ट कार्यविधि, सार्वजनिक निजी साझेदारीको रूपमा स्थापित उद्योगहरूलाई कर तथा भन्सारमा छुट र उद्योगलाई चाहिने दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिनुपर्ने आदि माग निजी क्षेत्रको रहेको छ ।

एकै शब्दमा भन्दा, लगानी सम्मेलन एउटा कार्यक्रम मात्र नभई नीतिगत सुधारको विश्वसनीय सङ्केत हो । सम्मेलनको भावना अनुसार कानूनी सुधार, अधिकार प्रत्यायोजन र नीतिगत स्थिरताको सुनिश्चितता गर्न सके

कोशी प्रदेश स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ताका लागि आकर्षक गन्तव्यका रूपमा स्थापित हुनसक्ने देखिन्छ । निजी क्षेत्रको बलियो उपस्थिति रहेकोले राष्ट्रिय पूँजी निर्माणमा ठूलो योगदान हुने सम्भावना छ । त्यसर्थ लगानी सम्मेलनले प्रदेशमा निजी क्षेत्रलाई विकासको प्रमुख साझेदारको रूपमा स्थापित गर्न सफल भएको छ ।

४. सम्मेलनको उद्देश्य र अपेक्षाहरू

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ चारवटा मुख्य उद्देश्यहरू र केही अपेक्षित उपलब्धिसहित आयोजित थियो ।

मुख्य उद्देश्यहरू:

क. प्रदेशको समग्र आर्थिक विकास र समृद्धिका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने,

ख. लगानीका लागि स्वदेशी निजी पूँजी एवम् प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी (FDI) आकर्षित गर्ने,

ग. प्रदेशमा थप लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने, र

घ. कोशी प्रदेशका लगानीका क्षेत्रहरू उजागर गर्ने र लगानीकर्ताहरूको ध्यान आकृष्ट गर्ने

अपेक्षित उपलब्धिहरू:

क. प्रदेशमा लगानीको लागि आवश्यक स्रोतको न्यूनता पूर्ति गर्न आवश्यक वातावरण सिर्जना हुने,

ख. प्रदेशमा स्वदेशी निजी एवम् प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी (एफ.डी.आई.) नवीनतम् प्रविधि तथा ज्ञान परिचालनका लागि आधार तय हुने,

ग. कानूनी, नीतिगत एवम् प्रक्रियागत व्यवस्थामा सुधार भई प्रदेशमा थप लगानीमैत्री वातावरण निर्माण हुने,

घ. कोशी प्रदेश नेपालकै एक प्रमुख लगानी गन्तव्यको रूपमा परिचित र स्थापित हुने,

ङ. प्रदेशमा कम्तीमा १ खर्ब बराबरको लगानी वृद्धि हुने,

च. "सुशासित, खुसी, आर्थिकरुपले गतिशिल र समुन्नत प्रदेश" को दीर्घकालीन सोच हासिल गर्न प्रत्यक्षरूपमा सहयोग पुग्ने

सम्मेलनमार्फत प्रदेशको आर्थिक वृद्धि दरमा टेवा पुर्याउने, कृषि, पर्यटन, उद्योग र ऊर्जा लगायतका क्षेत्रको लगानी गन्तब्य पहिचान गर्ने, प्रदेशको लगानी सम्भावनाको अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रचार गर्ने लक्ष्यहरूसमेत अगाडि सारिएका थिए । समग्रमा कोशी प्रदेशको विकासको सम्भावना मुख्यतः पर्यटन, भौगोलिक विविधता, प्राकृतिक स्रोत र रणनीतिक अवस्थितिमा आधारित छ । दीर्घकालीन आर्थिक लाभ लिने गरी कृषि, जडीबुटी र जलस्रोतजस्ता प्राकृतिक स्रोतको व्यावसायिक उपयोगको नीति अगाडि सार्दै उत्पादनशील अर्थतन्त्र निर्माण गर्न सकिन्छ । लगानी सम्मेलन २०८२ मार्फत समझदारी भएका करिव पौने दुई खर्बका लगानी परियोजनाहरूलाई अगाडि बढाउन अझ ठोस प्रयास आवश्यक छ । प्रदेशको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन विविधता युक्त कार्यक्रमहरूलाई अगाडि बढाउन सके कोशी प्रदेश आत्मनिर्भर र समृद्ध बन्ने दिशामा अघि बढ्ने सम्भावना छ ।

५. कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीको सम्भावना

कोशी प्रदेश प्रशस्त सम्भावना बोकेको अनि प्राकृतिक स्रोत, भौगोलिक विविधता, मानव संसाधन र पूर्वाधार विकासको सम्भावनाले भरिपूर्ण प्रदेश हो । सरकारले परिचालन गर्नसक्ने सीमित सार्वजनिक स्रोत र बढ्दो विकास आवश्यकताका बीचको खाडल भर्दै प्रदेशको दिगो आर्थिक विकासका लागि सरकार र निजी क्षेत्रको सहकार्यको मोडेल सार्वजनिक—निजी साझेदारी (पिपिपि) एक प्रभावकारी र व्यावहारिक देखिएको छ । पिपिपि मार्फत निजी क्षेत्रको पूँजी, प्रविधि र व्यवस्थापन क्षमताको उपयोग गरी सार्वजनिक सेवा र पूर्वाधारलाई गुणस्तरीय, दिगो र लागत—प्रभावी बनाउने अवसर प्रशस्त छ । भारतसँग खुला सिमाना, एशियन हाइवेमा

स्तरउन्नति हुँदैगरेको पूर्व–पश्चिम राजमार्ग, चीनसम्म जोड्ने कोशी करिडोर, मोरङको कटहरीसम्म विस्तार हुँदै गरेको रेल सञ्जालको विस्तार तथा विराटनगर जस्तो ऐतिहासिक औद्योगिक केन्द्रको उपस्थितिले प्रदेशलाई लगानीमैत्री बनाएको छ ।

यस्ता पूर्वाधारले वस्तु तथा सेवाको सहज आवागमन सुनिश्चित गर्दै पिपिपि परियोजनाको सम्भावना मात्र हैन लगानी जोखिम घटाउने र प्रतिफल बढाउने वातावरण विद्यमान हुने छ । पर्यटन क्षेत्र कोशी प्रदेशको सबैभन्दा सम्भावनायुक्त (पिपिपि क्षेत्र) हो । सगरमाथा क्षेत्र, कञ्चनजङ्घा, धार्मिकस्थल, हिल स्टेशन, साहसिक पर्यटन र जैविक विविधताले भरिएको प्राकृतिक सौन्दर्यलाई व्यवस्थित रुपमा विकास गर्न पिपिपि मोडेल उपयोगी हुनसक्छ । केबलकार, होटल, रिसोर्ट, पर्यटकीय पूर्वाधार, ट्रेकिङ मार्ग व्यवस्थापन तथा पर्यटक सेवा केन्द्रहरू निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा विकास गर्न सकिने देखिन्छ ।

वार्षिक १८२ खर्बको कारोवार लक्ष्यसहित नेपालबाट चीनतर्फ निर्यातको लागी तयारी भैरहेको भैंसीजन्य उत्पादनबाट समेत कोशी प्रदेश सबैभन्दा बढी लाभान्वित हुनसक्ने देखिन्छ । यसर्थ, कृषि तथा कृषिमा आधारित उद्योगमा पनि सरकार र निजीक्षेत्रको सहकार्यको सम्भावना छ । प्रदेशमा चिया, जुट, अलैंची, तरकारी तथा फलफूल उत्पादनको राम्रो आधार छ । आधुनिक कृषि प्रविधि, भण्डारण केन्द्र, चिस्यान गृह प्रशोधन उद्योग र बजार पूर्वाधारहरू पिपिपि मोडेलमार्फत स्थापना गर्दा किसानको आयवृद्धि र रोजगारी सिर्जना गर्न सकिन्छ । पछिल्ला अनुभवहरूले जलविद्युत् र ऊर्जा क्षेत्रमा पिपिपि अपरिहार्य बन्दै गएको छ । कोशी प्रदेशमा साना तथा ठूला जलविद्युत अनि सोलार परियोजनाहरूका लागि पर्याप्त अवसरहरू छन् ।

यसैगरी सडक, पुल, शहरी विकास, फोहोर व्यवस्थापन, खानेपानी, स्वास्थ्य र शिक्षाजस्ता सामाजिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा पनि सरकार र निजी क्षेत्रको सहकार्यको अथाह सम्भावना देखिन्छ । अस्पताल, मेडिकल कलेज, प्राविधिक शिक्षालय र आईटी पार्कजस्ता परियोजना पिपिपि मोडेलमार्फत सञ्चालन गर्दा सेवा गुणस्तर सुधार र राज्यको वित्तीय भार घटाउदै सार्वजनिक स्रोतलाई अन्य जनसेवाका क्षेत्रमा लगाउन सकिने अवसर सृजना हुनसक्छ ।

समग्रमा, स्पष्ट नीति, पारदर्शी प्रक्रिया, जोखिम साझेदारीको उचित व्यवस्था र निजी क्षेत्रप्रति विश्वास निर्माण गर्न सके कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारीका परियोजनाहरूले दिगो विकास, रोजगारी सिर्जना र आर्थिक समृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान पुर्याउन सक्ने देखिन्छ ।

६. सम्मेलनको उपलब्धिलाई संस्थागत गर्नमा आउनसक्ने चुनौतीहरू

झण्डै ६ महिनाको बाक्लो तयारी, माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूको प्रत्यक्ष र निरन्तर निगरानी र निर्देशन, प्रदेश सरकारका सम्पूर्ण संयन्त्रहरूको वाक्लो चासो र कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको ब्यवस्थापनमा प्रदेश सम्मेलन सम्पन्न भएको हो । यसमार्फत हालसम्मकै ठूलो लगानी प्रतिबद्धता प्राप्त भएको छ । यस सम्मेलनले सरकार र निजीक्षेत्रको सहकार्यको अथाह सम्भावनाहरू उजागर गरेको छ । सरकार आयोजक र निजी क्षेत्रका छाता सङ्गठनहरू सहसंयोजक रहेर आयोजित सम्मेलनले निजी क्षेत्रको विश्वासमा वृद्धि गराएको छ । सम्मेलन पश्चात अगाडि बढ्न थालेका केही परियोजनामार्फत प्रदेश तहमा केही हदसम्म रोजगारी सिर्जना हुन थालेको लक्षण देखिएको छ । सम्मेलनको दीर्घकालीन लक्ष्यलाई आत्मसात गर्दै अगाडि बढ्ने हो भने स्थानीय उत्पादनमा वृद्धि र निर्यातमा योगदान गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

सम्मेलनका उपलब्धिहरूलाई संस्थागत गर्ने क्रममा आउन सक्ने चुनौतीहरूमा समझदारीपत्रमा हस्ताक्षर भएका सबै परियोजनाहरू समयमै कार्यान्वयन नहुने हुन् कि भन्ने आशङ्का रहेको देखिन्छ । भएको कुरालाई निराकरण हुने गरी समयमै अधिकांश परियोजनाको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने चुनौती छ । आवधिक निर्वाचनसँगै बन्ने

सरकारहरूले सार्वजनिक—निजी साझेदारी (पिपिपि)को अभ्यास र नीतिगत ब्यवस्थाको निरन्तरता दिने वा नदिने अवस्था रहनुलाई पनि चुनौतीको रुपमा लिन सकिन्छ । प्रदेश सरकार मातहत सार्वजनिक जमीन नहुने भएकोले प्रस्तावित परियोजनाहरूलाई जग्गा प्राप्तिमा चुनौती रहनसक्छ । सरकारमा रहने राजनीतिज्ञ र कर्मचारीतन्त्रको सार्वजनिक निजी साझेदारीप्रतिको कमजोर बुझाइ र कम विश्वास पनि चुनौती बन्नसक्छ । प्रदेशको विकासप्रति सबैपक्ष प्रतिबद्व भएर लाग्ने हो भने सानातिना चुनौतीहरूलाई पन्छाउँदै परियोजनाहरू अगाडि बढाउन सकिने अवस्था छ ।

७. निष्कर्ष र भावी दिशा

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ प्रदेशको आर्थिक रूपान्तरणको यात्रामा एउटा ऐतिहासिक तथा दूरगामी महत्व बोकेको पहल हो । प्रदेशमा पहिलो पटक लगानी सम्मेलन आयोजना गरी निजी क्षेत्रलाई विकासको प्रमुख साझेदारका रूपमा अघि सार्नु, नीतिगत स्पष्टता दिनु तथा सार्वजनिक—निजी साझेदारी (पिपिपि) मोडेललाई व्यावहारिक रूपमा प्रस्तुत गर्नु आफैंमा सकारात्मक सङ्केत हो । सम्मेलनले कोशी प्रदेशमा कृषि, पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग, पूर्वाधार तथा सेवामूलक क्षेत्रमा लगानीको प्रचूर सम्भावना रहेको उजागर गरेको छ । सम्मेलनमा प्रस्तुत परियोजनाहरू, हस्ताक्षर गरिएका समझदारीपत्र र लगानी प्रतिबद्धताहरूले प्रदेशको आर्थिक इतिहासमा नयाँ अध्याय थपेका छन् । विशेषतः पिपिपि मोडेलमार्फत निजी पूँजी, प्रविधि र व्यवस्थापन क्षमतालाई सार्वजनिक हितसँग जोड्ने प्रयासले दिगो विकास, रोजगारी सिर्जना र उत्पादनशील अर्थतन्त्र निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउने आशा गर्न सकिन्छ । सम्मेलनले प्रदेश सरकारको सीमित स्रोत—साधनको चुनौतीलाई सम्बोधन गर्दै विकासको गति तीव्र बनाउने आधार तयार गरेको छ । यद्यपि, सम्मेलनको वास्तविक सफलता यसको कार्यान्वयनमा निर्भर रहन्छ । यसका लागि लगानीकर्ताको विश्वास जोगाइराख्नु, नीतिगत स्थायित्व, कानूनी स्पष्टता, एकद्वार सेवा प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा संघ—प्रदेश समन्वयलाई निरन्तर सुदृढ गर्नुपर्ने देखिन्छ । साथै, सार्वजनिक निजी साझेदारीका लागि संस्थागत क्षमता विकास, जोखिम बाँडफाँटको स्पष्ट ढाँचा र पारदर्शी प्रक्रिया सुनिश्चित गर्नु अत्यावश्यक छ ।

समग्रमा, कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ (विसं २०८२) केवल एक औपचारिक कार्यक्रम नभई नीतिगत सुधार, निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य र दीर्घकालीन आर्थिक दृष्टिकोणको स्पष्ट सन्देश हो । सम्मेलनमा व्यक्त प्रतिबद्धता र सिकाइलाई व्यवहारमा उतार्न सके कोशी प्रदेश राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिने लगानीमैत्री प्रदेशका रूपमा स्थापित हुने र "समृद्ध कोशी, आत्मनिर्भर प्रदेश" को दीर्घकालीन लक्ष्य हासिल गर्न सक्षम हुने देखिन्छ ।

- emonsubedi8@gmail.com or 9852036482

सन्दर्भ सामग्रीहरु

- सार्वजनिक निजी सहकारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन २०७६
- राष्ट्रिय तथ्यांक आयोगद्धारा प्रकाशित तथ्यांकहरु
- नेपाल राष्ट्र बैंकद्धारा प्रकाशित बिभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरु
- विदेशी लगानी तथा प्रबिधि हस्तान्तरण ऐन २०७५,
- कोशी प्रदेश सरकारको परियोजना बिकास सम्बन्धी कानून,
- कोशी प्रदेश सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण नियमावली २०७७
- कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको वेवसाईट
- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ को प्रतिवेदन

प्रदेश सरकारको सार्थक प्रयास, कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन-२०२५

- पवन कुमार तिमिल्सेना, प्रदेश सचिव
- अर्जुन निरौला, उप - सचिव

१. पृष्ठभूमि

देशको समग्र आर्थिक विकासका लागि उद्योग, व्यवसाय खुल्न जरूरी हुन्छ। सरकारले लगानीको वातावरण तयार गर्ने र निजी क्षेत्रले उद्योग व्यवसायमा लगानी गर्ने सामान्य परम्पराका अतिरिक्त प्रदेश सरकारले सार्वजनिक, निजी, सहकारी, साझेदारी अवधारणा बमोजिम लगानी गर्ने वातावरण तयार गर्ने र कृषि क्षेत्रको व्यवसायिक विकास, औद्योगिक क्षेत्र प्रवर्धन र उद्योग स्थापनामा सहज प्रक्रिया अवलम्वन, विभिन्न प्रकारका सेवा व्यवसाय विस्तार गरी प्रदेशको आर्थिक विकास र विस्तार गर्न प्रदेश सरकारले प्रदेश औद्योगिक व्यवसाय ऐन जारी गरी विभिन्न कार्यहरू गर्दै आएको छ। लगानीका विभिन्न मोडलहरूमध्ये सार्वजनिक, निजी, सहकारी, साझेदारी मोडलमा लगानी गर्ने र विदेशी लगानीलाई आकर्षित गर्न अत्यावश्यक र सम्भावित परियोजनाको तयारी, निर्माण तथा विकास गर्ने लगानीका लागि आव्हान गर्ने र उद्योग व्यवसायमा लगानीको माध्यमबाट सबल, गतिशील, प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्रको विकास गर्दै रोजगारीको अवसर सिर्जना गरी गरिवी न्यूनीकरण गर्ने लक्ष्य रहेको छ। यसका लागि संस्थागत व्यवस्था गर्न आवश्यक भएकाले प्रदेश लगानी प्राधिकरण गठन र प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालय स्थापना भई कोशी प्रदेशमा लगानी सम्मेलनको पृष्ठभूमि तयार भएको पाइन्छ।

आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ को नीति तथा कार्यक्रममा कोशी प्रदेश सरकारले लगानी सम्मेलन गर्ने विषय समावेश भएको र बजेट वक्तव्यको बुँदा न.१७४ मा प्रदेश सरकारले चालू आर्थिक वर्षमा लगानी सम्मेलन आयोजना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त भएको थियो। कोशी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले लिएको वार्षिक औसत ६.५८ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धि दरको लक्ष्य र दिगो विकासको लक्ष्यसहितको समग्र उद्देश्य हासिल गर्न आन्तरिक स्रोत साधनले मात्र पर्याप्त नहुने भएकाले स्वदेशी निजी क्षेत्र एवम् प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी (एफ. डी.आई.) जुटाउनुपर्ने आवश्यकता पहिचान भएको थियो।

कोशी प्रदेशमा रहेको प्रचूर प्राकृतिक सम्पदा, खेतीयोग्य जमिन, जैविक विविधता, जनसाङ्खिक र सांस्कृतिक सम्पदाको उपलब्धताले यस प्रदेशमा विकासको यथेष्ट सम्भावनालाई उजागर गर्दछ। जलस्रोत, पर्यटन सेवा, जडीबुटी उत्पादन तथा प्रशोधन, कृषिजन्य उत्पादन तथा प्रशोधन, खानी तथा खनिजजन्य उद्योग, भौतिक पूर्वाधारजस्ता प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरूमा निजी लगानी भित्रिने सम्भावना रहेको छ।

उल्लिखित पृष्ठभूमि र प्रदेश सरकारको “सुशासित, खुसी, आर्थिकरुपले गतिशिल र समुन्नत प्रदेश” निर्माण

गर्ने दीर्घकालीन सोचलाई मूर्तरूप दिनका लागि आवश्यक लगानी जुटाउन लगानी सम्मेलन गरी सम्भावित लगानीकर्तालाई कोशी प्रदेशमा आकर्षित गर्न आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ मा कोशी प्रदेशमा लगानी सम्मेलन आयोजना गर्न अवधारणा पत्र तयार गरेको र लगानी सम्मेलन आयोजनाका लागि रू.३,३३,००,०००/-(तीन करोड तेत्तीस लाख) बजेट विनियोजन गरेको थियो।

नेपाल सरकार, राष्ट्रिय लगानी प्राधिकरणले विभिन्न समयमा लगानी सम्मेलन गर्दै आएको भए तापनि प्रदेश सरकारहरूमध्ये कोशी प्रदेश सरकारले पहिलो पटक "प्रदेश समृद्धिको आधार, जलस्रोत, पर्यटन, कृषि र पूर्वाधार" भन्ने मूल नारासहित मिति २०८१ माघ ११,१२ र १३ गते प्रदेश लगानी सम्मेलन गर्ने निर्णय गर्दै कार्यविधि निर्देशिका पारित गर्‍यो। सम्मेलन मार्फत प्रदेशको समग्र आर्थिक विकास र समृद्धिका लागि सम्भावित आयोजना, परियोजनाहरूको पहिचान गर्ने, परियोजना सञ्चालनका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान, सङ्कलन र परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने, लगानीका लागि स्वदेशी निजी पूँजी एवं प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने, प्रदेशमा थप लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने, लगानीका क्षेत्रहरू उजागर गरी लगानीकर्ताहरूको ध्यान आकृष्ट गर्ने लगानी सम्मेलनको मूल उद्देश्य रहेको थियो।

२. सम्मेलनपूर्वको तयारी

लगानी सम्मेलनको लागि कार्यविधि निर्देशिका पारित भई मिति तय भए तापनि निजी क्षेत्रका औद्योगिक, व्यापारिक संघ संस्थाहरूलाई सह-आयोजकको भूमिकामा राखिएको तर विभिन्न विषयमा सहआयोजकहरूसँग सहकार्य हुन नसकिरहेको अवस्था, सदस्य-सचिवको भूमिकामा रहेका प्रदेश सचिवको फेरबदल, आयोजनास्थलको अन्यौलता लगायतका कारणले घोषित मितिमा लगानी सम्मेलन हुन सकेन। यसै अन्यौलबीच कोशी प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०८१ असोज १३ गतेको निर्णयानुसार स्वीकृत भएको कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन- २०८१ को संशोधित अवधारणा पत्र स्वीकृत भएको थियो। जस अनुसार मिति २०८२ बैशाख १८ र १९ गते बिराटनगरमा कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन आयोजना गर्न देहायका समितिको गठन पुनर्गठन गरी जिम्मेवारी किटान गरिएको थियो।

- माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूको संयोजकत्वमा मूल आयोजक समिति,
- कोशी प्रदेश सभाका माननीय सभामुखज्यूको संयोजकत्वमा सल्लाहकार समिति,
- माननीय आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीज्यूको संयोजकत्वमा निर्देशन समिति,
- माननीय आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रीज्यूको संयोजकत्वमा नीतिगत तथा कानून सुधार सुझाव समिति,
- प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालयका प्रमुख कार्यकारी निर्देशकको संयोजकत्वमा परियोजना तयारी तथा छनौट समिति,
- मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका शासकीय सुधार महाशाखा हेर्ने प्रदेश सचिवको संयोजकत्वमा लगानी सम्मेलनको सचिवालय।

लगानी सम्मेलनलाई सकेसम्म त्रुटिरहित बनाउन पूर्व अभ्यासहरू गरियो। यसमा माननीय मुख्यमन्त्रीज्यू, माननीय अर्थमन्त्रीज्यू, श्रीमान् प्रमुख सचिवज्यू, विराटनगर महानगरपालिका लगायतका स्थानीय तहका प्रमुख तथा उपप्रमुखहरू, माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूका प्रमुख जनसम्पर्क सल्लाहकार श्री रवी खनाल, आर्थिक सल्लाहकार डा. मोहन सुवेदी, प्रेस सल्लाहकार श्री विक्रम लुइटेल, निजी क्षेत्रका प्रतिष्ठित संस्था र व्यक्तिहरू, गैर सरकारी संस्था तथा विकास साझेदार, छापा, श्रव्य तथा दृष्य क्षेत्रका प्रतिष्ठित मिडियाकर्मीहरू र प्रदेशलाई माया गर्ने देश विदेशमा रहनु भएका लगानीकर्ता तथा प्रदेशवासीहरूको अमूल्य सल्लाह-सुझावले गर्दा कार्यक्रम आयोजना र सहज कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्यो। सम्मेलनको आयोजनामा प्रदेश सरकारका प्रमुख सचिवज्यू, विभिन्न मन्त्रालय तथा आयोगका सचिवज्यूहरू लगायत सबै कर्मचारी वर्गको उल्लेखनीय सहभागिता रहेको थियो ।लगानी

सम्मेलनको सचिवालय प्रमुखको रूपमा तोकिनु भएका प्रदेश योजना आयोगका प्रदेश सचिव श्री मिमांस अधिकारी र पछि सो जिम्मेवारीमा तोकिनु भएका मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका प्रदेश सचिव श्री पवन कुमार तिमिल्सेनाको सक्रियता, समन्वय तथा व्यवस्थापकीय संयोजनले सम्मेलनलाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न मद्दत पुगेको थियो। सम्मेलनको पूर्व तयारीको रुपमा विशेष गरी निम्न कामहरू सम्पादन भएका थिए ।

लगानी सम्मेलनका लागि सम्मेलनको वेवसाईट, लोगो र नारा चयन, छुट्टै लेटरप्याड, छाप र लोगो व्यवस्थापन गरी प्रदेश लगानी सम्मेलनको सचिवालयमा आवश्यक पर्ने जनशक्ति व्यवस्थापन गरियो,

सचिवालयले तयार गरेको क्रियाकलापगत बजेट निर्देशक समिति हुँदै लगानी प्राधिकरणको बैठकबाट स्वीकृत भयो,

स्वीकृत क्रियाकलापगत बजेट कार्यान्वयनका लागि लगानी सम्मेलनको सचिवालयमा खटिएका कर्मचारीमध्येबाट तीन जना सदस्य रहने गरी खरिद समिति गठन, मूल समारोह व्यवस्थापनका लागि विद्युतीय खरिद प्रकृया अपनाई बोलपत्र आह्वान तथा छनौट गरिएको,

लगानी सम्मेलनमा प्रस्तुतीकरण (Show case) गर्नका लागि आयोजना सञ्चालन हुने क्षेत्रका स्थानीय तह, निजी क्षेत्रसँग सम्बद्ध छाता सङ्गठनहरू लगायत विभिन्न संघ-संस्थाबाट रू. १० करोड भन्दा माथिका सार्वजनिक, निजी, साझेदारी अवधारणाबाट कार्यान्वयन गर्न सकिने परियोजनाहरू प्रदेश लगानी प्राधिकरण कार्यालयमार्फत माग गरिएको,

सम्बद्ध विभिन्न निकायबाट प्राप्त परियोजनामध्ये परियोजना छनौट, सिफारिस समितिबाट छनौट भएका ७१ वटा परियोजनाको सूची निर्देशन समितिबाट स्वीकृत भई प्रदेश लगानी प्राधिकरणको बैठकबाट स्वीकृत भएको,

लगानी प्राधिकरणको मिति २०८१ चैत्र १४ गते बसेको २८ औं बैठकबाट संशोधनसहित बजेट स्वीकृत भएकाले सोही आधारमा निर्दिष्ट शीर्षकमा खर्च गर्ने आधार तय भई सचिवालय व्यवस्थापन कार्य सहज भएको,

लगानी सम्मेलनमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री, माननीय प्रदेश प्रमुख, अन्य प्रदेशका माननीय मुख्यमन्त्रीहरू, माननीय मन्त्री, महामहिम राजदूत तथा कूटनीतिक नियोगका पदाधिकारी, जिल्ला समन्वय समिति, स्थानीय तहका प्रमुख, बैङ्क, वित्तीय संस्था, गै.स.स., विभिन्न राजनीतिक दलका प्रमुख-प्रतिनिधि, स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ता, औद्योगिक संघ संगठनका पदाधिकारी, उद्योगी व्यवसायी, सञ्चार क्षेत्रका पदाधिकारी, कर्मचारीवर्ग लगायतलाई निमन्त्रणा गरिएको,

लगानी सम्मेलनमा आमन्त्रित पाहुनाको स्वागत, सवारी साधन व्यवस्थापन, सुरक्षा व्यवस्थापन, समझदारी पत्र व्यवस्थापन, स्टल व्यवस्थापन लगायतका कार्यमा इभेन्ट म्यानेजमेन्ट टिमसँग समन्वय गर्न लगानी सम्मेलन सचिवालयमा खटिएका कर्मचारी तथा प्रदेश मातहत निकायका पदाधिकारी र कर्मचारीहरूलाई खटाइएको थियो। सचिवालयमा खटिएको जनशक्तिको विवरण निम्नानुसार छः-

सि.नं.	नाम	पद	जिम्मेवारी	कार्यालय
१	पवनकुमार तिमिल्सेना	प्रदेश सचिव	संयोजक	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय
२	डा. सरोज कोइराला	प्रमुख कार्यकारी निर्देशक	सदस्य	लगानी प्राधिकरण, कोशी प्रदेश
३	अर्जुन निरौला	उपसचिव	सदस्य	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय
४	आयुष जोशी	सिडिइ	सदस्य	यातायात पूर्वाधार निर्देशनालय, इटहरी
५	विनम दाहाल	सिडिइ	सदस्य	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय
६	पेशल पोखेल	लेखा अधिकृत	सदस्य	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय

७	विष्णु थापा	शाखा अधिकृत	सदस्य	लगानी प्राधिकरण, कोशी प्रदेश
८	विनय भाष्कर दत्त	सहायक अधिकृत	सदस्य	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय
९	नित्यराज अर्याल	सहायक अधिकृत	सदस्य	लगानी प्राधिकरण, कोशी प्रदेश
१०	सुवासजंग वुढाथोकी	ना.सु.	सदस्य	लगानी प्राधिकरण, कोशी प्रदेश
११	रवी खनाल	जनसम्पर्क सल्लाहकार	विशेष उपस्थिति	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय
१२	डा. मोहन सुवेदी	आर्थिक सल्लाहकार	विशेष उपस्थिति	मुख्यमन्त्री तथा म.प. को कार्यालय
१३	विक्रम लुइटेल	प्रेस सल्लाहकार	विशेष उपस्थिति	मुख्यमन्त्री तथा मं.प. को कार्यालय
१४	भूपेन्द्र खनाल	शाखा अधिकृत	सदस्य-सचिव	मुख्यमन्त्री तथा मं.प. को कार्यालय

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को उद्घाटन तथा समापन कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गर्न देहाय अनुसारको जिम्मेवारी बाँडफाँट गरिएको थियो:-

१. मा. मुख्यमन्त्रीज्यूको स्वकीय सचिव कमल पौडेलले सम्माननीय प्रधानमन्त्री, माननीय उपप्रधानमन्त्री, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका माननीय मन्त्रीज्यूहरूको कन्फर्मसेन लिस्ट तयार गर्ने
२. उपसचिव गौतम अमात्य र शाखा अधिकृत निरज ढकालले माननीय संघीय सांसद र माननीय प्रदेश सांसदहरूको कन्फर्मेसन लिस्ट तयार गर्ने
३. उपसचिव कमल बहादुर थापा र उपसचिव अर्जुन निरौलाले संघीय मन्त्रालयका श्रीमान् सचिव तथा आमन्त्रित विभागीय प्रमुखज्यूहरूको कन्फर्मेशन गर्ने
४. शाखा अधिकृत दिनेश ढुङ्गाना र शाखा अधिकृत अनमोलमणि भट्टराईले महामहिम राजदूत र कुटनीतिक नियोगका पदाधिकारी तथा दातृ निकायका पदाधिकारीहरूको कन्फर्मेशन गर्ने
५. प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइराला र डा. मोहन सुवेदीले विदेशी तथा स्वदेशी लगानीकर्ताहरूको कन्फर्मशेन गर्ने
६. शाखा अधिकृत नवदीप राई र शाखा अधिकृत विष्णु थापाले बैंक वित्तीय संस्था, कोशी प्रदेशस्थित निजी क्षेत्र, गैसस, विभिन्न संघ-संस्था लगायत अन्य व्यक्तिहरूको कन्फर्मेशन गर्ने
७. माननीय मुख्यमन्त्रीज्यूको स्वकीय सचिव कमल पौडेलले गाउँपालिका, नगरपालिका र जिल्ला समन्वय समितिका प्रमुख तथा राजनीतिक दलका पदाधिकारीहरूको कन्फर्मेशन गर्ने
८. आर्थिक सल्लाहकार डा. मोहन सुवेदी र प्रदेश सचिव शंकर नेपालले Key note speaker, Panelist र Moderator को कन्फर्मेशन तथा समन्वय गर्ने
९. प्रेस सल्लाहकार बिक्रम लुइँटेलले मिडिया तथा सञ्चारकर्मीहरूको कन्फर्मेशन तथा व्यवस्थापन गर्ने
१०. उपसचिव मानबहादुर देवकोटा, शाखा अधिकृत रोशुना कोइराला र शाखा अधिकृत शान्ता घिमिरेले विमानस्थल सहायता कक्ष स्थापना र सञ्चालन गर्ने
११. माननीय राज्यमन्त्रीज्यूको संयोजनमा उपसचिव दुर्गा वराल र उपसचिव आस्था थापाले विशिष्ट अतिथि तथा अतिथिहरूलाई विमानस्थलमा स्वागत गर्ने
१२. सहायक अधिकृत किरण ढकालको नेतृत्वमा सबै मन्त्रालयका जिन्सी हेर्ने कर्मचारी Event Management Team बाट केशब भण्डारीले प्रमुख/विशिष्ट अतिथिहरूको सवारी साधनको व्यवस्थापन गर्ने
१३. उपसचिव अर्जुन निरौलाको संयोजनमा, शाखा अधिकृत कोविद ढकाल र शाखा अधिकृत षदानन्द भट्टराईले नामावली रजिष्ट्रेशन र कार्ड वितरण गर्ने ।
१४. प्रदेश सचिव पवन कुमार तिमिल्सेना र उपसचिव कमलबहादुर थापाले सुरक्षा व्यवस्थापन समन्वय गर्ने
१५. उपसचिव सुशील बास्तोलाको संयोजनमा शाखा अधिकृत जनक बस्नेतले विशिष्ट अतिथि तथा अतिथिको स्थान ग्रहणको व्यवस्था मिलाउने ।
१६. लेखा अधिकृत पेशल पोखरेल र शाखा अधिकृत नवदीप राईले खाना व्यवस्थापन गर्ने

१७. प्रदेश सचिव राजु गुरागाई, प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइराला र सहायक अधिकृत नित्यराज अर्यालले परियोजनाको MOU व्यवस्थापन गर्ने

१८. प्रदेश सचिव राजु गुरागाई, सहायक अधिकृत नित्यराज अर्याल र ना.सु. सुवास बुढाथोकी र Event Management Team बाट ८ जनाले स्टल व्यवस्थापन गर्ने

१९. सिडिइ आयुष जोशी, सिडिइ विनम दाहाल र ना. सु. टीका गौतमले मायाको चिनो इलामको चियाको विशेष प्याकेट र अन्य उपहार व्यवस्थापन गर्ने

२०. शाखा अधिकृत डिकेन्द्र सुवेदीको संयोजनमा Event Management Team र सहभागीहरूलाई रुद्राक्षको माला प्रदान गर्ने

२१. माननीय मुख्यमन्त्रीज्यू तथा माननीय आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीज्यू (सुरक्षा संयन्त्र समेतको सहभागितामा) कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनको उद्घाटन तथा समापन हुने स्थान वीरेन्द्र सभागृहको स्थलगत अवलोकन हुने।

त्यसैगरी लगानी सम्मेलनको व्यवस्थापकीय कार्यहरूलाई व्यवस्थित तथा उपलब्धिमूलक बनाउन लगानी सम्मेलन सचिवालयले देहायका विभिन्न निर्णयहरू गरेको थियो:

सि.नं.	छलफलको विषय	निर्णयको बेहोरा	जिम्मेवारी
१	अनुगमन समिति	कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनको Event Management कार्यको लागि छनौट भएको सेवा प्रदायक I.C. Tech Pvt. Ltd. Kathmandu सँग भएको सम्झौता बमोजिमको कार्यको अनुगमन गर्न जिम्मेवारी तोक्ने। विभिन्न स्थानमा निर्मित स्वागतद्वार तथा होर्डिङ बोर्डमार्फत प्रचार प्रसारको अनुगमन गर्ने ।	सिडिइ आयुष जोशी/सिडिइ विनम दाहाल ई.शिवकुमार शाह शाखा अधिकृत नवदीप राई
२	खरिद कार्य सहजीकरण टोली	लगानी सम्मेलनमा गर्नु पर्ने खरिद कार्यका लागि आवश्यक सहयोग गर्न जिम्मेवारी महलमा लेखिए अनुसारको टोली गठन गर्ने।	सिडिइ विनम दाहाल ले.अ. पेशल पोखरेल स.अ. नित्यराज अर्याल
३	सभा हल व्यवस्थापन	कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनको उद्घाटन र समापन समारोहका लागि वैशाख १५ देखि २० गतेसम्म विरेन्द्र सभागृह कम्पाउण्ड तथा बगैचा समेतको बुकिङका लागि विराटनगर महानगरपालिकालाई पत्राचार गर्ने।	शाखा अधिकृत विष्णु थापा
४	थप जिम्मेवारी	लगानी सम्मेलनको शीर्षकगत बजेट क्रियाकलापको कार्यान्वयन गर्न र थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन देहाय बमोजिम जिम्मेवारी फाँडफाँट गर्ने।	VVIP Guest Coordination Team प्रदेश सचिव पवन कुमार तिमिल्सेना प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइराला आर्थिक सल्लाहकार डा मोहन कुमार सुवेदी जनसम्पर्क सल्लाहकार रवी खनाल प्रेस सल्लाहकार बिक्रम लुइटेल Session Plan Team प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइराला जनसम्पर्क सल्लाहकार रवी खनाल आर्थिक सल्लाहकार डा. मोहन सुवेदी Invitation Management Team उपसचिव अर्जुन निरौला शाखा अधिकृत भूपेन्द्र खनाल सहायक अधिकृत विनय भाष्कर दत्त Audio Visual Coordination Team सिडिइ विनम दाहाल सहायक अधिकृत विनय भाष्कर दत्त स.अ. नित्यराज अर्याल Media Coordination Team लेखा अधिकृत पेशल पोखरेल प्रेस सल्लाहकार विक्रम लुइटेल सहायक अधिकृत विनय भाष्कर दत्त Pre Investment Meeting Coordination प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइराला

५	स्वयंसेवक व्यवस्थापन	लगानी सम्मेलनमा स्वयंसेवक परिचालन गर्नका लागि महेन्द्र मोरङ, लिङ्कन र पूर्वाञ्चल कलेजबाट ५-५ जनाका दरले व्यवस्थापन संकायका विद्यार्थी माग गर्न पत्राचार गर्ने। यसरी खटिएका विद्यार्थीलाई उपस्थित भएका दिनका लागि हाजिरीका आधारमा स्वीकृत नर्म्स बमोजिम यातायात, खाना तथा खाजा खर्च दिने।	शाखा अधिकृत विष्णु थापा लेखा अधिकृत पेशल पोखरेल
६	प्रवक्ताको जिम्मेवारी	लगानी सम्मेलनको आधिकारिक धारणा, निर्णयहरू सार्वजनिक गर्ने प्रयोजनको लागि उपसचिव अर्जुन निरौलालाई प्रवक्ता तोक्ने।	
७	सूचना अधिकारीको जिम्मेवारी	लगानी सम्मेलनको आधिकारिक सूचना प्रवाह गर्न शाखा अधिकृत नवदीप राईलाई सूचना अधिकारी तोक्ने।	
८	सम्मेलनका लागि आवश्यक सामग्री खरिद गर्ने जिम्मेवारी	लगानी सम्मेलनको लागि स्वीकृत देहायका कार्यक्रमहरूको TOR सचिवालयबाट तयार गरी खरिद कार्य अघि बढाउन प्राधिकरणका प्रमुख कार्यकारी निर्देशक डा. सरोज कोइरालालाई जिम्मेवारी दिने । देहाय Signature Promotional Video निर्माण तथा Promotion Video निर्माण Province Investment Handbook तयारी Project Showcasing गर्न Project Profile निर्माण लगानी सम्मेलनको Website निर्माण टेलिभिजनमार्फत अन्तरक्रिया कार्यक्रम निमन्त्रणा पत्र छपाई मायाको चिनो प्रवर्द्धनात्मक सामग्री निर्माण तथा टेलिभिजन, रेडियो, पत्रपत्रिका, अनलाइन मिडियामार्फत प्रचार प्रसार	
९	सदस्य सचिवको जिम्मेवारी	कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन सचिवालयका सदस्य सचिव त्रिलोचन न्यौपानेको सरुवा भएकाले मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषद्को कार्यालयका शाखा अधिकृत भूपेन्द्र खनाललाई सदस्य सचिव तोक्ने।	
१०	हाजिरी व्यवस्थापन	कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनका लागि विभिन्न मन्त्रालय, कार्यालयबाट खटिनुभएका कर्मचारीहरूको हाजिरी विवरण अद्यावधिक गरी राख्ने।	सहायक अधिकृत विनय भाष्कर दत्त

३. सम्मेलन आयोजनाका दिनहरू

लगानी सम्मेलन तयारी सम्बन्धमा जानकारी दिन बिराटनगर तथा काठमाडौंमा सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा Pre Investor meet कार्यक्रम र पत्रकार सम्मेलन समेत आयोजना गरिएको थियो । विद्युतीय खरिद प्रक्रियाबाट छनौट भएको सेवा प्रदायक कम्पनी I.C. Tech Media Pvt. Ltd., काठमाडौंले मिति २०८२।०१।१८ र १९ गतेको लगानी सम्मेलन मूल समारोहको कार्यक्रमको व्यवस्थापकीय कार्यको जिम्मेवारी सफलतापूर्वक सम्पन्न गरेको थियो। सम्मेलनका सहभागीहरूको नामावली कम्प्युटर प्रणालीबाट प्रविष्टि गर्ने र क्यू आर कोड सहितको परिचय पत्र तथा कुपनको व्यवस्थाले सम्मेलनलाई व्यवस्थित र सूचना प्रविधिमैत्री बनाएको थियो ।गर्मीको मौसम, वीरेन्द्र सभागृह आसपासको घमाइलो वातावरणमा पालभित्र गर्मी हुने अनुमानको विपरीत व्यवस्थापन पक्षबाट पङ्खा, कुलर लगायतको राम्रो व्यवस्थापन गरेको, सायद व्यवस्थापक टीमभित्रको आफू पनि सदस्य भएका कारणले पनि हुन सक्छ गर्मीलाई कार्यक्रमको सफलताले हौस्यायो।

सम्माननीय प्रधानमन्त्री के.पी. शर्मा ओलीज्यूले वीरेन्द्र सभागृहमा समुद्घाटन गर्नु भएको प्रदेश सरकारको प्रथम र ऐतिहासिक लगानी सम्मेलनमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, अन्य प्रदेशका मुख्यमन्त्रीज्यूहरू, सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारका माननीय मन्त्रीज्यूहरू, विभिन्न राजनीतिक दलका प्रमुख, प्रतिनिधिहरू लगायत विविध क्षेत्रबाट सहभागी हुनुभएका पाहुनाहरूको उत्साहजनक उपस्थितिले वीरेन्द्र सभागृह खचाखच भरियो। प्रदेश राजधानी बिराटनगर एक पटक लगानी सम्मेलनमय भयो। प्रमुख अतिथि, विशिष्ट अतिथि, अतिथि लगायत सहभागी महानुभावहरूबाट कार्यक्रमको प्रशंसा गर्दै सफलताका लागि सहयोगको आश्वासन र शुभकामना व्यक्त

भए। पाहुनाहरूको लागि सम्मेलन परिसरमा खाजा, खानाको व्यवस्थापन, बिग होटलमा शान्त रात्रिभोजको प्रबन्ध गरी विशिष्ट पाहुना तथा स्वदेशी, विदेशी लगानीकर्ताहरूका लागि बसोवासको व्यवस्थापन भयो ।

लगानी सम्मेलनको दोश्रो दिन मिति २०८२ बैशाख १९ गते लगानी सम्मेलन कार्यक्रमका लागि निमन्त्रणा गरिएका Moderator बाट पर्यटन, कृषि, पूर्वाधार विकास, उर्जा, मेडिकल शिक्षा तथा स्वास्थ्य, औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्र लगायतका विषयगत सत्रहरू विग होटल तथा रत्ना होटलमा सञ्चालन भए। विषयगत सत्र पश्चात वीरेन्द्र सभागृहमा प्रस्तुत कृषि, पर्यटन, उद्योग, उर्जा, पूर्वाधार निर्माण, सूचना प्रविधि लगायत क्षेत्रका सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा निजी अवधारणामा आधारित ७१ वटा परियोजनाहरू, जसमध्ये ४६ वटा परियोजनामा १९ गते नै सम्मेलनका सहभागीहरूको उपस्थितिमा सामान्य समझदारी पत्र (MOU) मा हस्ताक्षर भएको थियो । प्रदेश लगानी प्राधिकरणको निर्णयानुसार तोकिएको समयमा ५ वटा परियोजना थप गरी कुल ५१ वटा परियोजनामा समझदारी भएको थियो।

समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर कार्यक्रम पश्चात कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनको समापन कार्यक्रम वीरेन्द्र सभा गृहमा गरियो। कोशी प्रदेशका माननीय मुख्यमन्त्री हिक्मत कुमार कार्कीज्यूबाट सम्मेलनमा आउनु भएका पाहुना, लगानीकर्ता तथा सम्मेलनलाई सभ्य र भव्य तवरमा सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न गराउन सहयोग गर्नुभएका आयोजक, सह आयोजक, सेवा प्रदायक संघ/संस्था, औद्योगिक, व्यावसायिक क्षेत्र तथा सो को छाता संगठन, प्रदेश सरकारका विषयगत निकाय, सञ्चार क्षेत्र, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूमा धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभयो।

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ सम्पन्न गर्न रू.३ करोड बजेट प्राप्त भएकोमा विद्युतीय ठेक्का प्रणाली मार्फत सेवा खरिद र अन्य नियमित खर्च समेत गरी रू.२,१७,१९,१३७।-खर्च भएको थियो। यस सम्वन्धी सम्पूर्ण विवरण कार्यक्रमको प्रतिवेदनमा उल्लेख छ।

४. सम्मेलनका सिकाइ र उपलब्धि

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन-२०२५ लाई उपलब्धि वा प्राप्तिको नजरले लाभ हानीको तुलनात्मक नजरले हेर्नु भन्दा पनि सिकाइको रूपमा लिनु सान्दर्भिक हुन्छ। प्रदेश तहमा यस प्रकारको कार्यक्रम पहिले नभएकाले तोकिएको मिति २०८१ माघ ११,१२ र १३ गते आयोजना गर्न सकिएन। कमजोरीहरू मूल्याङ्कन र सुधार गर्दै जाँदा सफलरूपमा कार्यक्रम आयोजना गर्न सम्भव भयो। यसले प्रदेशस्तरमा राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका कार्यक्रमहरू गर्न सकिन्छ, यहाँ उपलब्ध जनशक्ति, सीप, पूर्वाधार, स्रोत साधन र दक्षताको अभाव छैन भन्ने अवस्था देखियो। यसका साथै विनियोजित बजेटको ३५ प्रतिशत कम बजेट खर्चमा लगानी सम्मेलन सम्पन्न भयो। करिव १ खर्ब ५७ अर्ब कूल लागतका आयोजनाहरूको समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको र प्रस्तावित परियोजनामध्ये औद्योगिक क्षेत्रमा (४२.४९%), पूर्वाधार तथा शहरी विकासका क्षेत्रमा (३९.१३%), पर्यटन क्षेत्रमा (७.८७%), उर्जा तथा हरित उर्जा क्षेत्रमा (५.९९%), कृषि क्षेत्रमा (२.२६%), स्वास्थ्य क्षेत्रमा (१.५८%), फोहोर मैला व्यवस्थापन क्षेत्रमा (०.३८%) र सूचना प्रविधिमा (०.३३%) लगानी प्रतिवद्धता जाहेर भएकाले विदेशिएका युवाहरूलाई देशमा फिर्ता बोलाउन र जाने तयारीमा रहेका जनशक्तिलाई प्रदेशमा नैं केही हुन्छ, केही गर्न सकिन्छ भन्ने सन्देश दिन सफल भएको छ।

सम्मेलन आयोजना गर्न उद्योगी, व्यवसायी, सरोकारकर्मीहरूलाई निर्णयका सबै तहमा सहभागी गराउनु र माननीय मुख्यमन्त्रीज्यू लगायत सिङ्गो प्रदेश सरकारको सरोकार र सहभागिता हुनु पनि अर्को उपलब्धिका रूपमा हेरिनु पर्छ। यो सम्मेलनले राष्ट्रिय महत्व पाएको छ। आगामी दिनमा कोशी प्रदेशमा औद्योगिक, व्यावसायिक, नीति र कानून निर्माण गर्दा वा अन्य प्रदेश सरकारले पनि लगानी सम्मेलन आयोजना गर्दा कम लागत, बढी सहभागितामा मोफसलमा नै कसरी कार्यक्रम गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा यो सम्मेलनलाई सम्झिने अवस्था आउने छ।

कोशी प्रदेशवासीहरू नीति र नेतृत्वमा मतभेद भएपनि विकास निर्माणका विषयमा सबै एक मत छन् भन्ने सन्देश दिन यो सम्मेलन सक्षम देखिन्छ। कोशी प्रदेशभित्रका स्थानीय तह, उद्योग वाणिज्य महासंघ, उद्योग संगठन, गैरआवासीय नेपाली संगठन, लगानी प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघ/संस्था, बैंक तथा वित्तीय संघ/संस्था लगायत सरोकारवाला क्षेत्रसँग आवश्यकतानुसार समन्वय, सहजीकरण र सहकार्य भएकाले कोशी प्रदेशमा औद्योगिक, व्यावसायिक सम्भावना छ भन्ने भाव अभिव्यक्त भएको मान्न सकिन्छ।

५. सम्मेलनले दिएको कार्यभार र जिम्मेवारी

प्रदेश सरकारले नीति तथा बजेटमार्फत उच्च प्राथमिकता दिएको कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को आयोजना सफल भएको छ। यसले प्रदेश सरकार र सरोकारवाला पक्षहरूलाई केही कार्यभार र जिम्मेवारी दिएको छ । जस्तैः समझदारीपत्रमा हस्ताक्षर गर्ने परियोजनाका प्रस्तावकहरूलाई विभिन्न किसिमले समन्वय गर्ने, कार्य प्रगति बारे निरन्तर अद्यावधिक हुने, आवश्यक ऐन, नियमावली, कार्यविधि र निर्देशिकाहरू निर्माण, सुधार, संशोधन गर्ने, कार्य प्रक्रियाका सम्बन्धमा जानकारी राख्ने आदि । यी र यस्ता अन्य जिम्मेवारी अब प्रदेश सरकारको अर्थात प्रदेश लगानी प्राधिकरणको हो। प्रदेश सरकारका तर्फबाट भए गरेका प्रयासहरू वेवसाइटमा राख्ने, सञ्चारका अन्य माध्यमबाट समेत प्रचार-प्रसार गर्ने, परियोजना कार्यान्वयनका लागि एकल विन्दु सेवा केन्द्र स्थापना गरी प्रक्रिया र सूचना सरल सहज बनाउने प्रदेश औद्योगिक ग्राम स्थापना, विकास, विस्तारमा सहकार्यका लागि सार्वजनिक, निजी, सहकारी साझेदारीमा काम गर्न अवसर जुटाउने लगायत नेपाल सरकारका तर्फबाट सरल, सहज गर्नुपर्ने प्रकृतिका ऐन, नियमावली र प्रक्रियालाई सरल, सहज बनाउन प्रदेश सरकारका निकायहरूले सहयोग गर्नुपर्ने हुन्छ। आयोजना सञ्चालन हुने स्थानीय तहमा कुनै प्रकारको अवरोध हुनसक्छ। त्यसमा प्रदेश सरकारले पुलको काम गर्नुपर्ने हुनसक्छ। समस्या समाधानका लागि हट लाइन नम्बर तोक्ने, प्राप्त गुनासो, सल्लाह र सुझावलाई प्राथमिकतापूर्वक प्रदेश सरकारका सरोकार निकायमा पुर्‍याई कार्य सम्पन्न गरी गराई सेवाग्राहीसम्म जानकारी दिने संयन्त्र आवश्यक पर्छ। यसका लागि मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयका शासकीय सुधार महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा अधिकार सम्पन्न समिति गठन हुन उपयुक्त हुन्छ।एक आर्थिक वर्षमा गरेको सम्मेलनले मात्र उद्योग व्यवसायहरू स्थापनामा पूर्णता प्राप्त नहुन सक्छ त्यसैले विषयगत मन्त्रालयहरूको वार्षिक कार्यक्रममा सामान्य सम्झौता गरिसकेका उद्यमी व्यवसायीहरूलाई सहयोग पुग्ने खालका नीति निर्माण गरी सहयोग गर्ने वातावरण निर्माण गर्न समेत जरूरी हुनसक्छ। उद्यमी, व्यवसायीहरूलाई देशमा टिकाई राख्न उनीहरूको खोजी र संवादलाई लगानी सम्मेलनको अवधिमा गरिए जस्तै व्यवहार र महत्व दिएर लगानीमैत्री वातावरण बनाइराख्नुपर्छ।

सन्दर्भ सामग्रीहरूः

- कोशी प्रदेश सरकारको आ.व. २०८१-८२ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम
- आ.व. २०८१।८२ को विनियोजन ऐन
- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को अवधारणा पत्र
- Event Management कम्पनी (I.C. Tech Media Pvt. Ltd., Kathmandu) को कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन
- सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६
- कोशी प्रदेशको दोश्रो आवधिक योजना (२०८१/८२-२०८५/८६)

Promising Investment Opportunities

Urban Water Supply Business

- Water supply system
- Processed drinking water
- Installation of public tap and water-vending stations

Urban Sanitation and Waste-water Management

- Construction and operation of sewerage line and waste-water treatment plants in major large-sized cities
- Construction and operation of highway refreshment centers

Solid Waste Management

- Compost manure
- Recyclable wastes

Urban Transport Facilities

- Bus parks/Bus terminals and multi-storey parking lots in major cities

Development of Housing Facilies

- Land development
- Single housing
- Apartments

Parks and other recreational facilities

- Vuew tower,
- Skywalk,
- Urban gardens,
- Museums,
- Water parks and water fronts

Multipurpose Commercial Complex and convention centres

Operation and Management of heritage sites

कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको सम्भावना र चुनौतीहरू

- नारायण प्रसाद रिसाल
प्रदेश सचिव
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय

१. पृष्ठभूमिः

निजीक्षेत्रको व्यावसायिक कार्यकुशलता, उद्यमशीलता, पूँजी र प्रविधिको उपयोग गर्दै सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण लगायतका राज्यका प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाहरूको विकास, निर्माण, सञ्चालन र हस्तान्तरण गर्ने पद्धतिलाई सार्वजनिक निजी साझेदारी भनिन्छ । सार्वजनिक निजी साझेदारीले ठुला परियोजना निर्माण गर्न राष्ट्रिय ढुकुटीमा चाप नपारी आवश्यक स्रोतको व्यवस्था मिलाउनुका साथै राज्यबाट निर्माण र सञ्चालन गर्दा लगानीको प्रतिफल प्राप्त गर्न हुने कठिनाइको समेत अन्त्य गर्दछ । वास्तवमा कुनै पनि विकास आयोजना निर्माण र सञ्चालनमा निजी क्षेत्र एवम् सरकारको सामूहिक लगानी, संलग्नता, जोखिम र प्रतिफल बाँडफाटमा हिस्सेदारीको व्यवस्था गरी सञ्चालन गरिने विकासको मोडेल नै सार्वजनिक निजी साझेदारी हो । एकाधिकार सिर्जना हुन सक्ने जोखिमको कारण सम्पुर्ण रुपमा निजी क्षेत्रलाई सुम्पन नसकिने वा नमिल्ने कार्यहरू, राज्य संयन्त्र मार्फत प्रत्यक्ष प्रतिफल वा राजश्व प्राप्त नहुने कारणले सरकारले ठूलो लगानी गर्न स्रोत अभाव हुने आयोजनाहरू, विपद्, सरकारी नीतिमा परिवर्तनको कारणले प्रतिफलमा जोखिम रहने कारण निजी क्षेत्र आकर्षित नहुने परियोजनाहरूमा दुवै क्षेत्रको कमजोरीलाई न्यून गर्न एवम् दक्षताको उपयोग गर्ने गरी सार्वजनिक निजी साझेदारीका कार्यहरू अघि वढाउन सकिन्छ । स-साना पूर्वाधारका कार्यहरू जस्तै बसपार्क, खेलकुद रंगशाला, सङ्ग्रहालय, सामुदायिक भवन, पार्क, फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्रदेखि राष्ट्रिय राजमार्ग, रेलवे, जलविद्युत आयोजना जस्ता बृहत आयोजनाहरू सार्वजनिक निजी साझेदारी मोडलबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ । परियोजनाको आकार, प्रकृति, प्राविधिक जटिलता, जनसरोकार, उपयोगिता, बजार जस्ता विविध पक्षले सार्वजनिक निजी साझेदारीको विधिमा फरक हुन सक्छन् ।

नेपालमा सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा कार्यान्वयन भएको लामो अनुभव छैन । परम्परागत रुपमा निजी र सामुदायिक क्षेत्रका विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक पूर्वाधार लगायतका क्षेत्रमा भएको सहभागितालाई छोड्ने हो भने नेपालमा औपचारिक रुपमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा वि.सं. २०५० को दशकमा लिइएको आर्थिक उदारीकरण र निजीकरणको अवधारणा पश्चात मात्र सुरु भएको हो । निजीकरण ऐन, २०५० जारी भए पश्चात सार्वजनिक संस्थानहरूको विभिन्न स्वरुपमा निजी क्षेत्रलाई हस्तान्तरण भए, त्यसै गरी सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन र हस्तान्तरण नीति २०५७ जारी भएको पाइन्छ । त्यसै

गरी वि.सं. २०६३ मा पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालनमा निजी लगानी ऐन २०६३ जारी हुनुका साथै स्थानीय निकायहरूबाट सञ्चालन हुने साना पूर्वाधार आयोजनाहरूमा समेत सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा लागू गर्ने उद्देश्यले स्थानीय निकाय सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति २०६० जारी भएको देखिन्छ । यसका साथै सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माणमा निजी क्षेत्रको सहभागिता अभिवृद्धि गर्न सार्वजनिक खरिद ऐन, लगानी बोर्ड ऐन र अन्य विषयगत ऐन नियमहरूमा समेत विभिन्न प्रावधानहरू राखी निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न खोजिएको पाइन्छ । यसरी पूर्वाधार क्षेत्रको विकासमा सार्वजनिक र निजी क्षेत्रको साझेदारीको आवश्यकता महशुस गरी नेपाल सरकारले सार्वजनिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विकास, पुनर्निर्माण तथा सञ्चालनको क्षेत्रमा आवश्यक पूँजी, साधन स्रोत निजी क्षेत्रबाट परिपूर्ती गर्न निजी लगानी आकर्षण गर्ने एवम् गुणस्तरयुक्त सार्वजनिक पूर्वाधार सेवाहरू उपलब्ध गराउन निजी क्षेत्रको व्यावसायिकता, उद्यमशीलता एवम् प्राविधिक दक्षताको उपयोग गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०७२ मा सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति, २०७२ जारी गरेको छ । उक्त नीतिले लिएका उद्देश्य हासिल गर्न पूर्वाधार संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालनमा निजी लगानी सम्बन्धी ऐन २०६३ र लगानी बोर्ड ऐन २०६८ लाई प्रतिस्थापन गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन, २०७५ लागू भई कार्यान्वयनमा रहेको छ ।

नेपालको संविधान (२०७२) जारी भई मुलुक संघीय संरचनामा प्रवेश गरेसँगै सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण र सेवा प्रवाहको जिम्मेवारी र अधिकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडफाट भएको छ । प्रदेशले आफ्नो प्रदेशमा प्रदेशस्तरका विद्युत, सिञ्चाई, खानेपानी सेवा, परिवहन, प्रदेश लोकमार्ग, प्रदेश विश्वविद्यालय, उच्च शिक्षा, सङ्ग्रहालय, पुस्तकालय, स्वास्थ्य सेवा, खानी अन्वेषण र व्यस्थापन, प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वन, जल उपयोग र वातावरण व्यवस्थापन लगायतका एकल अधिकार क्षेत्रभित्रका पूर्वाधार निर्माणको जिम्मेवारी प्राप्त गरेको छ । यसका अतिरिक्त साझा अधिकार क्षेत्रका विषय एवम् संघीय कानून बमोजिम हस्तान्तरण भई आउने पूर्वाधार सेवासम्बन्धी कार्यहरूसमेत सञ्चालन गर्न आवश्यक देखिन्छ । प्रदेश सरकारको स्रोतको सीमितता र नागरिकहरूको विकासको अपेक्षाबीच असन्तुलन भइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा कोशी प्रदेश सरकारले सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा बमोजिम परियोजना विकास र सञ्चालन गरी नागरिकमा गुणस्तरीय पूर्वाधार सेवा पुर्याउनुका साथै यस्ता पूर्वाधार सेवामार्फत प्रदेशको राजश्व अभिवृद्धि गर्नु पर्ने टड्कारो आवश्यकता देखिएको छ ।

२. कोशी प्रदेशमा भएका नीतिगत एवम् कानूनी प्रयासहरू

कोशी प्रदेश सरकारले आफ्नो स्थापनादेखि प्रदेशको विकासको लागि निजी क्षेत्रको भूमिकालाई महत्व दिई निजी क्षेत्रलाई पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालनमा आकर्षित गर्ने नीति लिदैं आएको छ । कोशी प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना (२०७६।७७-२०८०।८१) ले लिएका लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी एवम् सामुदायिक क्षेत्रको साझेदारी र सहकार्य गरिने नीति एवम् रणनीति लिएको पाइन्छ । प्रदेशको आर्थिक विकास र पूर्वाधार संरचनाको निर्माण र सञ्चालनमा निजी लगानी आकर्षित गर्न जोड दिइने नीतिगत व्यवस्था हुनुका साथै प्रथम आवधिक योजनामा प्रदेशमा केबुलकार, रज्जुमार्ग, चलचित्र छायाङ्कन स्थल, बसपार्क, काष्ठ तथा गैरकाष्ठ तथा जडिबुटीको उत्पादन र प्रशोधन, वृक्षरोपण, कृषिमा आधारित प्रशोधन उद्योगहरू सार्वजनिक, निजी एवम् सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमा सञ्चालन गर्ने नीति लिएको पाइन्छ । उक्त योजनाले सार्वजनिक निजी साझारीसम्बन्धी नीति एवम् कानून बनाउनेसमेत उल्लेख गरेको थियो । यसै अनुरुप निजी क्षेत्रका लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्ने एवम् सार्वजनिक, सहकारी क्षेत्र एवम् निजी क्षेत्रको साझेदारीमा परियोजना सञ्चालन सम्बन्धि कार्यलाई व्यवस्थित गर्न कोशी प्रदेश सरकारले सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन २०७६ तथा नियमावली २०७७ जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ ।उक्त ऐन

बमोजिम हाल सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारीसम्बन्धी कार्य गर्न कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरण गठन भई कार्य गर्दै आएको छ ।

कोशी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना (२०८१।८२-२०८५।८६) ले समेत निजी क्षेत्रलाई विकासको साझेदारको रुपमा स्वीकार गर्दै सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई जोड दिएको देखिन्छ । योजनाका लक्ष्य उद्देश्य हासिल गर्न आवश्यक पर्ने कुल लगानी मध्ये करिब ७० प्रतिशत लगानी निजी क्षेत्रबाट हुने अनुमान गरिएको छ । यस योजनामा सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारीसम्बन्धी छुट्टै क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति एवम् कार्यनीतिको व्यवस्था गरेको छ । यस अन्तर्गत आर्थिक समृद्धिको सशक्त साझेदारको रुपमा निजी क्षेत्रको विकास गर्ने र भौतिक पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक निजी साझेदारी अभिवृद्धि गर्ने रणनीति लिएको देखिन्छ । दोस्रो आवधिक योजनालेसमेत विभिन्न क्षेत्रमा सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारीका आयोजना सञ्चालन गर्ने गरी मूलतः स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको विकास र प्रवर्धन, स्थानीय र प्रदेशस्तरका प्रदर्शनी स्थलहरूको निर्माण र विकास, पर्यटन प्रबद्र्धन, काष्ठ तथा गैरकाष्ठ तथा जडिबुटीको उत्पादन र प्रशोधन, खेलकुद पूर्वाधार, रङ्गशाला, कबर्डहल, खेलमैदान, जलस्रोत क्षेत्र, जलविद्युत आयोजना, नविकरणीय उर्जाको प्रबद्र्धन र विकास, फ्लेक्सी र हाइड्रोजन इन्धनको पाइलट प्रोजेक्ट, वैकल्पिक यातायातको विकास (जसमा फुङ्लिङ पाथिभरा, हलेसी-लिम्चुङ्बुङ, पातले-कालापत्थर, नुम-मकालु बेसक्याम्प, बराह क्षेत्र धार्मिक करिडोर) मा सार्वजनिक निजी साझेदारी गरिने उल्लेख छ । प्रदेशको विकासमा स्वदेशी एवम् विदेशी लगानीकर्तालाई आकर्षित गर्न २०८२ वैशाख १८ र १९ मा कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ आयोजना गरिएको थियो जसमा ठूलो संख्यामा राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय लगानीकर्ताहरूको उपस्थिति रहेको थियो । उक्त सम्मेलनमा प्रदेश सरकार, स्थानीय तह एवम् निजी क्षेत्र समेतबाट विभिन्न परियोजनाहरू प्रस्तुत भएका थिए । जसमध्येका विभिन्न ५१ वटा परियोजनामा लगानीका लागि समाझदारी पत्रमा हस्ताक्षर समेत भइसकेको छ । उक्त सम्मेलनले कोशी प्रदेश सरकारको निजी लगानी आकर्षित गर्ने नीतिमा निजी क्षेत्रको उत्साहजनक सहभागिता रहेको र भावी दिनमा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा परियोजना सञ्चालन गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको प्रमाणित भएको छ ।

कोशी प्रदेश सरकारको अग्रसरतामा भेडेटार स्काई वाक परियोजना सम्पन्न भई सञ्चालनमा आएको छ । करिब २० करोड लगानीमा वण्डर अम्युजमेन्ट पार्क प्रा.लि. एवम् कोशी प्रदेश सरकार तथा सम्वन्धित स्थनीय तहसँगको साझेदारीमा निर्माण भएको उक्त परियोजनाले हाल प्रतिफलसमेत प्रदान गर्न थालिसकेको देखिन्छ । त्यसैगरी लगानी सम्मेलनमा प्रदर्शनमा राखिएका परियोजनाहरू समेत साझेदारीमा सञ्चालन गर्न विभिन्न चरणमा कार्य भइरहेको छ ।

३. कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजनाको सम्भावना

कोशी प्रदेश यसको भौगोलिक अवस्थिति र बनावट, आर्थिक अवसर र लागानी विविधताको सम्भावना, सजह पहुँच र न्यूनतम पूर्वाधारको उपलव्धता, बजारको उपलव्धता र बजार विस्तारको सम्भावना, गुणस्तरीय मानवीय पूँजीको उलपव्धता र प्रदेश सरकारको निजी क्षेत्रमैत्री नीतिको कारणले लगानीकर्ताको आकर्षणको केन्द्रको रुपमा रहेको छ । नेपालको औद्योगिक, पूर्वाधार एवम् व्यापारिक विकासलाई हेर्ने हो भने पनि विराटनगर, धरान, ईलाम लगायतका क्षेत्रहरूमा निजी क्षेत्रको अग्रसरतामा ठूला उद्योग, कलकारखाना र परियोजनाहरू स्थापना एवम् सञ्चालन भएको देख्न सकिन्छ । कोशी प्रदेशलाई निजी, सार्वजनिक एवम् सहकारी तथा सामुदायिक साझेदारीमा उत्पादनको केन्द्र, व्यापारिक केन्द्र, पर्यटनको उत्कृष्ट गन्तव्य एवम् साझेदारीमा गुणस्तरीय पूर्वाधार सेवा दिने नमूना क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा विकास गर्न सकिने क्षेत्रहरू र लगानी सम्भावनाको बारेमा यहाँ चर्चा गरिएको छ ।

क) **पर्यटन र पर्यटन पूर्वाधारः** छिमेकी मुलुक भारतको विहार, पश्चिम बंगाल लगायतका क्षेत्र एवम् बंगलादेश, भुटान, म्यानमार, चीन लगायतका विश्वभरका मुलुकका नागरिकहरूको ठूलो जनसंख्यालाई यस प्रदेशमा पर्यटकको रुपमा आकर्षित गर्न सकिने ठूलो सम्भावना रहेको छ । भारतको पश्चिम बंगाल, विहार लगायतका नजिकका स्थानबाट छोटो अवधिको लागि आउने पर्यटकका लागि मूलतः मनोरञ्जनस्थलहरू, साहसिक खेल केन्द्रहरू, ध्यान केन्द्रहरू, सपिङ्ग महलहरू, डेस्टिनेसन वेडिङ्ग स्थलहरू, पिकनिक स्थलहरू, हिमाल दृश्यावलोकन स्थलहरूको विकास गर्न जरुरी छ । यस्ता क्षेत्रहरूमा भारतीय पर्यटकहरूको सप्तान्त गन्तव्य (Weekend Destination) को रुपमा विकास गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी धार्मिक पर्यटनमा ताप्लेजुङ्गको पाथिभरा, झापाको अर्जुनधारा, संखुवासभाको सिद्धकाली र मनकामना मन्दिर, सुनसरी चतराधाम र बराहक्षेत्र, हलेसीधाम लगायतका तीर्थस्थलहरूको पूर्वाधार सुधार, उक्त स्थलहरूमा सहज पहुँच र सुविधाका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू तयार गर्न सकिन्छ । यस्ता क्षेत्रहरूलाई नेटवर्किङ्ग गरी विराटनगर, ईटहरी, बिर्तामोड, धरान जस्ता क्षेत्रहरूबाट सार्वजनिक निजी साझेदारीमा धार्मिक रुट निर्माण गरी बस सेवा चलाउन सकिने देखिन्छ । त्यसैगरी कोशी नदीमा जलविहार एवम् अन्य मनोरञ्जनस्थलहरू निर्माण गर्न सकिन्छ । यस्ता परियोजनाहरू राज्यको तर्फबाट निर्माण गर्न स्रोत साधनको न्यूनता हुने, राजश्व तथा प्रतिफलसँग आबद्ध गराउन कठिनाइ हुने भएकोले निजी क्षेत्रको लगानी र सरकारी क्षेत्रको सहजीकरण एवम् समन्वयमा परियोजना विकास र सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यसका लागि सरकारले सार्वजनिक जमिन एवम् वन क्षेत्रको निश्चित मापदण्ड बनाई उपयोगको व्यवस्था मिलाउने, स्थानीय तह र स्थानीय समुदायबाट हुन सक्ने असहयोग र विरोध न्यूनीकरण गर्ने, यस्ता परियोजनाबाट प्राप्त हुने रोयल्टी र करको स्थानीय नागरिकहरूको जीविकोपार्जनका कार्यक्रममा लगानी गर्ने, स्थानीय रूपमा उत्पादित सामग्रीहरू एवम् स्थानीय जनशक्तिको उपयोग गर्ने गरी नीतिगत प्रबन्ध मिलाउने र कतिपय पूर्वाधारहरूमा सह-लगानीको समेत प्रवन्ध गरेर निजी क्षेत्रको नेतृत्वमा ठूला परियोजनाहरू सञ्चालन गर्न सकिने पर्याप्त सम्भावना रहेको छ ।

ख) **कृषि, पशुपालन, वनपैदावार, जडीबुटीमा आधारित उद्योगः** कोशी प्रदेशको ठूलो जनसंख्या अझै पनि कृषि पेशमा आबद्ध छ । परम्परागत कृषि पेशाबाट व्यावसायिक कृषितर्फ अग्रसर रहेको यस क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको ठूलो लगानीको आवश्यकता रहेको छ । साना कृषकहरूबाट उत्पादित कृषिजन्य सामग्रीको सङ्कलन, भण्डारण, प्रशोधन र बजारीकरणसम्बन्धी परियोजनाहरू सञ्चालन हुन नसक्दा हाम्रो उत्पादनले राम्रो मूल्य पाउन सकेको छैन । त्यसैगरी पशुपालन र डेरी उद्योगहरू, वन पैदावार र जडीबुटीमा आधारित प्रशोधन उद्योगहरू स्थापना र सञ्चालन हुन नसक्दा अमूल्य काष्ठ तथा गैरकाष्ठ वनपैदावार खेर गइरहेको छ । यस क्षेत्रमा सरकारबाट नीतिगत स्पष्टता र निरन्तरता, कानूनी जटिलताहरूको सम्बोधन, पूर्वाधार निर्माणको लागि जग्गाको उपलव्धता, जडिबुटी सङ्कलन र बिक्रीवितरण प्रक्रियामा सरलीकरण र सहलगानी गर्न सके निजी क्षेत्रबाट ठूलो थप लगानीको सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

ग) **पूर्वाधारः** कोशी प्रदेशमा पूर्वाधार क्षेत्रमासमेत उल्लेख्य लगानीको सम्भावना रहेको छ । माथि चर्चा गरिएका पर्यटन क्षेत्रलाई सम्बोधन गर्ने पर्यटन पूर्वाधारका अतिरिक्त पैदलमार्ग (ट्रेकिङ्ग रुट) को निर्माण र सञ्चालन, लोकमार्ग निर्माण र सञ्चालन, सिञ्चाई प्रणाली, जलविद्युत आयोजना, खानेपानी आयोजना, फोहोरमैला व्यवस्थापन र प्रशोधन, सोलार विद्युत उत्पादन जस्ता क्षेत्रमा साझेदारीको राम्रो सम्भावना रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी केबुलकार, रोप वे, पोड वे, मोनो रेल, बसपार्क, खेलकुद रंगशाला, व्यापारिक र व्यावसायिक भवनहरू, भण्डारण केन्द्रहरूको निर्माण र सञ्चालनमा समेत साझेदारी गर्न सकिने देखिन्छ । सार्वजनिक प्रकृतिका एवम् आम उपभोक्ताले लाभ पाउने आयोजना वा परियोजनाहरूमा सरकारले प्रकृयागत जटिलताको सम्बोधन गर्दै सहलगानीको मोडलमा परियोजना विकास गर्न सकेमा

पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा निजी लगानी परिचालन गर्नुका साथै प्रदेश सरकारको राजस्वको क्षेत्रलाई समेत विस्तार गर्न सकिने देखिन्छ ।

घ) **सेवा क्षेत्रः** प्रदेशमा सार्वजनिक निजी साझेदारीको अर्को क्षेत्र सेवा रहेको छ । सेवा क्षेत्रमा मूलतः स्वास्थ्य सेवा, अस्पताल र उपचार केन्द्रहरू, विद्यालय,विश्वविद्यालय र प्राविधिक शिक्षालय, सुचना प्रविधि सेवा र नवप्रवर्तन लगायतका क्षेत्रमा साझेदारी गर्न सकिन्छ । यसका साथै तालिम र क्षमता विकासका लागि तालिम केन्द्रको सञ्चालन, पर्यटनसम्बन्धी सेवा प्रवाह सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अनुकुल सञ्चालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

४. सार्वजनिक निजी साझेदारी कार्यान्वयनमा देखिएका चुनौतीहरूः

सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा सार्वजनिक संरचना निर्माण र सञ्चालनको उत्कृष्ट अवधारणा भएतापनि यसको कार्यान्वयन गर्न र यस्ता लगानीमा क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्न एवम् प्रोत्साहित गर्न विभिन्न कठिनाइ र चुनौतीहरू रहेका छन् । कोशी प्रदेश सरकारले सार्वजनिक निजी साझेदारीमा परियोजना सञ्चालन गर्न नीतिगत एवम् कानूनी सुधारका अतिरिक्त लगानीकर्तालाई एकै मञ्चमा ल्याई लगानी सम्मेलनसमेत सम्पन्न भइसकेको छ । सार्वजनिक निजी साझेदारीलाई व्यवस्थित गर्न नीतिगत र कानूनी सुधार समेत हुँदै आएको छ । हालसम्म लगानीको समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भई कार्यान्वयनको पर्खाइमा रहेका र आगामी दिनमा साझेदारीको माध्यमबाट सञ्चालन हुन सक्ने परियोजनाहरूको कार्यान्वयनमा देखिन सक्ने प्रमुख चुनौतीको बारेमा यहाँ चर्चा गरिएको छ ।

क) **अस्थिरता निरन्तरताको अभाव :** निजी क्षेत्रले राज्यको तर्फबाट लिइने नीति, प्रथमिकता, निर्णय एवम् व्यवहारमा एकरुपता र निरन्तरता खोज्ने गर्दछ । यसमा सरकार पक्षले विश्वास आर्जन गर्न सकेको देखिदैन । राजनैतिक एवम् प्रशासनिक नेतृत्वको परिवर्तनसँगै हुने नीतिगत विचलन र निरन्तरताको अभाव हुने भयका कारण निजी क्षेत्र साझेदारी गर्न तत्पर देखिदैन ।

ख) **नीतिगत र कानूनी अवरोधहरूः** सार्वजनिक निजी साझेदारीका आयोजना रणनैतिक महत्वका एवम् नवप्रवर्तन सिर्जना गर्ने परियोजनाहरू हुन् । यस्ता परियोजनाहरूलाई परम्परागत रुपमा सरकारको एकल लगानी वा निजी क्षेत्रको स्वामित्वमा विकास भएका परियोजनाहरूको दृष्टिले हेर्न खोजियो भने कार्यान्वयनमा कठिनाइ उत्पन्न हुने गर्दछ । यस्ता परियोजनाहरू विशेष परियोजनाको रुपमा लिई विशेष कानूनी व्यवस्था गर्नु पर्दछ । हाल साझेदारीमा परियोजना सञ्चालन गर्दा जग्गा प्राप्तिको विषयहरू, वन क्षेत्रको उपयोग र रुख कटानका विषयहरूमा अझै पनि कानूनी जटिलता रहेको भन्ने निजी क्षेत्रको गुनासो रहेको देखिन्छ । यस्ता कानूनी व्यवस्थामा खुलुलोपन ल्याउँदा कानूनको दुरुपयोगको समेत उत्तिकै जोखिम रहने हुनाले यसमा विशेष सावधानी अपनाउन आवश्यक छ । यसका साथै प्रदेशको साझेदारीमा आयोजना सञ्चालन गर्न संघीय कानूनको पालना, साझा अधिकारको विषयमा संघीय सरकारको सहमति र स्थानीयको सहभागिताको विषयसमेत चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

ग) **स्थानीय अवरोध र दण्डहीनताः** सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणामा सञ्चालन हुने आयोजनाहरूबाट स्थानीय नागरिकमा प्राप्त हुने लाभको बारेमा सुसूचित गराउन एवम् लाभ सुनिश्चित गर्न नसक्दा स्थानीय नागरिकहरूबाट यस्ता परियोजनामा अवरोध एवम् विरोध गर्ने जोखिम रहन्छ । कतिपय अवस्थामा केही व्यक्ति वा समूहको निहित स्वार्थको कारणले समेत विरोध हुने गरेका छन् । स्थानीय नागरिकलाई प्रत्यक्ष एवम् परोक्ष लाभ हुने गरी परियोजना विकास र सञ्चालनको प्रबन्ध गर्नु एवम् त्यसमा स्थानीय नागरिकको विश्वास आर्जन गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी निहित स्वार्थको आधारमा विरोध, अवरोध एवम् विध्वंश गर्ने पक्षलाई कानूनी दायरामा ल्याउनसमेत चुनौती रहेको छ ।

घ) **बजारको विस्तारमा अवरोधः** सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणाबाट ठुला आयोजनाहरू सञ्चालन गर्दा त्यसबाट उत्पादन हुने वस्तु वा सेवाको बजार विस्तार गर्न चुनौती देखिन्छ । बजार विस्तारमा भौगोलिक अवरोध, नीतिगत एवम् कुटनैतिक अवरोध, प्रक्रियागत अवरोधले लगानीलाई निरुत्साहित गर्ने जोखिम रहन्छ । बजारको सुनिश्चितता हुन नसक्दा निजी क्षेत्र लागानी गर्न उत्साहित गराउन कठिन हुने देखिन्छ ।

ङ) **विपद् जोखिमः** कोशी प्रदेश विपद् जोखिमको दृष्टिकोणले संवेदनशील क्षेत्रमा पर्दछ । भूकम्पीय जोखिमका अतिरिक्त वर्षेनि हुने बाढी, पहिरो, आगलागी लगायतका विपद्जन्य घटनाबाट ठूलो मात्रामा सार्वजनिक एवम् निजी पूर्वाधारहरूमा क्षति हुँदै आएको छ । विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्न ठूलो रकम लगानी गर्नु पर्ने र जोखिम हस्तान्तरणको समेत खर्चिलो हुने भएकाले विपद् जोखिम साझेदारी परियोजना सञ्चालन चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

च) **गुणस्तरीयता सुनिश्चित गर्न कठिनाइः** सार्वजनिक निजी साझेदारीका आयोजनाहरूको वस्तु एवम् सेवामा गुणस्तरीयता कायम गर्नु र यसबाट सिर्जना हुने अतिरिक्त फाइदा (spill over benefits) लिने विभिन्न पक्षहरूबाट प्रवाह हुने सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न चुनौतीपुर्ण हुने गर्दछ । उदाहरणको लागि कोशी प्रदेशको पहिलो साझेदारी परियोजना भेडेटारको स्काई वाकले त्यँहाका होटल, रेष्टुरेन्ट, यातायात क्षेत्रमा ठूलो टेवा पुर्याएको छ । त्यँहा आउने पर्यटकले भेडेटार स्काई वाकको गुणस्तरमात्र नहेरी भेडेटार आउँदा र बस्दा भएको समग्र अनुभव र व्यवहारको मूल्याङ्कन गरी धारणा बनाउँछन । यसरी सान्दर्भिक क्षेत्रको सेवाको गुणस्तर कायम राख्नु निकै चुनौतीपुर्ण हुने गर्दछ ।

छ) **मनोवैज्ञानिक चुनौतीः** नेपाली समाजका देखिएको निराशा, बाह्य मुलुक केन्द्रित अवसरको खोजी गर्ने प्रवृत्ति, छिट्टै धनी हुने लोभ, निरन्तरता र लगनशीलतामा कमी, नैतिक एवम् व्यावसायिक मूल्य, मान्यता र आचरणमा विचलन, नकारात्मक विचारधारा, सामाजिक सञ्जालबाट धारणा निर्माण हुने तर सामाजिक सञ्जाल प्रयोगकर्ता जिम्मेवार नहुने प्रवृत्ति, तत्काल चर्चित हुन गरिने हर्कतहरू आदि कारणले लगानीमैत्री वातावरण तयार हुन सकेको छैन । यस्तो मनोवैज्ञानिक एवम् सामाजिक प्रवृत्तिमा सुधार ल्याउन चुनौती रहेको देखिन्छ ।

ज) **धारणामा फरकपनाः** सार्वजनिक क्षेत्र, निजी क्षेत्र एवम् नागरिकमा सार्वजनिक निजी साझेदारी के हो र यसले अर्थतन्त्रमा कसरी योगदान गर्छ भन्ने बुझाइमा एकरूपता रहेको पाइँदैन । कतिपयले यसलाई निजी क्षेत्रलाई नाजायज फाइदा दिलाउने बाटोको रुपमा लिएको र सोही बमोजिम धारणा व्यक्त गरेको पाइन्छ । निजी क्षेत्रले लिएको जोखिम, उद्यमशीलता, गरेको लगानी र व्यावसायिक कार्यकुशलताका कारण प्राप्त प्रतिफललाई अतिरञ्जित गरी सार्वजनिक सम्पदाको दोहन गरेको रूपमा देख्ने वा देखाउने प्रवृत्तिले सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजना सञ्चालनमा चुनौती थपेको छ ।

५. सार्वजनिक निजी साझेदारी प्रवर्धनमा अबको बाटोः

सार्वजनिक निजी साझेदारीका सम्बन्धमा रहेका सम्भावना र चुनौतीको विश्लेषणबाट नै यस क्षेत्रमा गर्नुपर्ने सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान र निर्देशित भइसकेका छन् । निजी क्षेत्रलाई विश्वासमा लिँदै आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार लगायत समग्र विकासमा स्वदेशी एवम् विदेशी पूँजीलाई आकर्षित गर्न नीतिगत एवम् कानूनी स्थिरता, मुख्य राजनैतिक शक्तिको आर्थिक नीतिमा स्पष्टता हुनका साथै राजनैतिक रूपमा स्थिर हुन सक्ने शासन व्यवस्था पुर्व शर्तका रुपमा रहने गर्दछ । सार्वजनिक निजी साझेदारीमार्फत कोशी प्रदेशको विकासको लागि समेत यसले महत्व राख्दछ । संघीय सरकारबाट लगानीको वातावरण सुधारको लागि हुने कार्यको अपेक्षा गर्दै कोशी प्रदेश सरकारले तर्जुमा गरेका सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति र कानूनहरूमा एकरुपता, स्थिरता र विकास प्राथमिकतामा अविचलनको अवस्था सिर्जना गर्न आवश्यक छ । त्यसैगरी सार्वजनिक निजी साझेदारीका

परियोजना सञ्चालन गर्न देखिएका कानूनी अवरोधहरूलाई पहिचान र विश्लेषण गरी संघीय सरकारबाट सम्बोधन हुन पर्ने विषयहरूको लागि संघीय सरकारसँग उचित समन्वय र सहकार्य गर्ने, प्रदेश तहबाट गर्नु पर्ने सुधार तत्काल थालनी गरी लगानीका अवरोधहरू हटाउन कदम चाल्नु पर्दछ ।

कोशी प्रदेशमा लगनीका सम्भावित परियोजनाहरू विकास गर्न एवम् लगानी सम्मेलनमा प्रस्तावित परियोजनाहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजानको लागि कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने, आवश्यक विज्ञसहितको प्रशासनिक संरचना निर्माण गर्ने, सम्बद्ध मन्त्रालय एवम् निकाय तथा संघीय सरकार र स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी वनाउने कार्यमा कोशी प्रदेश सरकारले विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ । परियोजना विकास एवम् निर्माणको चरणमा आउन सक्ने स्थानीयको अवरोध एवम् असहयोगले परियोजनाको सफलता निर्भर हुने गर्दछ । यसको निवारणको लागि परियोजना विकासको चरणमा नै यसले स्थानीय बासिन्दालाई पार्ने भौतिक, सामाजिक एवम् सांस्कृतिक प्रभावको विश्लेषण गरेर मात्र परियोजना स्वीकृत गर्नुपर्दछ । आर्थिक र प्राविधिक रूपमा उत्कृष्ट देखिने परियोजनाहरू समेत सामाजिक एवम् सांस्कृतिक रुपमा त्यसले पार्ने नकारात्मक प्रभावको कारणले संभाव्य नहुन सक्छन् । तसर्थ, सामाजिक संरचना र सांस्कृतिक पक्षलाई समेत परियोजना विकासमा विर्सन हुँदैन । परियोजनाले स्थानीय बासिन्दालाई दिने सकारात्मक प्रतिफल, परियोजना निर्माणको क्रममा र सञ्चालनको क्रममा दिने प्रत्यक्ष र परोक्ष फाइदाका बारेमा स्थानीय नागरिकहरूलाई बुझाई नागरिकको विश्वास आर्जन गर्नु पर्दछ ।

सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजनाले उत्पादन गर्ने वस्तु वा सेवाको बजारीकरणमा राज्यको तर्फबाट सहजीकरण गरिनु आवश्यक छ । त्यस्ता बस्तु वा सेवाको संरक्षण र प्रबद्र्धन गर्न नीतिगत सुधार, संरक्षण र सहकार्यको जरुरी हुने गर्दछ । भन्सार नीतिमा सुधार, सीमानामा हुने अवैध गतिविधि र चोरी तस्करी नियन्त्रण, वैदेशिक मुद्राको सटही र नगदको सीमा (मूलतः भारतीय पर्यटकहरूको लागि), यातायात क्षेत्रको सुधार लगायतका परियोजना सम्बद्ध क्षेत्रमा देखिएका बजार विस्तारमा अवरोध गर्ने पक्षहरूमा राज्यले गम्भीर भएर पुनरावलोकन गर्नु जरुरी हुन्छ ।

कोशी प्रदेश विपद् संवेदनशील क्षेत्र भएकोले विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा राज्यको तर्फबाट लगानी गर्न र विपद्को कारणले हुने क्षति परिपुरणमा सहकार्यको लागि निजी क्षेत्रको विश्वाश जिन्न आवश्यक छ । विपद् जोखिमबाट हुने क्षतिको परिपुरण गर्न र जोखिम हस्तान्तरण गर्न बीमाको प्रचलनलाई विस्तार गर्नुपर्दछ । सार्वजनिक पूर्वाधारको बीमा निकै खर्चिलो, सम्पूर्ण जोखिम वहन नगर्ने र बीमा दावी प्रक्रिया झन्झटिलो हुने कारणले बीमा क्षेत्रले व्यवसायीको विश्वास आर्जन गर्न नसकेकोले यस क्षेत्रमा समेत सुधार गर्न आवश्यक छ । सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजनाबाट उत्पादन हुने बस्तु र सेवाको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु एवम् समय समयमा यसको परीक्षण गर्नु पर्दछ । परियोजना सम्बद्ध सेवाको गुणस्तरीयता सुनिश्चितताको लागि राज्य पक्षबाट त्यस्ता सेवाको न्यूनतम गुणस्तर मापदण्ड तोक्ने र त्यसको परिपालनाको नियमित अनुगमन गर्ने कार्यलाई जोड दिन आवश्यक छ । त्यसका साथै हाम्रा सार्वजनिक पूर्वाधार (सडक, पुल, यातायात, खानेपानी, फोहोरमैला व्यवस्थापन आदि) को गुणस्तर अभिवृद्धि गरी आम नागरिक एवम् पर्यटकहरूमा समेत राज्यप्रतिको धारणा, करको उपयोग र विकासको पथमा अघि बढ्दै गएकोमा आत्मविश्वास बढाउन आवश्यक छ ।

वास्तवमा सार्वजनिक निजी साझेदारीमार्फत कोशी प्रदेश र समग्र मुलुकको विकासमा निजी क्षेत्रको सक्रिय एवम् नेतृत्वदायी भूमिका विकास गर्न लगानीको उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्न आर्थिक, सामाजिक, नीतिगत, कानूनी, शासकीय लगायतका पक्षमा सुधार आवश्यक देखिन्छ भने परियोजना विशेषमा उक्त परियोजनाका समस्या र चुनौतीको विश्लेषण गरी लगानीको वातावरण बनाउन सहजीकरण आवश्यक रहेको छ ।

६. निष्कर्षः

राज्यको ढुकुटीमा चाप नपारी निजी क्षेत्रको व्यावसायिकता, दक्षता, पूँजी र प्रविधिको प्रयोगमार्फत सार्वजनिक पूर्वाधार एवम् परियोजनाहरू विकास र सञ्चालन गर्ने सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणाबाट कोशी प्रदेशमा विभिन्न क्षेत्रमा कार्य गर्न सकिने उच्च सभांवना रहेको छ । कोशी प्रदेशको रणनैतिक भौगोलिक अवस्थिति, भौगोलिक विविधता, पँहुचमा सुगमता र प्रशस्त आर्थिक सम्भावनालाई निजी क्षेत्रको अगुवाइ र राज्यको संरक्षण र सहजीकरणमा कोशी प्रदेशको आर्थिक उन्नयन र समृद्धिको सशक्त माध्यमको रूपमा विकास गर्न आवश्यक छ । निजी क्षेत्रको विश्वास जित्न र लगानीको वातावरण बनाउन राज्यले न्यूनतम पूर्वाधार विकास र कानूनी एवम् नीतिगत सुधारमा जोड दिन आवश्यक छ । राज्य र निजी क्षेत्र एक्लैले गर्न कठीन हुने परियोजनाहरू दुवै पक्षको सहकार्य र साझेदारीमा सफल बनाउन सकिन्छ । यस क्षेत्रमा देखिएका समस्या र चुनौतीलाई संघीय सरकार र स्थानीय तहहरूसँगको सम्बन्ध सेतुको रुपमा रहेको प्रदेशको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउँदै सार्वजनिक निजी साझेदारीको कार्यलाई अघि बढाउन सकियो भने समुन्नत र समृद्ध कोशी प्रदेशको सपनालाई साकार बनाउन सकिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपालको संविधान
- सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी बोर्ड ऐन, २०
- निजीकरण ऐन, २०५०
- सार्वजनिक पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन र हस्तान्तरण नीति २०५७
- कोशी प्रदेश सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन २०७६
- कोशी प्रदेश सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण नियमावली २०७७
- कोशी प्रदेश सरकारको पहिलो आवधिक योजना (२०७६।७७—२०८०।८१)
- कोशी प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजना (२०८१।८२—२०८५।८६)
- कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको वेवसाईट
- कोशी दर्पणका विभिन्न अङ्कहरू
- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०८२ को प्रतिवेदन

कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक-निजी लगानीका सम्भावनाहरू

- यज्ञप्रसाद शर्मा
पूर्व कार्यकारी निर्देशक
प्रादेशिक सञ्चार प्रतिष्ठान

सारांश

संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयनसँगै नेपालका प्रदेशहरूलाई आर्थिक विकास, लगानी प्रवर्धन तथा पूर्वाधार निर्माणमा महत्वपूर्ण भूमिका प्रदान गरिएको छ । यस सन्दर्भमा कोशी प्रदेश भौगोलिक विविधता, प्रसस्त प्राकृतिक स्रोतसाधन, औद्योगिक पृष्ठभूमि, कृषि उत्पादन क्षमता तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजार पहुँचका कारण निजी तथा सार्वजनिक लगानीका दृष्टिले अत्यन्तै सम्भावनायुक्त प्रदेशका रूपमा देखापरेको छ । सार्वजनिक लगानीले सडक, ऊर्जा, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सिँचाइजस्ता आधारभूत पूर्वाधार निर्माणमार्फत निजी क्षेत्रका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना गर्ने भूमिका खेल्दछ भने निजी लगानीले उत्पादन वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, प्रविधि हस्तान्तरण र आर्थिक प्रतिस्पर्धा अभिवृद्धि गर्न योगदान पुर्याउँछ ।

यस लेखमा कोशी प्रदेशको भौगोलिक, जनसांख्यिक तथा आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण गर्दै कृषि, जलविद्युत्, उद्योग, पर्यटन तथा सेवा क्षेत्रमा निजी र सार्वजनिक लगानीका सम्भावनाहरूको अध्ययन गरिएको छ । मानव बसोबासको दृष्टिबाट जग्गा बाँझो बन्दै गएको पहाडी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा स्पष्ट नीति, सुशासन, सार्वजनिक—निजी साझेदारीको विस्तार गरेर उत्पादनको हब बनाउन सकिने सम्भावना छ । यसबाट कोशी प्रदेशलाई नेपालको आर्थिक विकासको प्रमुख केन्द्रका रूपमा विकास गर्न सकिने संभावना रहेको पाइन्छ ।

१. परिचय

नेपालको संविधान २०७२ ले संघीय शासन प्रणाली अवलम्बन गरेपछि प्रदेश तहमा आर्थिक विकास, लगानी प्रवर्धन तथा पूर्वाधार निर्माणका नयाँ सम्भावनाहरू खुलेका छन् । संघीय संरचनाले प्रदेश सरकारलाई उद्योग, पर्यटन, ऊर्जा, कृषि, पूर्वाधार र सेवा क्षेत्रमा नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । यसले कोशी प्रदेश प्राकृतिक स्रोतसाधन, भौगोलिक अवस्था, जनसांख्यिक संरचना र औद्योगिक पृष्ठभूमिका कारण निजी तथा सार्वजनिक लगानीका दृष्टिले अत्यन्तै सम्भावनायुक्त प्रदेशका रूपमा देखापरेको छ ।

सार्वजनिक लगानीले आधारभूत पूर्वाधार, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सेवा विकासमा भूमिका खेल्दछ भने निजी लगानीले उत्पादन वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, प्रविधि हस्तान्तरण र आर्थिक प्रतिस्पर्धा बढाउँछ । दुवै लगानीबीच सन्तुलन र सहकार्य कायम गर्न सके दिगो, समावेशी र सन्तुलित आर्थिक विकास सम्भव हुन्छ ।

२. कोशी प्रदेशको अवस्था

२.१ भौगोलिक अवस्था

कोशी प्रदेश नेपालको पूर्वी भागमा अवस्थित छ । यस प्रदेशमा हिमाल, पहाड र तराई तीनै भौगोलिक क्षेत्र समावेश छन् । ताप्लेजुङ, पाँचथर, इलाम, धनकुटा, भोजपुर, खोटाङ, ओखलढुंगा, सोलुखुम्बु, उदयपुर, सुनसरी, मोरङ र झापा गरी १४ जिल्ला यस प्रदेशमा छन् । प्रदेशको कुल क्षेत्रफल करिब २५,९०५ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यो नेपालको कुल क्षेफलको करिब १७.६ प्रतिशत हो । हिमाली क्षेत्रमा जलविद्युत्, पर्यटन र जडिबुटीको सम्भावना छ भने तराईमा कृषि, उद्योग र व्यापारको सम्भावना रहेको छ ।

२.२ जनसांख्यिक अवस्था

वि.सं. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणनाअनुसार कोशी प्रदेशको कुल जनसंख्या करिब ४९ लाख छ । कुल जनसंख्यामध्ये करिब ६२ प्रतिशत जनसंख्या आर्थिक रूपमा सक्रिय उमेर समूह (१५ देखि ५९ वर्ष) को छ । यसले प्रदेशलाई श्रमशक्ति र उत्पादनको दृष्टिले सक्षम बनाएको छ । जनसंख्याको सघनताको दृष्टिकोणबाट यस प्रदेशका विराटनगर, धरान, इटहरी, दमक र विर्तामोड जस्ता शहरहरू औद्योगिक, व्यापारिक र सेवा क्षेत्रका प्रमुख केन्द्रका रूपमा विकसित हुँदै गएका छन् ।

२.३ आर्थिक संरचना

राष्ट्रिय योजना आयोग तथा आर्थिक सर्वेक्षणका अनुसार कोशी प्रदेशको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान करिब ३० प्रतिशत रहेको छ भने उद्योग क्षेत्रको करिब २२ प्रतिशत र सेवा क्षेत्रको योगदान करिब ४८ प्रतिशत रहेको छ । यसबाट प्रदेशको अर्थतन्त्र कृषि प्रधान भए पनि उद्योग र सेवा क्षेत्र क्रमशः विस्तार हुँदै गएको स्पष्ट हुन्छ ।

२.४ उजाड पहाड र सुनसान ग्रामीण क्षेत्र

कोशी प्रदेशका पहाडी जिल्लाहरूमा जनसंख्या घट्दो क्रममा रहेको छ । जमिनहरू बाँझा छन्। युवापुस्ता पलायन भएको कारण ज्येष्ठ नागरिकको बसोबास छ । त्यो पनि पातलिँदै गएको छ । मौसम राम्रो भए पनि बसोबास पातलिँदै गएकाले खेतीयोग्य जमिन बाँझा छन् । केही सुविधाको खोजीमा तराई वा उपत्यकातिर बसाइँ सरेका होलान् । ठूलो संख्या माओवादीको द्वन्द्वका बेला विस्थापित भएकाले शहरमा र तराईमा जीविकोपार्जन गर्न थाले। पहाडमा बाटो, सुविधा र विकास पुग्यो तर उनीहरू फर्किने अवस्थामा छैनन् । जग्गा जमिनको ठूलो फाँटहरू खाली छन् ।

३. सार्वजनिक लगानीका सम्भावनाहरू

तत्काल निजी लगानी आकर्षित नहुने क्षेत्रमा सार्वजनिक लगानी आवश्यक हुन्छ । सार्वजनिक लगानीले निजी क्षेत्रका लागि अनुकूल वातावरणको आधार तयार गर्छ । कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक लगानीका निम्न क्षेत्रहरू अत्यन्तै महत्वपूर्ण छन् ।

३.१ भौतिक पूर्वाधार विकास

सडक, पुल, यातायात, ऊर्जा, खानेपानी, सिँचाइ र सहरी पूर्वाधारमा सार्वजनिक लगानी अपरिहार्य छ । आर्थिक वर्ष २०८०-८१ मा कोशी प्रदेश सरकारले कुल बजेटको करिब ३५ प्रतिशत रकम भौतिक पूर्वाधार विकासमा विनियोजन गरेको कुरा कोशी प्रदेश सरकारको बजेट वक्तव्यमा उल्लेख छ । उदाहरणका रुपमा सार्वजनिक लगानीमा निर्माण भएका पुष्पलालचोक-विराटचोक सडक, कोशी करिडोर, मेची राजमार्ग र विराटनगर-धरान सडक स्तरोन्नति जस्ता पूर्वाधारले उद्योग, व्यापार र पर्यटन प्रवर्धनमा सहयोग पुर्याउँछन् ।

३.२ जलविद्युत् तथा ऊर्जा क्षेत्र

कोशी नेपालको सबैभन्दा ठूलो नदी प्रणाली हो । ऊर्जा मन्त्रालयका अनुसार यस प्रणालीमा करिब २२,००० मेगावाटभन्दा बढी जलविद्युत् उत्पादनको सम्भावना रहेको छ । अरुण–३ जलविद्युत् आयोजना (९०० मेगावाट), तमोर र दूधकोशी जलविद्युत् आयोजना जस्ता धेरै आयोजनाहरू सार्वजनिक तथा निजी साझेदारीमा सञ्चालन भइरहेका छन् ।

३.३ शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा सार्वजनिक लगानी

प्रदेशमा पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय, मनमोहन प्राविधिक विश्वविद्यालय, प्राविधिक शिक्षालय, सामुदायिक कलेज, प्रदेश अस्पताल र जिल्ला अस्पतालहरू सञ्चालनमा छन् । सार्वजनिक लगानीले दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरी निजी क्षेत्रलाई आवश्यक श्रमशक्ति उपलब्ध गराउँछ ।

४. निजी लगानीका सम्भावनाहरू

निजी लगानी आर्थिक वृद्धिको मुख्य इञ्जिन हो । कोशी प्रदेशमा निजी लगानीका निम्न क्षेत्रहरू विशेष सम्भावनायुक्त छन् ।

४.१ कृषि तथा कृषि-आधारित उद्योग

कोशी प्रदेश नेपालको प्रमुख कृषि उत्पादन क्षेत्र हो । नेपालको कुल चिया उत्पादनको करिब ७० प्रतिशत इलाम र झापाबाट उत्पादन हुन्छ भने कुल अलैंची निर्यातको ८० प्रतिशतभन्दा बढी यसै प्रदेशबाट हुने व्यापार तथा निकासी प्रवर्धन केन्द्रको तथ्याङ्कमा उल्लेख छ । इलाम र झापामा निजी क्षेत्रको लगानीमा चिया प्रशोधन उद्योग, अलैंची सुकाउने केन्द्र, कोल्ड स्टोरेज र कृषि निर्यात व्यवसाय फस्टाउँदै गएको छ ।

४.२ औद्योगिक क्षेत्र

विराटनगर नेपालकै पुरानो र महत्वपूर्ण औद्योगिक क्षेत्र हो । यस प्रदेशका निजी लगानीका सम्भावित उद्योगहरू सिमेन्ट, खाद्य प्रशोधन, स्टिल, औषधि, कपडा उद्योग छन् । शिवम् सिमेन्ट, अरिहन्त खाद्य उद्योग, गोल्छा समूहका उद्योगहरू यसै प्रदेशमा रहेका छन् ।

४.३ पर्यटन क्षेत्रमा निजी लगानी

कोशी प्रदेशमा विश्वप्रसिद्ध पर्यटकीय गन्तव्यहरू रहेका छन् । उदाहरणका लागि सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज, कञ्चनजङ्घा संरक्षण क्षेत्र, कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्ष र इलामको चिया पर्यटनलाई लिन सकिन्छ । पर्यटन विभागको तथ्याङ्क अनुसार नेपाल भ्रमण गर्ने कुल पर्यटकमध्ये करिब ३० प्रतिशतले कोशी प्रदेश भ्रमण गर्दछन् ।

४.४ सेवा तथा सूचना प्रविधिको क्षेत्र

धरान, विराटनगर र इटहरीमा निजी अस्पताल, शिक्षण संस्था, सूचना प्रविधि सेवा, बैंक तथा वित्तीय संस्थामा निजी लगानी बढ्दो क्रममा छ । दुईवटा विकास बैंकहरू यस प्रदेशमा रहेका छन् । दुईवटा विश्वविद्यालय र चार-पाँचवटा शिक्षण अस्पतालहरू छन् । सूचना प्रविधिको दृष्टिकोणबाट पनि कोशी प्रदेश पछाडि छैन । प्रदेशका सबै जिल्ला तथा स्थानीय तहमा सूचना प्रविधिको उपयोग त्यहाँका नागरिकले गरिरहेको पाइन्छ ।

५. सार्वजनिक-निजी साझेदारीको भूमिका

सार्वजनिक-निजी साझेदारी मोडेलले सरकारी स्रोतको सीमितता घटाउँदै निजी क्षेत्रको दक्षता उपयोग गर्न मद्दत गर्छ । यसका लागि यस प्रदेशमा जलविद्युत् आयोजना, औद्योगिक पार्क निर्माण, निजी मेडिकल कलेज आदि सम्भावित क्षेत्रहरू हुन् । त्यसैगरी खाली बन्दै गएको पहाडी र ग्रामीण क्षेत्रमा खेर गइरहेको बाँझो जग्गा अधिग्रहण गरेर

वा लामो समयका लागि लिजमा लिएर व्यावसायिक कृषि, पशुपालन, जडिबुटी, दुग्धपदार्थ र माशु उत्पादन परियोजना सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यसबाट राष्ट्रिय उत्पादन वृद्धि हुनुका साथै प्रशस्त रोजगारीको अवसर सिर्जना हुनपुग्नेछ ।

६. लगानीका चुनौतीहरू

कोशी प्रदेशमा निजी तथा सार्वजनिक लगानीका सम्भावनाहरू उज्ज्वल देखिए तापनि केही संरचनागत र नीतिगत चुनौतीहरूले लगानी प्रवर्धनको गतिलाई प्रभावित गरिरहेका छन् । यद्यपि यी चुनौतीहरूलाई अवसरमा रूपान्तरण गर्न सकिने पर्याप्त सम्भावना विद्यमान छन् । यसर्थ चुनौती, अवसर र नीतिगत सिफारिसहरूलाई समग्र निष्कर्षसँग जोडेर हेर्नु आवश्यक छ ।

६.१ नीतिगत अस्पष्टता र अस्थिरता

लगानीका लागि स्पष्ट, स्थिर र दीर्घकालीन नीति आवश्यक हुन्छ । तर कोशी प्रदेशमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच अधिकारको अस्पष्टता, बारम्बार नीति परिवर्तन तथा कार्यान्वयनमा एकरूपताको अभाव देखिन्छ । उद्योग, कर, भूमि उपयोग र वातावरणसम्बन्धी नीतिमा स्पष्टता नहुँदा लगानीकर्ताहरू अन्योलमा पर्ने अवस्था छ । नीतिगत अस्थिरताले लगानीको जोखिम बढाउने भएकाले दीर्घकालीन लगानी निर्णयमा नकारात्मक प्रभाव पार्नसक्छ ।

६.२ पूर्वाधारको असमान विकास

प्रदेशका शहरी तथा तराई क्षेत्रहरूमा सडक, विद्युत्, सञ्चार र औद्योगिक पूर्वाधार अपेक्षाकृत विकसित भए पनि पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रमा पूर्वाधारको अभाव अझै गम्भीर समस्या बनेको छ । यस असमान विकासले प्रदेशभित्र लगानीको भौगोलिक सन्तुलन कायम हुन सकेको छैन । दुर्गम क्षेत्रमा उद्योग स्थापना गर्दा यातायात, ऊर्जा र बजार पहुँचको अभावले लागत वृद्धि हुने भएकाले लगानीकर्ताहरू आकर्षित हुन सकिरहेका छैनन् ।

६.३ दक्ष जनशक्ति पलायन

कोशी प्रदेशमा युवा र श्रमशक्ति प्रशस्त भए पनि दक्ष तथा प्राविधिक जनशक्तिको ठूलो हिस्सा वैदेशिक रोजगारीतर्फ पलायन भइरहेको छ । सीपयुक्त जनशक्तिको अभावले उद्योग, सूचना प्रविधि, स्वास्थ्य र निर्माण क्षेत्रको विकासमा बाधा पुर्याइरहेको छ । यसले उत्पादनशीलता घटाउने र निजी लगानीको लागत बढाउने अवस्था सिर्जना गरेको छ ।

६.४ प्रशासनिक ढिलासुस्ती र सुशासनको कमी

लगानी स्वीकृति, दर्ता, अनुमति र सेवा प्रवाहमा ढिलासुस्ती, जटिल प्रक्रिया तथा पारदर्शिताको कमीले लगानी वातावरण कमजोर बनाएको छ । कतिपय अवस्थामा भ्रष्टाचार, समन्वयको अभाव र निर्णय प्रक्रियामा ढिलाइले लगानीकर्ताको विश्वास घटाएको छ । सुशासनको अभाव लगानी प्रवर्धनको प्रमुख बाधकका रूपमा रहेको छ ।

७. अवसरहरू

उपरोक्त चुनौतीहरूका बाबजुद कोशी प्रदेशमा दीर्घकालीन आर्थिक विकासका लागि उल्लेखनीय अवसरहरू छन् । तिनको उपयोग गर्न सकेमा प्रदेशलाई लगानीको आकर्षक गन्तव्य बनाउन सकिन्छ ।

७.१ संघीय शासन प्रणाली

संघीय शासन प्रणालीले प्रदेश सरकारलाई नीति निर्माण, योजना कार्यान्वयन र बजेट व्यवस्थापनमा स्वायत्तता प्रदान गरेको छ । यसले स्थानीय आवश्यकता अनुसार लगानीमैत्री नीति निर्माण गर्ने अवसर दिएको छ । प्रदेश सरकारले आफ्नो भौगोलिक, आर्थिक र सामाजिक विशेषताअनुसार प्राथमिकता निर्धारण गरी लगानी प्रवर्धन गर्न सक्छ ।

७.२ युवा जनसंख्या

कोशी प्रदेशमा आर्थिक रूपमा सक्रिय उमेर समूहको जनसंख्या उल्लेखनीय रुपमा बढी छ । युवा जनसंख्याले श्रमशक्ति, नवप्रवर्तन र उद्यमशीलताको ठूलो सम्भावना बोकेको छ । उचित सीप विकास, तालिम र रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न सकेमा यस जनशक्तिले औद्योगिक तथा सेवा क्षेत्रको तीव्र विकासमा योगदान पुर्याउन सक्छ ।

७.३ भारत र बंगलादेश बजारको पहुँच

कोशी प्रदेश भारतसँग खुला सिमाना र व्यापारिक नाकाहरूको नजिक रहेको छ । साथै, बंगलादेशसँगको सम्भावित व्यापारिक पहुँचले निर्यातमुखी उद्योगका लागि अवसर सिर्जना गरेको छ । कृषि, खाद्य प्रशोधन, चिया, अलैंची, सिमेन्ट र जलविद्युत् जस्ता क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सकिने अवस्था छ ।

७.४ प्रशस्त प्राकृतिक स्रोतसाधन

जलविद्युत्, कृषि भूमि, वन सम्पदा, जैविक विविधता र पर्यटन स्रोतहरूको उपलब्धताले कोशी प्रदेशलाई दीर्घकालीन लगानीका लागि आकर्षक बनाएको छ । यी स्रोतहरूको दिगो उपयोगमार्फत व्यावसायिक कृषि, पशुपालन, ऊर्जा, पर्यटन र हरित अर्थतन्त्रको विकास सम्भव छ ।

८. नीतिगत सिफारिसहरू

कोशी प्रदेशमा लगानी प्रवर्धन र आर्थिक विकासलाई गति दिन निम्न नीतिगत सिफारिसहरू महत्वपूर्ण देखिन्छन् ।

८.१ प्रदेशस्तरीय लगानीमैत्री नीति निर्माण

प्रदेशको आवश्यकता र सम्भावनालाई ध्यानमा राखी स्पष्ट, स्थिर र दीर्घकालीन लगानी नीति निर्माण गर्न आवश्यक छ । कर छुट, सहुलियत, जग्गा व्यवस्थापन र सुरक्षा प्रत्याभूति जस्ता प्रावधानहरूले लगानीकर्ताको विश्वास बढाउन सक्छ । यसका लागि गत आर्थिक वर्षमा सम्पन्न प्रदेश लगानी सम्मेलन महत्वपूर्ण प्रयास भएको छ । यसबाट चारदर्जनभन्दा बढी अयोजनाहरू सञ्चालनका लागि समझदारी बन्नु यसको उपलव्धि हो ।

८.२ एकद्वार सेवा प्रणाली सुदृढीकरण

लगानीसम्बन्धी सम्पूर्ण सेवा एउटै निकायमार्फत छिटो, सरल र पारदर्शी रूपमा प्रदान गर्ने एकद्वार सेवा प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनुपर्छ । यसले प्रशासनिक झन्झट र ढिलासुस्ती घटाउनेछ ।

८.३ निर्यातमुखी उत्पादनलाई प्रोत्साहन

कृषि, ऊर्जा र उद्योग क्षेत्रमा निर्यातमुखी उत्पादनलाई प्रोत्साहन दिन विशेष कार्यक्रम, अनुदान र सहुलियत आवश्यक छ । यसले प्रदेशको आम्दानी वृद्धि र विदेशी मुद्रा आर्जनमा योगदान पुर्याउँछ ।

८.४ सार्वजनिक-निजी साझेदारी विस्तार

पूर्वाधार, ऊर्जा, शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रमा सार्वजनिक—निजी साझेदारी मोडेल विस्तार गर्नुपर्छ । यसले सरकारी स्रोतको संलग्नता घटाउँदै निजी क्षेत्रको दक्षता उपयोग गर्न सहयोग पुर्याउँछ ।

८.५ सीपमूलक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रवर्धन

उद्योग र सेवा क्षेत्रको आवश्यकता अनुसार सीपमूलक र प्राविधिक शिक्षा तथा तालिममा लगानी बढाउनुपर्छ । यसले दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरी वैदेशिक पलायन कम गर्न र आन्तरिक लगानी प्रवर्धन गर्न मद्दत गर्छ ।

८.६ पौरखी जोन र उत्पादन हब घोषणा

कोशी प्रदेशको पहाडी क्षेत्रमा वन, पशुपालन र आवासीय प्राविधिक शिक्षाको हबका रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । प्रशस्त वनसम्पदा, घाँसे मैदान, अनुकूल जलवायु र जैविक विविधता भएकाले वनपैदावार, जडिबुटी, दुग्ध तथा माशुजन्य पदार्थ उत्पादन गर्न सकिने भएकाले पौरखी जोन घोषणा गरी उत्पादनको हब बनाउने नीति लिनु उचित हुन्छ । यो वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएकाहरूका लागि आकर्षणको विषय हुनसक्छ । नेपाल सरकारले चीनमा माशु निर्यात गर्ने सम्झौता गरेको सन्दर्भमा किमाथाङ्का नाका हुँदै चीनको तिब्बतमा माशु निर्यातको सम्भावना रहेको छ । रुद्राक्ष खेतीको मलिलो भूमि हो । यसर्थ कोशी प्रदेशका पहाडी जिल्लाहरू उत्पादनको हबमा रूपान्तरण हुन सक्ने बलिया सम्भावना रहेको छ ।

९. निष्कर्ष

कोशी प्रदेशमा निजी तथा सार्वजनिक लगानीका सम्भावनाहरू अत्यन्तै उज्ज्वल छन् । कृषि, ऊर्जा, उद्योग, पर्यटन र सेवा क्षेत्रका तथ्याङ्क र उदाहरणहरूले यस प्रदेशलाई नेपालको आर्थिक विकासको प्रमुख केन्द्र बनाउने सम्भावना स्पष्ट देखाउँछन् । खाली बन्दै भएको ग्रामीण बस्तीलाई पशुपालन, वनपैदावर, जडिबुटी तथा माशु उत्पादनको हबका रुपमा विकास गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना रहेको छ । स्पष्ट नीति, दीर्घकालीन सोच र सुशासनको प्रत्याभूति गरेर अगाडि बढ्ने हो भने कोशी प्रदेशमा अनन्त सम्भावनाहरू भेटिने छन् । जुन सिङ्गो देशको आर्थिक समृद्धिको इञ्जिन बन्न सक्छ । कमी त छ, केवल फरक दृष्टि र व्यावहारिक सोचको । कोशी प्रदेश सरकारले स्पष्ट नीति र कार्यक्रम बनाएर निजी क्षेत्रसँग हातेमालो गर्न सक्नुपर्दछ । मुलुकको दीर्घकालीन हित र समृद्धिको आधार यही विकास गर्न सकिन्छ । त्यसका लागि सरकार र निजी क्षेत्रबीच बलियो विश्वास र निरन्तर सहकार्यको वातावरण बनिरहनु पर्दछ ।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

१. केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग । (२०७८) । राष्ट्रिय जनगणना २०७८:प्रारम्भिक प्रतिवेदन । काठमाडौं: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग ।
२. ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्रालय । (२०७७) । नेपालको जलविद्युत् विकास तथा सम्भावना प्रतिवेदन । काठमाडौं: नेपाल सरकार ।
३. कोशी प्रदेश सरकार । (२०८०) । आर्थिक वर्ष २०८०-८१ को बजेट वक्तव्य । विराटनगर: आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय ।
४. पर्यटन विभाग । (२०७६) । नेपाल पर्यटन तथ्याङ्क २०१९ । काठमाडौं: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय । काठमाडौं: संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय ।
५. पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय । (२०७७) । प्रदेशस्तरीय मानव संसाधन विकास प्रतिवेदन । विराटनगर: पूर्वाञ्चल विश्वविद्यालय ।
६. राष्ट्रिय योजना आयोग । (२०७९) । आर्थिक सर्वेक्षण २०७८-७९ । काठमाडौं: नेपाल सरकार ।
७. व्यापार तथा निकासी प्रवर्धन केन्द्र । (२०७८) । नेपालको वैदेशिक व्यापार तथ्याङ्क । काठमाडौं: उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय ।

प्रादेशिक लगानी सम्मेलनमा नेउवा महासंघको भूमिका

- राजेन्द्र राउत
अध्यक्ष
नेपाल उद्योग बाणिज्य महासंघ, कोशी प्रदेश

कोशी प्रदेश नेपालको अर्थतन्त्रको मेरुदण्डका रूपमा स्थापित रहँदै आएको छ । सगरमाथाको काखदेखि तराईको उर्वर भूमिसम्म फैलिएको यो प्रदेशमा भौगोलिक विविधता, अपार प्राकृतिक सम्पदा, उत्पादनमूलक क्षेत्रको बलियो आधार छ । रणनीतिक अवस्थाका कारण कोशी प्रदेशमा लगानीका प्रशस्त सम्भावनाहरू विद्यमान छन् ।

वि.सं. २०८२ बैशाख १८ र १९ गते कोशी प्रदेश सरकारले पहिलो पटक प्रादेशिक लगानी सम्मेलन विराटनगरमा भव्य रुपमा सम्पन्न गरेको थियो । निजी क्षेत्रका लगानीकर्ताहरूलाई लक्षित गरेर प्रदेश सरकारबाट पहिलोपटक आयोजित लगानी सम्मेलनलाई सफल बनाउनु पर्दछ भन्ने ध्येयका साथ नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ कोशी प्रदेश सक्रिय भएको थियो । प्रदेशको आर्थिक अवस्था, लगानीका सम्भावना, अवसर र चुनौतीहरूलाई व्यवस्थित रूपमा पहिचान गर्ने उद्देश्यले लगानी सम्मेलनअघि केही प्रतिष्ठित उद्योगी व्यवसायी तथा नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघका केन्द्रीय अध्यक्ष श्री चन्द्रप्रसाद ढकाललगायत कोशी प्रदेशका जिल्ला, नगर उद्योग वाणिज्य संघका अध्यक्ष एवं प्रतिनिधिहरूसहित सरोकारवालासँग बृहद् सम्वाद गरिएको थियो । यस्ता विभिन्न छलफल र बैठक आयोजना गरी कोशी प्रदेशमा लगानीका लागि उद्यमीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने काम गरिएको थियो ।

महासंघको नेतृत्वको हैसियतमा मैले यस प्रदेशका उद्योगी, व्यवसायी, किसान, सेवा प्रदायक, स्थानीय सरकार र नीति निर्मातासँग निरन्तर संवाद गर्ने अवसर पाएँ । संवादमार्फत कोशी प्रदेशको अर्थतन्त्र सुदृढ रहेको र सही नीतिगत हस्तक्षेप र लगानी भएमा यसलाई तीव्र गतिमा विकास अभियानमा रूपान्तरण गर्न सकिने स्पष्ट विचार प्रस्तुत गरेको थिएँ ।

महासंघले गरेको अध्ययनले कृषि, उत्पादनमूलक उद्योग, जलविद्युत, पर्यटन, स्वास्थ्य, शिक्षा र सूचना प्रविधिलाई कोशी प्रदेशका तुलनात्मक लाभका क्षेत्रका रूपमा पहिचान गरेको थियो । चिया, अलैंची, जुट, जडीबुटी, तरकारी र फलफूलमा कोशीको अग्रता, जलविद्युत उत्पादनको विशाल सम्भावना, साहसिक तथा धार्मिक पर्यटन र विराटनगर-धरान केन्द्रित शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाको विस्तारले प्रदेशलाई क्षेत्रीय हबका रूपमा विकास गर्न सकिने सम्भावना उजागर भएको थियो ।

यस प्रदेशमा सम्भावना मात्र थिएनन् चुनौतीहरू पनि उत्तिकै गम्भीर प्रकृतिका थिए । उद्योगी-व्यवसायीहरूले ऊर्जा आपूर्तिको गुणस्तर, कमजोर यातायात व्यवस्था, प्रशासनिक झन्झट बढी, कच्चा पदार्थ आयातमा ढिलाइ, औद्योगिक जमिनको अभाव र उच्च उत्पादन लागतजस्ता समस्याहरू बारम्बार उठाउन गरेका थिए । खुला सिमानाका कारण अनौपचारिक आयात बढ्नु र भारतीय बजारसँग असमान प्रतिस्पर्धाले स्वदेशी उत्पादनको क्षमता कमजोर बनाइरहेको यथार्थ पनि संवादको क्रममा उठेका थिए ।

युवा पलायन अर्को गम्भीर चुनौतीका रूपमा देखियो । पहाडी जिल्लाहरूमा ऋणात्मक जनसङ्ख्या वृद्धिदरले श्रम बजारलाई सङ्कुचित बनाइरहेको छ। यसले दीर्घकालीन औद्योगिक विकासमा असर पार्ने सम्भावना बढाएको छ । यी सबै तथ्यहरूलाई समेट्दै महासंघले लगानी सम्मेलनलाई केवल औपचारिक कार्यक्रम होइन, नीतिगत सुधार र संरचनागत परिवर्तनको प्रारम्भ बिन्दु बनाइनुपर्ने धारणा राखेको थियो । कोशी प्रदेशमा सम्भावना भएका कृषिजन्य वस्तुलाई कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गरी उत्पादन गर्ने उद्योगलाई आकर्षित गर्न प्रदेश सरकारले नीति ल्याउनु पर्छ भन्ने निष्कर्ष निकालिएको थियो ।

महासंघले व्यवसाय दर्ता र नवीकरण प्रक्रिया डिजिटल बनाउने, एकद्वार सेवा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, औद्योगिक कच्चा पदार्थ आयातलाई प्रोत्साहन गर्ने, निर्यातयोग्य वस्तुको ब्रान्डिङ र बजारीकरण गर्ने र सीप विकासमार्फत युवा रोजगारी सिर्जना गर्ने, यस क्षेत्रको उत्पादनलाई प्रदर्शन गर्न प्रदर्शनी स्थलको व्यवस्था गर्नुपर्ने सुझावहरू अघि सारेको थियो । यी सुझावहरू प्रदेश सरकार, संघीय सरकार र स्थानीय तहबीचको समन्वय बिना कार्यान्वयन नहुने भएकाले तीनै तहको सहकार्यलाई विशेष प्राथमिकताका साथ उठाइएको थियो ।

लगानी सम्मेलनअघि गरिएको यो अध्ययन र छलफलको सबैभन्दा ठूलो उपलब्धि भनेको लगानीकर्तालाई तथ्यमा आधारित भएर भरोसा दिनु हो । कोशी प्रदेशमा केवल सम्भावनाको कथा मात्र छैन, स्पष्ट योजना, पहिचान गरिएका परियोजना र सुधारका ठोस मार्गचित्रसहित अघि बढ्न तयार रहेको प्रदेश हो भन्ने सन्देश प्रवाह गर्नु नै महासंघको प्रमुख उद्देश्य थियो । फलस्वरुप लगानी सम्मेलनमा ५१ जना लगानीकर्ताले कोशी प्रदेशमा लगानी गर्न प्रतिबद्धता जनाउनु भयो ।

उपस्थित लगानीकर्ताले लगानी गर्न प्रतिबद्धता जाहेर गरी सोकेसिङमा रहेका आयोजना सम्पन्न गर्नका लागि समेत महासंघबाट सहयोग र सहकार्य गरिनेछ । सम्मेलनमा कोशी प्रदेशमा उद्योग स्थापना गर्ने लगानीकर्तालाई रजिष्ट्रेशन शुल्कमा ७५ प्रतिशत छुट दिइएको थियो । त्यो आफैंमा प्रदेश सरकारको सकारात्मक कदम हो । आज पछाडि फर्केर हेर्दा, प्रथम लगानी सम्मेलन महत्वपूर्ण सुरुवात थियो । यसले सरकार र निजी क्षेत्रबीच विश्वासको आधार निर्माण गरेको छ । यसले कोशी प्रदेशलाई विश्वमा चिनाउने मात्र होइन विश्व बजारसँग जोड्ने दीर्घकालीन यात्राको जग पनि बसाएको छ । नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ कोशी प्रदेश भविष्यमा पनि यस्तै अध्ययन, संवाद र सहकार्य गर्न तयार छ । कोशी प्रदेशको आर्थिक व्यवस्थाको पुनरोत्थान र समग्र नेपालको समृद्धिमा योगदान दिन तयार भई क्रियाशील रहनेछु भनी विश्वास दिलाउन चाहन्छु ।

The Koshi Pride Project: Choosing a Truly Green Path for Nepal's Future

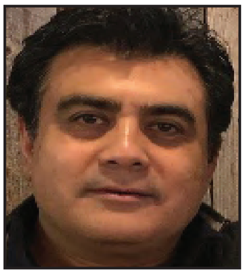

- Galab Bahadur Dhungana
Managing Director
Nepal Green hydrogen Company Pvt.ltd

I would like to begin by expressing my sincere appreciation to the Koshi Investment Authority for hosting the Investor Summit in May 2025 in Biratnagar. The summit played an important role in bringing the economic and strategic potential of the Koshi region to the attention of a wider audience. For me, it was also a deeply personal moment—an opportunity to engage with policymakers, investors, and local stakeholders, and to commit myself to investing in Koshi Province, my birthplace.

Koshi is endowed with abundant water resources, fertile land, and resilient human capital. What it needs, however, is not short-term industrialization at any cost, but long-term, self-reliant, climate-aligned development—development that respects the extraordinary fragility of Nepal's Himalayan ecosystem while strengthening national resilience.

Nepal today stands at a crossroads. There is broad consensus that the country must produce fertilizer domestically, yet it is equally clear that not all urea projects are created equal. The choice before us is stark: pursue a genuinely green and self-reliant model, or lock the country into long-term dependence on fossil fuels and foreign natural-gas pipelines.

Urea plants based on imported natural gas may appear economical on paper, but their hidden costs are significant. They bind Nepal to permanent dependency on cross-border gas infrastructure over which it has no strategic control. They expose farmers and public finances to geopolitical risk and global price volatility. Most critically, they import carbon emissions into one of the most environmentally fragile regions on Earth.

Such projects also foreclose the possibility of building a circular domestic ecosystem—one in which clean energy supports agriculture and industrial byproducts are reused rather than discarded. Fossil-fuel-based urea creates a carbon lock-in that contradicts Nepal's climate commitments and limits access to green finance and high-quality carbon markets. For a Himalayan nation already facing glacial retreat, erratic monsoons, and accelerating biodiversity loss, this is not development. It is deferred environmental debt, passed on to future generations. Nepal has a rare opportunity to do better, to leapfrog directly into green

industrialization, much as it once did by prioritizing hydropower over imported fuels.

It is against this backdrop that, in May 2025, I signed a Memorandum of Understanding on behalf of Nepal Green Hydrogen Company with the Government of Nepal to prepare a Detailed Project Report (also known as a Detailed Feasibility Study Report) for a Green Hydrogen, Green Ammonia, and 200-kiloton Green Urea manufacturing facility in the Terai region of Koshi Province.

Recognizing its strategic importance, the Government of Nepal has formally designated this initiative as the *Koshi Pride Project*. This designation reflects not only the scale of the undertaking, but also its alignment with Nepal's long-term goals for energy security, agricultural self-sufficiency, and climate responsibility. The guiding principle is simple yet transformative: Nepal should feed its soil using its own water, sun, and clean electricity—not imported fossil fuels.

Nepal currently imports more than one million tons of urea each year, draining foreign-currency reserves and exposing farmers to external supply shocks. The Koshi Pride Project offers a different path-import substitution without environmental compromise by producing fertilizer domestically using renewable power and green hydrogen.

The initiative has already attracted meaningful regional attention. The proposed 200-kiloton Green Urea project has been discussed at several prominent energy forums under the leadership of Dr. Biraj Singh Thapa, including a high-level forum inaugurated by the Energy Minister of India in New Delhi in July 2025. This recognition underscores Nepal's potential not as a follower, but as an emerging regional leader in green hydrogen and sustainable fertilizer production.

A defining feature of the Koshi Pride Project is its carbon-circular design. Through Carbon Capture and Utilization, carbon dioxide emissions from the state-owned Udaipur Cement Factory will be captured and repurposed as inputs for green fertilizer production. This approach transforms an industrial emission source, originally a gift to the people of Nepal from the Government of Japan, into part of a climate-positive value chain that reduces emissions, protects the Himalayan ecosystem, and strengthens domestic industry.

Unlike gas-dependent industrial models, the project is anchored in Nepal's indigenous energy strengths. It will leverage the country's projected hydropower surplus beginning in 2026–2027, supported by large-scale solar and agri-voltaic installations that can act as a "daytime battery," stabilizing the grid and managing seasonal fluctuations in hydropower generation. This integrated approach ensures energy security, price stability, and alignment with Nepal's climate goals.

The Koshi Pride Project is more than a fertilizer plant. It is a statement of values. Nepal must choose between a fossil-fuel future tied to foreign gas pipelines and external dependencies, or a self-reliant, circular, green ecosystem powered by its own rivers, sun, and innovation. For the Himalayas, there is no middle ground.
By choosing green-hydrogen-based urea, Nepal can protect its environment, empower its farmers, secure its energy future, and demonstrate that true development is not imported through pipelines, but built at home.

कोशी प्रदेश : लगानीका लागि आकर्षक गन्तव्य

- इन्द्र प्रसाद कट्टेल
अध्यक्ष
कट्टेल समूह इटहरा

१. परिचय

कोशी प्रदेश नेपालका सात प्रदेशमध्ये प्राकृतिक स्रोत, मानव पूँजी र आर्थिक सम्भावनाको दृष्टिले अग्रणी प्रदेश हो। हिमाल, पहाड र तराईको भौगोलिक विविधतासँगै समृद्ध कृषि भूमि, पर्यटन सम्भाव्यता र रणनीतिक अवस्थाका कारण कोशी प्रदेश लगानीकर्ताका लागि आकर्षक गन्तव्यको रूपमा स्थापित हुँदै गएको छ ।

२. रणनीतिक भौगोलिक अवस्था र कनेक्टिभिटी

कोशी प्रदेश दुईतिर भारतसँग जोडिएको खुला सीमा, पूर्व-पश्चिम राजमार्ग, उत्तर-दक्षिण कोरिडोर, औद्योगिक करिडोर र आन्तरिक तथा अन्तर्राष्ट्रिय हवाई पहुँचसँग जोडिएको छ । विराटनगर जस्तो औद्योगिक तथा व्यापारिक केन्द्र, इटहरी, धरान, विर्तामोड जस्ता ठूला शहरहरू र सीमावर्ती नाकाहरूले प्रदेशलाई व्यापार र लगानीका लागि सहज बनाएको छ ।

३. पर्यटन : प्राकृतिक र सांस्कृतिक सम्पदाको संगम

सगरमाथा-मकालु-कन्चनजङ्घा जस्ता उच्च हिमाली क्षेत्र, धार्मिक तथा सांस्कृतिक तीर्थस्थल, वन्यजन्तु आरक्ष, नदी, ताल-तलैया र हरियालीले भरिएको कोशी प्रदेश पर्यटन विकासका लागि अत्यन्तै उपयुक्त छ । इको-टुरिजम, साहसिक पर्यटन, कृषि-पर्यटन तथा स्वास्थ्य पर्यटनका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी नयाँ गन्तव्य र सेवाहरू विकास गर्न सकिने सम्भावना छ ।

४. कृषि, खाद्य प्रशोधन र मूल्य अभिवृद्धि

कोशी प्रदेश कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भर मात्र होइन, व्यावसायिक कृषि र खाद्य प्रशोधन उद्योगका लागि पनि अत्यन्त सम्भावना छ । धान, मकै, तरकारी, फलफूल, चिया, दूध, माछा, अलैंची र पशुजन्य उत्पादन आदिमा आधारित Food Processing तथा Agro-based Industry स्थापना गरी मूल्य अभिवृद्धि गर्न सकिन्छ । यसले रोजगारी सिर्जना, आय वृद्धि र निर्यात प्रवर्धनमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्याउँन सक्नेछ ।

५. सीप विकास र एकीकृत परियोजना

प्रदेशको युवा जनशक्तिलाई लक्षित सीप विकास कार्यक्रम र कृषि-पर्यटनलाई जोड्ने एकीकृत परियोजनाहरू कोशी प्रदेशको दिगो विकासको मेरुदण्ड हुन् । स्थानीय स्रोत, सीप र प्रविधिको समन्वयमार्फत उत्पादन, सेवा

र रोजगारीलाई एउटै मूल्य श्रृङखलामा जोड्न सकिन्छ ।

६. निजी क्षेत्रको सफल उदाहरण

मोरङ जिल्लाको रतुवामाई नगरपालिका-८ (इटहरा) मा कट्टेल समूहद्वारा प्रवर्धित “डि एक्वा (De Aqua)” परियोजनाले पर्यटन, कृषि, खाद्य प्रशोधन र सीप विकासलाई एकीकृत रूपमा अघि बढाएको छ । यो परियोजना कोशी प्रदेशमा उपलब्ध अवसर र सम्भावनाको सदुपयोग गर्न सकिन्छ भन्ने स्पष्ट उदाहरण हो । यो प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्रबीचको सहकार्यको सफल उदाहरण पनि हो ।

७. लगानीमैत्री वातावरण

कोशी प्रदेश सरकारले लगानीमैत्री नीति, सहज प्रक्रिया, पूर्वाधार विकास र निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यलाई प्राथमिकता दिएको छ । अनुकूल मौसम, प्रशस्त प्राकृतिक स्रोत, दक्ष र युवा जनशक्ति तथा स्थिर नीतिगत वातावरणले प्रदेशलाई दीर्घकालीन लगानीका लागि सुरक्षित र लाभदायक बनाएको छ ।

८. निष्कर्ष

कोशी प्रदेश सम्भावनाले भरिएको, अवसरले सजिएको र भविष्यप्रति प्रतिबद्ध प्रदेश हो । सरकारको पहल भएका क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र पनि उत्साही बनिरहेको अवस्था छ । यसर्थ सार्वजनिक-निजी साझेदारी (Public–Private Partnership) मार्फत पर्यटन, कृषि, उद्योग र सीप विकासका क्षेत्रमा सँगै काम गर्दै समृद्ध कोशी प्रदेश निर्माण गर्न सकिन्छ ।

कोशी प्रदेश सरकार
उद्योग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको
कृषि कर्जामा ब्याज अनुदान सम्बन्धी सूचना

उद्योग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कोशी प्रदेश, विराटनगरको २०८२/२०८३ को वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत बैंक/वित्तिय संस्था/सहकारी संस्था मार्फत प्रवाह हुने कृषि कर्जामा व्याज अनुदान कार्यकम कार्यान्वयन प्रयोजनार्थ प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन अनुदान ऐन, २०७७, प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन अनुदान नियमावली, २०७८ र कृषि कर्जामा ब्याज अनुदान व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८१ अनुसार बैंक/वित्तिय संस्था/सहकारी संस्थाहरुको सम्झौता नविकरण सम्वन्धमा प्रदेशस्तर अनुदानग्राही छनौट समितिको मिति २०८२/०५/१५ को निर्णय र मिति २०८२/०५/१७ को सचिवस्तर निर्णय बमोजिम सम्झौता नविकरण भई सकेको छ । यो सूचना प्रकाशन हुनु अगाडि दर्ता भएका फर्म तथा उद्यमीहरुले यस कार्यकमका लागि आवेदन दिन सकने व्यहोरा जानकारीको लागि अनुरोध छ ।

नेपालको आर्थिक रूपान्तरण: 'हिमालको देश' बाट 'लगानीको गन्तव्य' सम्मको यात्रा

- पुष्प ढुङ्गाना
सम्पादक
नेपाल वाच डटकम

विश्व मानचित्रमा नेपालको परिचय अद्वितीय छ। सगरमाथाको देश, शान्तिका दूत गौतम बुद्धको जन्मस्थल र प्राकृतिक सौन्दर्यको खानीका रूपमा नेपालले आफ्नो छवि बलियो बनाएको छ। तर, एक्काइसौं शताब्दीको प्रतिस्पर्धात्मक विश्वमा 'प्राकृतिक र सांस्कृतिक पहिचान' राष्ट्रको समृद्धिका लागि पर्याप्त हुँदैन। आजको आवश्यकता नेपाललाई 'लगानी र व्यापारका लागि उपयुक्त देश' (Investment Hub) का रूपमा स्थापित गर्ने छ ।

विश्व बजारमा लगानीका लागि झण्डै २०० मुलुकहरू प्रतिस्पर्धामा छन्। लगानीकर्ताको राडारमा पर्नका लागि सौन्दर्य मात्र होइन, 'मुनाफाको सुनिश्चितता' र 'सुरक्षित वातावरण' मुख्य सर्त हुन्।

हामीसँग प्रचुर प्राकृतिक स्रोत र विश्वकै उत्कृष्ट पर्यटकीय गन्तव्यहरू हुँदाहुँदै पनि अपेक्षित वैदेशिक लगानी भित्रिन नसक्नुको मूल कारक हाम्रो 'नीतिगत र कानूनी नियामक ढाँचा' (Legal Regulatory Framework) मा रहेका जटिलताहरू हुन्। लगानीकर्ताले जहिले पनि आफ्नो पूँजीको सुरक्षा, नाफाको सुनिश्चितता र प्रशासनिक पारदर्शिता खोजिरहेका हुन्छन्। यी आधारभूत सर्तहरू पूरा नभएसम्म केवल प्राकृतिक सौन्दर्यको बखानले मात्र ठूला उद्योगीहरू आकर्षित हुन सक्दैनन्।

हरेक देशका आफ्नै विशिष्ट सम्भावनाहरू हुन्छन्‘कसैको व्यापारमा, कसैको वैदेशिक सहायतामा त कसैको पर्यटनमा। नेपालले पनि आफ्नो सम्भावना पहिचान गरेर स्पष्ट लक्ष्य (Target) निर्धारण गर्न ढिलो भइसकेको छ। एक वर्ष, दुई वर्ष र पाँच वर्षमा कति लगानी भित्र्याउने भन्ने ठोस योजना र त्यसलाई पूरा गर्ने वातावरण निर्माण गर्नु आजको प्राथमिकता हुनुपर्छ।

विदेशी लगानीकर्ता केवल भावनामा बगेर नेपाल आउँदैनन्; उनीहरू यहाँको नाफा र व्यावसायिक सम्भाव्यता हेरेर आउँछन्। त्यसैले हामीले उनीहरूको 'लगानीको लागत' (Cost of Investment) कहाँ र कसरी घटाउन सक्छौं भन्ने कुरामा केन्द्रित हुनुपर्छ। जग्गा प्राप्ति, ऊर्जाको उपलब्धता र कर प्रणालीमा दिइने सहुलियत नै लगानीकर्ता लोभ्याउने वास्तविक आधार हुन्।

वर्तमान विश्व डिजिटल अर्थतन्त्रतर्फ उन्मुख छ, जहाँ नेपालको ठूलो सामर्थ्य लुकेको छ। पछिल्लो तथ्यांक अनुसार विश्वव्यापी प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी (FDI) १.३ ट्रिलियन डलर रहेकोमा डिजिटल अर्थतन्त्रको

हिस्सा मात्रै ८३३ बिलियन डलर भन्दा बढी छ।

नेपालका युवा उद्यमीहरूले यस क्षेत्रमा गरिरहेको प्रगतिले नेपाल अबको डिजिटल क्रान्तिको हिस्सा बन्न सक्ने संकेत गरेको छ। यदि हामीले समयमै यो अवसरलाई नीतिगत रूपमा सम्बोधन गर्न सकेनौं भने, विकासको यो रेल सदाका लागि छुट्ने खतरा रहन्छ।

१. लगानीकर्ताले नेपाल नै किन रोज्ने? (The 'Why Nepal' Factor)

नेपालमा लगानीको सम्भाव्यता र यसको विशिष्ट स्थितिलाई विश्लेषण गर्दा हामीले यहाँको रणनीतिक र आर्थिक लाभका पक्षहरूलाई गहिरोसँग बुझ्न जरुरी छ। दक्षिण एसियाली क्षेत्रमा भारत र बंगलादेश जस्ता ठूला अर्थतन्त्रहरू हुँदाहुँदै लगानीकर्ताले नेपाललाई प्राथमिकता दिनुपर्ने मुख्य कारण यहाँको अतुलनीय भू-राजनीतिक अवस्थिति हो। दुई उदीयमान विश्व आर्थिक शक्तिहरू'उत्तरमा चीन र दक्षिणमा भारत'को बीचमा अवस्थित हुनु नेपालका लागि एक दुर्लभ अवसर हो। यसले गर्दा नेपालमा स्थापित उद्योगहरूका लागि संसारकै सबैभन्दा ठूलो उपभोक्ता बजारसम्मको पहुँच सहज र कम खर्चिलो हुन जान्छ। विभिन्न सहुलियतपूर्ण व्यापार सम्झौता र शून्य भन्सार सुविधा (Duty-free access) का कारण अन्तर्राष्ट्रिय लगानीकर्ताले नेपाललाई यी दुई विशाल बजारमा प्रवेश गर्ने 'ट्रान्जिट हब' वा रणनीतिक उत्पादन केन्द्रका रूपमा प्रयोग गर्न सक्छन्। नेपालमा लगानी आकर्षण गर्न हामीले हामीसँग भएका बलिया पषहरूलाई बलियोसँग मार्केटिग गपर्छ ।

क. प्राकृतिक स्रोत र ऊर्जा

प्राकृतिक स्रोत र ऊर्जाको उपलब्धता यस्तो पाटो हो जसले नेपाललाई क्षेत्रीय स्तरमै प्रतिस्पर्धी बनाउँछ। जलविद्युतको प्रचुर सम्भावनाले गर्दा नेपाल अबको दशकमा दक्षिण एसियाकै 'क्लिन इनर्जी हब' बन्ने दिशामा अग्रसर छ। जलवायु परिवर्तन र कार्बन उत्सर्जन घटाउने विश्वव्यापी दबाबका बीच सस्तो, भरपर्दो र नवीकरणीय ऊर्जा खोजिरहेका बहुराष्ट्रिय कम्पनीहरूका लागि नेपाल एक आकर्षक गन्तव्य बनेको छ। नेपालमा उत्पादन हुने बिजुलीले उद्योगको सञ्चालन खर्च मात्र घटाउँदैन, बरु 'हरियो ऊर्जा' प्रयोग गरेर उत्पादित वस्तुहरूको ब्रान्डिङमा समेत ठूलो मद्दत पुर्‍याउँछ। यसले गर्दा ऊर्जा-गहन उद्योगहरूका लागि नेपाल दक्षिण एसियाकै उत्कृष्ट विकल्पका रूपमा उदाउँदैछ।

ख मानवीय पूँजी र 'डिजिटल सर्भिस हब

ग्लोबल एफडिआई (FDI) को तथ्यांक अनुसार कुल १.३ ट्रिलियन डलरमध्ये ८३३ बिलियन डलर भन्दा बढी डिजिटल अर्थतन्त्रसँग जोडिएको छ। कुरा गर्दा, नेपाल अहिले 'डेमोग्राफिक डिभिडेन्ड' को सुनौलो युगबाट गुज्रिरहेको छ।

नेपालका युवा उद्यमीहरूले यस क्षेत्रमा चमत्कार गरिरहेका छन्। सफ्टवेयर विकास, आइटी आउटसोर्सिङ र फिनटेकमा नेपालको 'कम्पिटेन्सी' बढ्दो छ। सूचना प्रविधि र सफ्टवेयर विकासमा नेपाली युवाहरूले देखाएको दक्षताले नेपाललाई 'डिजिटल सर्भिस हब' बनाउने आधार तयार गरेको छ। सस्तो श्रम लागत र उच्च प्राविधिक सीपको यो संयोजनले गर्दा आइटी (IT) र डिजिटल सेवा क्षेत्रका लगानीकर्ताहरूका लागि नेपाल एक आकर्षक प्रयोगशाला र उत्पादन थलो साबित भइरहेको छ। यदि हामीले यो डिजिटल रेललाई समयमै समात्न सकेनौं भने, हामी विश्व अर्थतन्त्रको मूलधारबाट सधैंका लागि छुट्नेछौं। यसका लागि 'डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क' लाई केवल कागजमा सीमित नगरी कार्यान्वयनमा गति दिनु अनिवार्य छ।

ग पर्यटन

पर्यटन क्षेत्रमा पनि नेपालले आफ्नो परम्परागत छवि बदलेर नयाँ आयामहरू थप्दै लगेको छ। हिमाल हेर्न र पदयात्रा गर्न आउने पर्यटकमा मात्र सीमित नभई, अब नेपालले उच्चस्तरीय लक्जरी रिसोर्ट, अत्याधुनिक

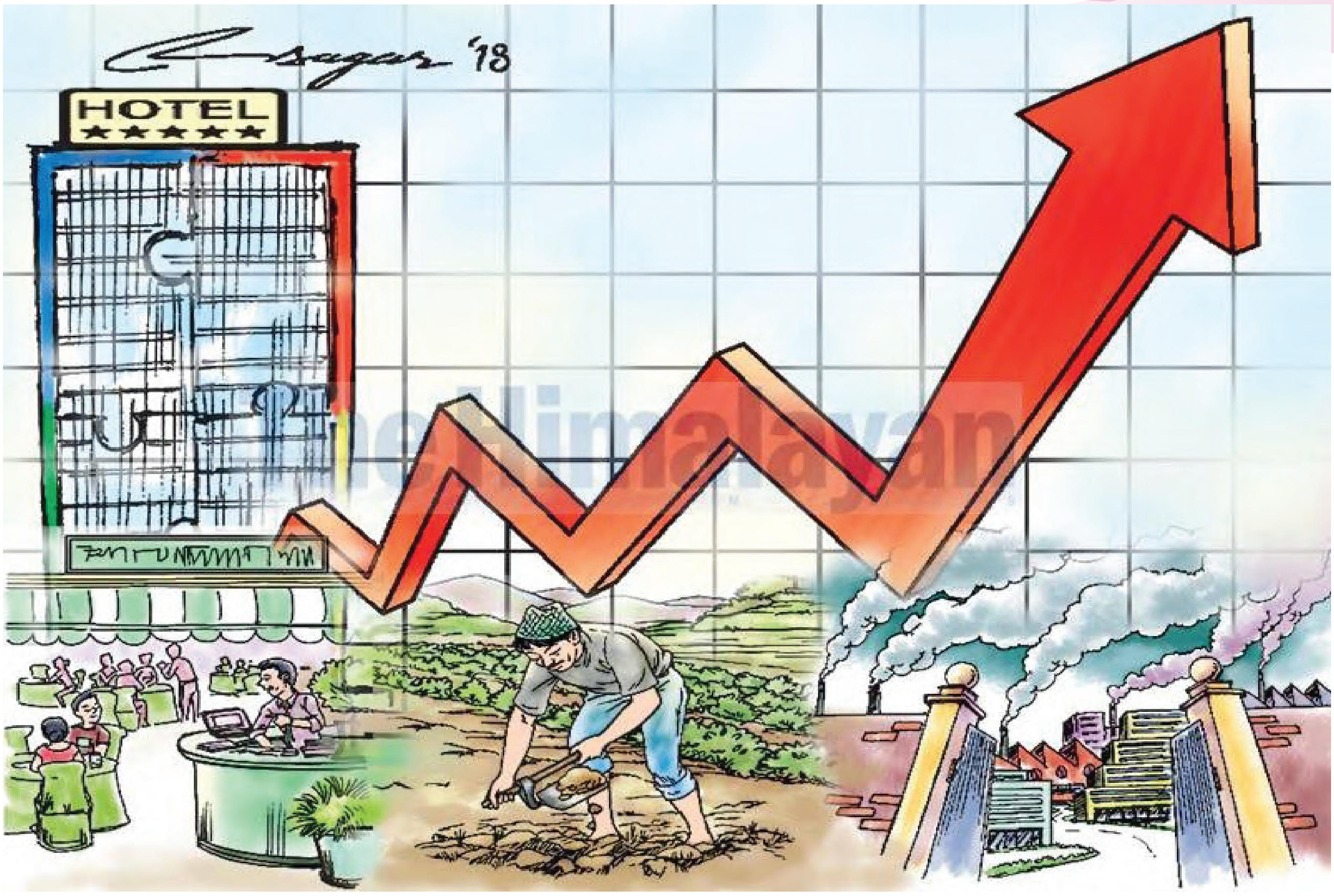

साहसिक खेल र आध्यात्मिक एवं स्वास्थ्य पर्यटन (Wellness Tourism) मा लगानीका ठूला ढोकाहरू खोल्न सकिन्छ । विश्वका अन्य कतै नपाइने प्राकृतिक शान्ति र अद्वितीय भूगोलको मिश्रणले यहाँ लगानी गर्नेहरूलाई दिगो र उच्च प्रतिफलको ग्यारेन्टी गर्दछ। यी सबै पक्षहरूलाई एकीकृत रूपमा समेटेर लगानी गर्न सकिन्छ । नेपाल एउटा सुन्दर देश मात्र नभई दक्षिण एसियाकै एक उदीयमान र उच्च प्रतिफल दिने 'इन्भेस्टमेन्ट हटस्पट' का रूपमा स्थापित गर्न पर्यटन उद्योगका लागि अधार तयार गर्नुछ ।

२ नीतिगत र संरचनात्मक चुनौतीः 'डयाङ्गोटे' बाट सिक्नुपर्ने पाठ

हामीसँग स्रोत छ, तर त्यो स्रोतलाई पूँजीमा बदल्ने 'लिगल रेगुलेटरी फ्रेमवर्क' मा अझै पनि गाँठोहरू छन्। विश्वकै ठूलो सिमेन्ट उत्पादक कम्पनी 'डयाङ्गोटे' नेपालबाट फर्किनु हाम्रो लगानी इतिहासको एउटा दुखद अध्याय हो। यसले विश्व बजारमा दुईवटा नकारात्मक सन्देश प्रवाह गर्‍यो । नेपालमा प्रक्रियागत ढिलासुस्ती छ। यहाँको बजार र नीति पूर्वानुमानयोग्य छैन।

विदेशी लगानी आकर्षित गर्न नसक्नुमा हाम्रा नीति र 'लिगल रेगुलेटरी फ्रेमवर्कमा कहिँ नै कहिँ समस्या छ । लगानीकर्तालाई आश्वस्त पार्न नेपालले पुनर्संरचनाको पाटोमा धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ । लगानीकर्ताले नेपालमा के समस्या देखेका छन् ? समाधानका लागि के अपेक्षा राखेका छन् र हामीले त्यहाँनिर के सुधार ग—यौं ? यी कुरा स्पष्टसँग बताएको अवस्थामा मात्र भाष्य परिवर्तन भएर जाने हो । नभए हामीलाई हेर्ने दृष्टि उस्तै रहिरहनेछ ।

३ भाष्य परिवर्तनको आवश्यकता

नेपालमा लगानीको सन्दर्भमा एउटा नकारात्मक 'न्यारेटिभ' हाबी छ' "यहाँ कर्मचारीले दुःख दिन्छन्, यहाँ नीति स्थिर छैन, यहाँ राजनीतिले काम गर्न दिँदैन।" यो भाष्यलाई चिर्नका लागि हामीले गरेका सुधारहरूलाई विश्वमाझ लैजान सकिएको छैन।

- कानूनी प्रत्याभूतिः नेपालले 'चेन्ज इन ल' मार्फत लगानीकर्ताको सुरक्षालाई ग्यारेन्टी गरेको छ। यदि लगानी गर्दाको समयको कानुन पछि परिवर्तन भएर लगानीकर्तालाई घाटा हुन्छ भने त्यसको क्षतिपूर्ति वा सुरक्षाका प्रावधानहरू छन्।
- अन्तर्राष्ट्रिय विवाद समाधानः लगानीकर्ताहरूले कुनै पनि समस्या परेमा अन्तर्राष्ट्रिय अदालतसम्म जान पाउने अधिकार सुरक्षित छ।
- एकद्वार प्रणालीः लगानी बोर्ड र उद्योग विभागमार्फत 'वान स्टप सर्भिस' लाई प्रभावकारी बनाउने प्रयास भइरहेका छन्।

हामीले समस्या मात्र देखाउने होइन, ती समस्याका समाधानहरू के-के भए र अबको बाटो के हो भन्ने स्पष्ट पार्नुपर्छ।

क. भारतको 'सिपा' (CEPA) मोडल र नेपालको रणनीति

भारतले अहिले विश्वका विभिन्न मुलुकहरूसँग 'कम्प्रिह्यान्सिभ इकोनोमिक पार्टनरसिप एग्रिमेन्ट' (CEPA) गरिरहेको छ। यसले व्यापार मात्र होइन, लगानीलाई पनि समेट्छ। नेपालले पनि आफ्ना छिमेकी र अन्य सम्भावित मुलुकहरूसँग यस्तै रणनीतिक साझेदारी गर्न ढिला गर्नु हुँदैन। 'अनसोलिसिटेड स्विस च्यालेन्ज मोडल' जस्ता नयाँ अवधारणाहरूले ठूला पूर्वाधार आयोजनामा प्रतिस्पर्धा र पारदर्शिता ल्याउनेछन्।

ख. राजनीतिक स्थिरता र एड्भाइजरी काउन्सिलको अवधारणा

लगानीकर्ताको सबैभन्दा ठूलो डर 'राजनीतिक अस्थिरता' हो। सरकार परिवर्तन हुनासाथ नीति परिवर्तन हुने डरलाई हटाउन 'उच्चस्तरीय एड्भाइजरी काउन्सिल' को अवधारणा अत्यन्त सान्दर्भिक छ।

- संरचनाः प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा रहने यस काउन्सिलमा सबै प्रमुख राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, विज्ञ र निजी क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुनुपर्छ।
- कार्यः राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र ठूला वैदेशिक लगानीका सन्दर्भमा राजनीतिक सहमति निर्माण गर्ने। जसले गर्दा सरकार फेरिए पनि लगानी बोर्डले गरेका निर्णयहरू र देशको आर्थिक नीति 'अविच्छिन्न' रहन सकोस्।

४. निष्कर्षः 'वी विल राइज' बाट 'वी मस्ट राइज' सम्म

नेपालसँग स्रोत छ, ट्यालेन्ट छ र सम्भावना छ। चाहिएको चाहि एकताबद्ध राजनीतिक प्रतिबद्धता, प्रशासनिक सक्रियता र लगानीकर्तामैत्री व्यवहार हो। यदि हामीले 'कस्ट अफ इन्भेष्टमेन्ट' घटाउने र 'ईज अफ डुइङ बिजनेस' मा सुधार गर्ने हो भने, नेपाललाई दक्षिण एसियाको उदीयमान आर्थिक केन्द्र बन्न कसैले रोक्न सक्दैन।

कोशी प्रदेशको पहिलो सार्वजनिक निजी साझेदारी परियोजनाको

सफलताको कथा: स्काइवाक भेडेटार

स्काइवाक भेडेटार कोशी प्रदेशको विकास यात्रामा एक ऐतिहासिक उपलब्धिका रूपमा स्थापित भएको छ। कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको पहलमा अघि बढाइएको यो आयोजना कोशी प्रदेशको पहिलो सार्वजनिक-निजी साझेदारी (PPP) मोडेल परियोजना हो। पूर्वी नेपालको साहसिक पर्यटन सम्भावनालाई व्यवहारमा उतार्ने दीर्घकालीन दृष्टिकोणका साथ अवधारित यस परियोजनाले सार्वजनिक निकायलाई सहजीकरणकर्ता तथा संरक्षकको भूमिकामा र निजी क्षेत्रलाई पूर्ण लगानी तथा सञ्चालनको जिम्मेवारीमा राख्दै एक प्रभावकारी विकास मोडेल प्रस्तुत गरेको छ। कुल रु. २० करोड लागतमा सम्पन्न यो परियोजनाले नीति-समर्थित निजी लगानीबाट उच्च प्रभावयुक्त पर्यटन पूर्वाधार विकास सम्भव हुने प्रमाणित गरेको छ।

"स्काइवाक भेडेटार" ब्रान्ड अन्तर्गत विकास गरिएको यस परियोजनाले भेडेटारलाई परम्परागत प्राकृतिक दृश्यावलोकन स्थलबाट रूपान्तरण गरी पूर्वी नेपालको प्रमुख साहसिक पर्यटन गन्तव्यका रूपमा पुनःस्थापित गरेको छ। यहाँ उपलब्ध रोमाञ्चक स्काइवाक, साहसिक फ्रीफल जम्प, स्विङ, आकर्षक फोटोबुथ अनुभव तथा टिकटक तथा डिजिटल सामग्री निर्माणका लागि विशेष जोनहरूले पर्यटकको बदलिँदो चाहना र अनुभव-केन्द्रित पर्यटन प्रवृत्तिलाई सम्बोधन गरेका छन्। यसले विशेषतः युवा वर्ग र साहसिक गतिविधिप्रेमी पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्दै भेडेटारको राष्ट्रिय पहिचानलाई सशक्त बनाएको छ।

वि.सं. २०८१ साल श्रावण महिनादेखि सञ्चालनमा आएको स्काइवाक भेडेटारले छोटो समयमै उल्लेखनीय सञ्चालन स्थायित्व र बजार स्वीकृति हासिल गरेको छ। सञ्चालनको पहिलो पूर्ण आर्थिक वर्ष (आ.व. २०८१/८२) मा यस परियोजनाले रु. ८.१ करोड राजस्व आर्जन गरेको छ, जुन पर्यटक आवागमन, सेवा गुणस्तर र प्रभावकारी व्यवस्थापनको स्पष्ट सूचक हो। प्रारम्भिक चरणमै प्राप्त यस आर्थिक सफलताले परियोजनाको दीर्घकालीन वित्तीय दिगोपनालाई पुष्टि गरेको छ।

पूर्ण रूपमा निजी लगानीमा आधारित भए तापनि स्काइवाक भेडेटारले सार्वजनिक राजस्व अभिवृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएको छ। परियोजनाबाट ५ प्रतिशत मनोरञ्जन कर स्थानीय तह र प्रदेश सरकारलाई योगदान गरिँदै आएको छ, जसबाट दुवै तहका सरकारहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन्। साथै, कुल बिक्री रकमको आधारमा ५ प्रतिशत रोयल्टी कोशी प्रदेश सरकारलाई बुझाइँदै आएको छ। यस व्यवस्थाले निजी

क्षेत्रद्वारा सञ्चालित पर्यटन परियोजनाले पनि प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको वित्तीय सुदृढीकरणमा उल्लेखनीय भूमिका खेल्न सक्ने स्पष्ट उदाहरण प्रस्तुत गरेको छ।

यस परियोजनाले सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा पनि ठोस प्रभाव पारेको छ। स्काइवाक भेडेटारमार्फत करिब ३० जनालाई प्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना गरिएको छ, जसमा स्थानीय जनशक्तिलाई प्राथमिकता दिइएको छ। साथै, पर्यटक आगमनमा भएको वृद्धिले होटल, होमस्टे, रेस्टुरेन्ट, यातायात सेवा, साना व्यवसाय तथा स्थानीय उद्यमहरूमा समेत सकारात्मक प्रभाव पारेको छ। यसरी, स्थानीय तहहरू कर तथा रोयल्टीमार्फत मात्र नभई समग्र आर्थिक गतिविधि विस्तारमार्फत पनि प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित भएका छन्।

परियोजनाको सफल सञ्चालनमा प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको संरक्षक तथा सहायक भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण रहयो। नीति सहजीकरण, अनुमति प्रक्रिया, पूर्वाधार समन्वय, सुरक्षा मापदण्ड तथा प्रशासनिक सहयोगमार्फत सरकारी निकायहरूले लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गरेका छन्। प्रत्यक्ष लगानी नगरी पनि सक्षम नियामक र मार्गदर्शकको रूपमा सरकारको सक्रिय सहभागिताले परियोजनालाई सहज, सुरक्षित र प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न सहयोग पुर्‍याएको छ।

निष्कर्षमा, स्काइवाक भेडेटार सबल सार्वजनिक संरक्षकत्वमा आधारित सफल निजी लगानीको उत्कृष्ट उदाहरण हो। यसले साहसिक पर्यटनमार्फत राजस्व सिर्जना, रोजगारी अभिवृद्धि, सार्वजनिक आय वृद्धि तथा स्थानीय अर्थतन्त्रको समग्र उकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुर्‍याएको छ। यो परियोजना भविष्यमा कोशी प्रदेशमा सञ्चालन हने पर्यटन तथा पूर्वाधारसम्बन्धी निजी लगानी परियोजनाहरूका लागि अनुकरणीय र विस्तारयोग्य मोडेलका रूपमा स्थापित भएको छ।

कोशी प्रदेश लगानी प्राधिकरण तथा लगानी परियोजनाहरू सम्बन्धी जानकारी

सार्वजनिक-निजी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ अनुसार परियोजनाको लगानी प्रकृया ढांचा र लाग्ने शुल्क

१. प्राधिकरणद्वारा आशय पत्र माग
(ऐनको दफा २२ अनुसार आशय पत्र माग, शुल्क रु. १ लाख)

२. अधिकतम ६ जना प्रस्तावक छनोट र सुची प्रकाशन
(नियम १८(६) बमोजिम नियम २८ को मुल्याङ्कन समितिद्वारा मुल्याङ्कन र प्राधिकरणमा पेश)

↓

३. छनोट भएका प्रस्तावक मध्येबाट प्रस्ताव माग
(नियम २१ बमोजिम मुल्याङ्कन समितिद्वारा मुल्याङ्कन र प्राधिकरणमा पेश प्रस्ताव, शुल्क अनुसूची ३ अनुसार)

← **३. (क) वार्ताद्वारा परियोजना अध्यन**
(प्रस्ताव शुलक अनुसूची ४ अनुसार)
(नियम २६(६) "स्विस च्यालेन्ज" द्वारा प्रस्ताब छनोट)

↓

४. अध्यन अनुमति प्रदान
(नियम २७ बमोजिम प्राधिकरणद्वारा अध्यन अनुमति प्रदान अनुमति/म्याद थप शुल्क अनुसूची ६ अनुसार)

↓

५. लगानी स्वीकृती प्रदान
(नियम ३०, लगानी स्वीकृती शुलक रु. १ लाख वा परियोजनाको ०.०१ प्रतिशत मध्येको जुन बढी छ त्यो रकम तर आशय पत्र मार्फत आएको प्रस्तकका हकमा नि:शुल्क

⇄ **५. (क) वातावरणीय अध्यन**
(परियोजना स्वीकृतीको १ बर्ष भित्र लगानीकर्ताद्वारा लिई सक्नु पर्ने)
(नियम ३६ बमोजिम)

↓

६. लगानी सम्झौता सम्पन्न
(नियम ३३ बमोजिम प्राधिकरणद्वारा सम्झौता सम्पन्न, लगानी सम्झौता शुल्क रु. १ लाख)

↓

७. परियोजना कार्यान्यन र अनुगमन
(नियम ३४ बमोजिम अनुगमन एकाईद्वारा अनुगमन, परियोजनाको लागतको ०.१ प्रतिशत बैंक जमानत)

→ **७. (क) अनुमति पत्र रद्द**
(नियम ४० अनुसार)

↓

८. परियोजना हस्तान्तरण
(नियम ३३ र नियम ३४ अनुसार सम्झौता कार्यान्वयनको अबधि समाप्त भएपछि लगानीकर्ताले परियोजना नियम ४१ बमोजिम परियोजना लगानी प्राधिकरणमा हस्तान्तरण)

लगानी प्राधिकरण कोशी प्रदेश : संक्षिप्त परिचय

कोशी प्रदेशमा सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी क्षेत्रको साझेदारीमार्फत लगानी प्रवर्धन गर्दै कृषि, औद्योगिक तथा सेवा क्षेत्रको उत्पादन र विकासलाई तीव्रता दिन, अत्यावश्यक परियोजनाको निर्माण तथा विकास गरी सबल, गतिशील र प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्रको विकास गर्न तथा रोजगारी सिर्जना मार्फत गरिबी निवारणमा अर्थपूर्ण योगदान पुर्याउने उद्देश्यले सार्वजनिक-निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६ को दफा ४ बमोजिम अधिकारसम्पन्न स्वायत्त निकायका रूपमा कोशी प्रदेश सार्वजनिक-निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण गठन गरिएको हो ।

उक्त ऐनअनुसार लगानी प्राधिकरणलाई स्वशासित, अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला र संगठित संस्थाको रूपमा व्यवस्था गरिएको छ । प्रदेशमा लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्दै आयोजना तथा परियोजना क्षेत्रमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीको माध्यमबाट स्वदेशी तथा विदेशी लगानी परिचालन गर्ने यो प्राधिकरण स्थापनाको लक्ष्य हो ।

प्रदेशका मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा गठन भएको यस प्राधिकरणमा कानून, आर्थिक मामिला, खानेपानी-सिँचाइ-ऊर्जा, सडक-पूर्वाधार तथा सहरी विकास, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयका मन्त्रीहरू सदस्य रहनु भएको छ । त्यसैगरी प्रदेश योजना आयोगका उपाध्यक्ष, प्रमुख सचिव तथा प्रदेश सरकारले मनोनयन गरेका कम्तीमा एक महिलासहित तीन जना सदस्य रहने व्यवस्था छ । प्रमुख कार्यकारी निर्देशक सदस्य-सचिवको रूपमा रहने प्रावधान रहेको छ ।

प्राधिकरणको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा सदस्य-सचिवले बोलाउने व्यवस्था छ । आवश्यक परेमा सम्बन्धित मन्त्रालयका मन्त्री, सचिव, नेपाल राष्ट्र बैंकको प्रदेश कार्यालयका प्रमुख वा प्रतिनिधि, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहका पदाधिकारी, स्वदेशी वा विदेशी विशेषज्ञलाई आमन्त्रण गर्न सकिने छ । विदेशी विशेषज्ञ आमन्त्रण गर्दा भने नेपाल सरकारको अनुमति आवश्यक हुनेछ ।

सार्वजनिक-निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६ को दफा १३ बमोजिम प्राधिकरणको नियमित कार्य सम्पादन गर्न वि.सं. २०७६ सालमै प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालय स्थापना गरिएको हो । यसको कार्यालय प्रमुखको रूपमा प्रमुख कार्यकारी निर्देशक रहने व्यवस्था छ ।

गठनको पछिल्ला छ वर्षलाई मूल्याङ्कन गर्दा, लगानी प्राधिकरणले आयोजना तथा परियोजना क्षेत्रमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमार्फत स्वदेशी तथा विदेशी लगानी परिचालन गर्न उल्लेखनीय भूमिका खेलेको देखिन्छ । वर्तमान अवस्थामा पनि प्राधिकरणले संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, स्थानीय तह, सार्वजनिक निकाय, निजी क्षेत्र, लगानीकर्ता तथा सरोकारवाला संस्थासँग निरन्तर सहकार्य र समन्वय गर्दै आएको छ ।

प्रदेशस्तरमै पहिलो पटक गठन भएको यस प्राधिकरणले प्रारम्भिक वर्षहरूमा कोशी प्रदेशका १४ वटै जिल्लामा तुलनात्मक लाभका दृष्टिले सम्भाव्यता बोकेका परियोजनाको अध्ययन गरी लगानीका विविध क्षेत्र उजागर गरेको छ । ती क्षेत्रमा सार्वजनिक-निजी साझेदारी मोडलमा परियोजना विकास र कार्यान्वयनका लागि लगानीकर्तासँग निरन्तर अन्तरक्रिया र छलफल गर्दै अगाडि बढेको छ ।

एक करोडदेखि दश करोड रुपैयाँसम्मको लगानी भएका वा पाँचदेखि दश मेगावाट क्षमतासम्मका विद्युत् आयोजनाको लगानी स्वीकृति लगानी प्राधिकरणबाट हुने व्यवस्था छ । परियोजनाको छनोट, सर्भेक्षण र कार्यान्वयन सम्बन्धित निकायबाट गरिन्छ । साथै, सम्बन्धित निकायको अनुरोधमा त्यस्ता परियोजनाको सम्पूर्ण

प्रक्रिया प्रचलित कानुनअनुसार लगानी प्राधिकरणले नै गर्ने व्यवस्था पनि छ । छ अर्ब रुपैयाँ वा सोभन्दा बढी लागत अनुमान भएका परियोजनाको हकमा भने लगानी स्वीकृति लगानी बोर्डबाट लिनुपर्दछ । यसर्थ करिब ७ अर्ब ३० करोड रुपैयाँ लागत अनुमान रहेको वोन्डर्स एभरेष्ट केबलकार परियोजना आवश्यक प्रक्रियाका लागि यसै वर्ष लगानी बोर्डमा पठाइसकिएको छ ।

लगानी प्राधिकरण स्थापनाको छैठौं वार्षिकोत्सव चलिरहेको छ । यस अवसरसम्म आइपुग्दा, प्राधिकरणले लगानीकर्तालाई निरन्तर प्रोत्साहित गर्दै कोशी प्रदेशमा सम्भाव्यता बोकेका परियोजनाको खोज, अध्ययन, विकास, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा उल्लेखनीय योगदान गरेको छ । यही सक्रियताको परिणामस्वरूप कोशी प्रदेश सरकारले प्रदेशस्तरमै पहिलो पटक कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ (मिति २०८२-०१-१८ र १९) आयोजना गरी ५१ वटा परियोजनाबाट करिब १ खर्ब ५७ अर्ब रुपैयाँभन्दा बढी लगानी को लागि समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरेको छ ।

सार्वजनिक-निजी सहकारी साझेदारी अवधारणामा सञ्चालित कोशी प्रदेशको पहिलो परियोजनाका रूपमा भेडेटार स्काइ वाक परियोजना (वोन्डर्स एम्युजमेन्ट पार्क्स एण्ड अट्राक्शनस प्रा.लि. विकासकर्ता) मिति २०८१-०४-११ देखि सफलतापूर्वक सञ्चालनमा आएको छ । साथै, यसले उत्पादन, पूर्वाधार तथा सहरी विकास, पर्यटन, ऊर्जा तथा हरित प्रविधि, कृषि, स्वास्थ्य, फोहोरमैला व्यवस्थापन, सूचना प्रविधि लगायतका क्षेत्रमा परियोजना विकास र कार्यान्वयनका लागि आवश्यक प्रक्रिया अघि बढाइरहेको छ ।

सरकार र लगानीकर्ताबीच साझा धारणा विकास गर्न समन्वयकारी भूमिकामा रहेको यस कार्यालयले लगानीको अवस्था, जोखिम, सुरक्षा, कानूनी जटिलता र लगानीमैत्री वातावरणका विषयमा सम्बन्धित निकायको ध्यानाकर्षण गराउँदै आएको छ । तसर्थ "स्वच्छ, सुखी र समुन्नत प्रदेश"को दीर्घकालीन लक्ष्य हासिल गर्न सार्वजनिक-निजी सहकारी साझेदारी अवधारणामा स्थापित संस्था तथा लगानी कार्यान्वयनमा प्रत्यक्ष संलग्न हुने निकायहरूको संरचनात्मक, संगठनात्मक र संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न आवश्यक छ । यसका लागि उपयुक्त कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

लगानी प्राधिकरणका पदाधिकारीहरू

मा. हिक्मतकुमार कार्की
मुख्यमन्त्री तथा प्रदेश लगानी प्राधिकरणका अध्यक्ष

मा. प्रदिप कुमार सुनुवार-
मन्त्री, भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय (सदस्य)

मा. भीम पराजुली
मन्त्री, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय (सदस्य)

मा. तिलचन पाठक
मन्त्री, खानेपानी, सिंचाई तथा उर्जा मन्त्रालय (सदस्य)

मा. ईन्द्रमणि पराजुली
मन्त्री, आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय (सदस्य)

मा. विदुर लिङथेप
मन्त्री, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय (सदस्य)

मा. इस्राईल मन्सुरी- उद्योग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय (सदस्य)

मा. तारानाथ निरौला- उपाध्यक्ष, प्रदेश योजना आयोग, कोशी प्रदेश (सदस्य)

राजेन्द्र कुमार पौडेल
प्रमुख सचिव, कोशी प्रदेश (सदस्य)

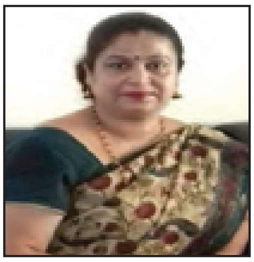

निता कुमारी भट्टराई प्याकुरेल
(सदस्य)

ई. भुपेन्द्र कुमार शाह
(सदस्य)

सन्तोष आचार्य
(सदस्य)

डा. सरोज कोइराला
प्रमुख कार्यकारी निर्देशक, प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालय
(सदस्य सचिव)

समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएका परियोजनाको अवस्था

प्रदेश सरकारले मिति २०८२ वैशाख १८ र १९ गते विराटनगरमा सम्पन्न गरेको लगानी सम्मेलनमा ७१ वटा परियोजनाहरू प्रस्तुत (शोकेस) भएका थिए। तीमध्ये ४६ वटा परियोजनाका समझदारी पत्र (MOU) मा हस्ताक्षर गरिएको थियो। त्यसपछि दिइएको १५ दिनको समयमा थप ५ वटा परियोजनाका समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएका छन्। प्रतिवेदनमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको समन्वय, सार्वजनिक-निजी साझेदारी (PPP) तथा निजी क्षेत्रको लगानीमा अघि बढाइएका ५१ वटा प्राथमिक परियोजनाहरूको हालसम्मको प्रगति अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ।

१. मल्टिचेम्बर कोल्ड स्टोरेज तथा एग्रो प्रोसेसिङ चेम्बर (दुहवी)

दुहवी नगरपालिकामा अवस्थित ४ विगाहा क्षेत्रफल भएको यस परियोजना दुहवी नगरपालिकाद्वारा प्रवर्तित हो। यसको अनुमानित कुल लागत ३४ करोड रुपैयाँ रहेको छ। दिर्घायु एग्रो एण्ड इन्डस्ट्रिज प्रा.लि., विराटनगर-८, मोरङ लगानीकर्ता रहेको यस परियोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) लगानीकर्ताद्वारा संशोधन गरिएको छ। लगानी प्राधिकरणको ३१औं बैठकबाट परियोजना विकास सम्झौता (PDA) गर्न मस्यौदा समिति गठन गरी कार्यप्रारम्भ गरिसकिएको छ। यो कृषि उपजको भण्डारण, प्रशोधन र बजार पहुँच विस्तारका लागि रणनीतिक महत्वको परियोजना हो।

२. फोहरमैला प्रशोधन परियोजना (दुहवी)

दुहवी नगरपालिका वडा नं. ४ मा अवस्थित १६ विगाहा क्षेत्रफल भएको यस परियोजना दुहवी नगरपालिकाद्वारा प्रवर्तित हो। यसको अनुमानित लागत करिब ५६ करोड रहेको छ। रिभाइभ इन्फ्राटेक एण्ड इन्भेस्टमेन्ट प्रा.लि., मध्य बानेश्वर लगानीकर्ता रहेको यस परियोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) लगानीकर्ताद्वारा संशोधन गरिएको छ। लगानी प्राधिकरणको ३१औं बैठकबाट परियोजना विकास सम्झौता (PDA) गर्न मस्यौदा समिति गठन गरी कार्य प्रारम्भ गरिसकिएको छ। शहरी फोहर व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणमा योगदान गर्ने दीर्घकालीन परियोजना हो।

३. प्राङ्गारिक मल परियोजना (बराहक्षेत्र)

सुनसरी जिल्ला वराहक्षेत्र नगरपालिका अन्तर्गत १० विगाहा क्षेत्रफलमा अवस्थित प्राङ्गारिक मल कारखाना हो। प्रेसिडेन्ट एग्रोटेक प्रा.लि. नामक निजी क्षेत्रद्वारा विकास गरिएको यस परियोजनाको कुल लागत रु. २० करोड रहेको छ। हाल परियोजनाको निर्माण सम्पन्न भई टेस्ट प्रोडक्सन भइरहेको छ। उक्त परियोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि कोशी प्रदेश वन, पर्यटन तथा वातावरण मन्त्रालयमा प्रक्रिया अघि बढिरहेको छ। रु. २० करोड लागतको प्राङ्गारिक मल कारखाना निर्माण सम्पन्न भई टेस्ट प्रोडक्सन भइरहेको छ। EIA प्रक्रिया वन मन्त्रालयमा अघि बढिरहेको छ। कृषि क्षेत्रमा आत्मनिर्भरता बढाउने उत्पादनमूलक परियोजना हो।

४. रासाताल परियोजना (रामधुनी नगरपालिका)

रामधुनी नगरपालिका वडा नम्बर ७ मा अवस्थित ५ हेक्टर क्षेत्रफल भएको यस परियोजना रामधुनी नगरपालिकाद्वारा प्रवर्तित हो। यसको अनुमानित कुल लागत रु. ९८ करोड रहेको छ। अर्बन एक्सप्रोलर प्रा.लि., विराटनगर—मोरङ लगानीकर्ता रहेको यस परियोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयार गरी लगानी प्राधिकरणको कार्यालयमा पेश गरिएको छ र हाल उक्त DPR मूल्याङ्कनको

चरणमा रहेको छ । पर्यटन पूर्वाधार विकासमार्फत स्थानीय अर्थतन्त्र प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्य रहेको छ। अनुमानित लागत रु. ९८ करोड, ५ हेक्टर क्षेत्रफलमा प्रस्तावित परियोजनाको DPR मूल्याङ्कनको चरणमा।

५. **पाँचखपन जलविद्युत परियोजना (संखुवासभा)**

संखुवासभा जिल्लाको पाँचखपन नगरपालिका वडा नम्बर ५ मा विद्युत उत्पादन केन्द्र रहेको यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. १४२ करोड रहेको छ। हेवा खोलाबाट ६.९ मेगावाट विद्युत उत्पादन गर्ने लक्ष्यसहित पाँचखपन हाइड्रोपावर कम्पनी प्रा.लि.द्वारा प्रवर्तित यो परियोजनाको वित्तीय व्यवस्थापन सम्पन्न भई हाल निर्माण चरणमा रहेको छ। जलविद्युत सम्भावना उपयोगमार्फत ऊर्जा उत्पादन वृद्धि गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। वित्तीय व्यवस्थापन सम्पन्न भई निर्माण चरणमा रहेको छ।

६. **शिवशक्ति बायोटेक प्रा.लि. (उर्लाबारी)**

उर्लाबारी नगरपालिका वडा नम्बर ६, मोरङमा अवस्थित निजी क्षेत्रद्वारा प्रवर्तित यो प्राङ्गारिक मल उत्पादन परियोजना हो। प्रदेशस्तरमा मल आपूर्ति सुदृढ गर्ने महत्वपूर्ण परियोजना हो। रु. २७ करोड लागतमा विभिन्न प्रकारका प्राङ्गारिक मल उत्पादन भइरहेको छ। Business Plan तयारीमा सहयोग गरिएको छ।

७. **एग्रोभोल्टिक सोलार परियोजना (बेलका)**

बेलका नगरपालिका वडा नम्बर ३, ८ र ९ मा १६० विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको कुल लागत रु. ५६० करोड रहेको छ। नेक्स्ट जेन इनर्जी प्रा.लि., काठमाडौं यस परियोजनाको विकासकर्ता हो। नवीकरणीय ऊर्जाको विस्तारमार्फत दिगो विकासमा योगदान पुर्‍याउने परियोजना हो। ८० मेगावाट क्षमताको सौर्य ऊर्जा परियोजना तीन चरणमा विकास हुँदैछ। हाल सर्भे प्रक्रियामा छ।

८. **आर.आर. इन्टरनेशनल अस्पताल (बुढीगंगा)**

मोरङ जिल्लाको बुढीगंगा गाउँपालिकामा अवस्थित यस परियोजना निजी क्षेत्रद्वारा प्रवर्तित हो। आर.आर. इन्टरनेशनल अस्पताल प्रा.लि. विकासकर्ता रहेको यस परियोजनाको अनुमानित लागत करिब रु. २ अर्ब ४८ करोड रहेको छ र निर्माण अन्तिम चरणमा रहेकोछ। स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र गुणस्तर विस्तार गर्ने उद्देश्य राखिएको छ।

९. **बराहक्षेत्र केवलकार परियोजना**

सुनसरीको बराहक्षेत्र नगरपालिका, उदयपुरको बेलका नगरपालिका मैनामैनी-७ र धनकुटा जिल्लाको छित्ताङ भगवती जोड्ने करिब १२ कि.मि. लम्बाइको यस परियोजनामा २ वटा ५ स्टार र ३ वटा ३ स्टार होटलसमेत समावेश छन्। अनुमानित लागत करिब रु. १५ अर्ब रहेको छ। वराहक्षेत्र छिम्ताङ केवलकार लि. विकासकर्ता हो। धार्मिक तथा पर्यटन क्षेत्रको समग्र विकासमा टेवा पुर्‍याउने परियोजना हो।

१०. **एक्सिस होटल प्रा.लि. (५-स्टार) (विराटनगर)**

विराटनगर महानगरपालिकाको केशलिया क्षेत्रमा करिब ९ विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. २८७ करोड रहेको छ। एक्सिस होटल प्रा.लि., काठमाडौं लगानीकर्ता हो। DPR र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन स्वीकृत भई हाल वित्तीय व्यवस्थापनको चरणमा रहेको छ। उच्चस्तरीय पर्यटन पूर्वाधार विकासका लागि महत्वपूर्ण परियोजना हो।

११. राजाताल पर्यटन परियोजना (धनकुटा)

धनकुटा जिल्ला चौविसे गाउँपालिका राजारानी क्षेत्रमा करिब २०० रोपनी क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस PPP मोडलको परियोजनाको अनुमानित लागत रु. ३५ करोड रहेको छ। निजी जग्गाको प्रारम्भिक लिज सम्झौता तयार भई लगानी प्राधिकरणमा पेश गरिएको छ। स्थानीय पर्यटन प्रवर्द्धन, रोजगारी सिर्जना तथा ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढीकरणमा योगदान गर्ने परियोजना हो।

१२. माउन्टेन पोडवे (इलाम-सन्दकपुर)

इलाम बजारदेखि सन्दकपुरसम्म प्रस्तावित पोडवे/रोपवे परियोजनाको अनुमानित लागत करिब रु. २५०० करोड रहेको छ। Desk Study तथा प्रारम्भिक प्रक्रिया अघि बढिसकेको छ। होटल तथा रिसोर्टसमेत समेटिएको बहुआयामिक परियोजना हो। पूर्वी पहाडी क्षेत्रको पर्यटन पहुँच विस्तार र अन्तरप्रदेशीय कनेक्टिभिटी सुदृढ गर्ने लक्ष्य राखिएको छ।

१३. भेडेटार मल्टिपर्पस परियोजना (साँघुरीगढी)

धनकुटा जिल्लाको साँघुरीगढी गाउँपालिकाको भेडेटारमा प्रस्तावित करिब रु. ३० करोड लागतको यस परियोजनामा सुविधा सम्पन्न पार्किङ र टुरिस्ट सेन्टर सञ्चालन गर्ने लक्ष्य छ। ११ रोपनी जग्गा प्रयोग हुने यस परियोजनाको DPR संशोधनको चरणमा छ। भेडेटार क्षेत्रलाई व्यवस्थित पर्यटकीय केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने उद्देश्य रहेको छ।

१४. बर्जुताल पर्यटकीय परियोजना (सुनसरी)

सुनसरी जिल्लाको बर्जु गाउँपालिकामा करिब १६५ विगाहा क्षेत्रफलमा फैलिएको यस परियोजनाको कुल लागत रु. ४२८ करोड रहेको छ। विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भई हाल परियोजना विकास सम्झौता (PDA) को चरणमा पुगेको छ। ताल क्षेत्रको संरक्षणसहित पर्यटन विकासलाई एकीकृत रूपमा अघि बढाउने परियोजना हो।

१५. डाटा सेन्टर परियोजना (इटहरी)

इटहरी उपमहानगरपालिकामा अवस्थित यस डाटा सेन्टर परियोजनाको लगानीकर्ता एस्टर इनोभेसन प्रा. लि., ललितपुर हो। अनुमानित लागत रु. २५ करोड र क्षमता ७०० किलोवाट रहेको यस परियोजना निर्माणको अन्तिम चरणमा रहेको छ। सूचना प्रविधि तथा डेटा पूर्वाधार सुदृढीकरणमा सहयोग पुर्‍याउने परियोजना हो।

१६. कोशी पोडवे (रानी-भेडेटार)

विराटनगर महानगरपालिकाको रानीदेखि धनकुटा जिल्लाको भेडेटार जोड्ने उद्देश्यसहित प्रस्तावित यस परियोजनाको पहिलो खण्ड रानीदेखि विराट मेडिकल कलेजसम्म रहने गरी योजना गरिएको छ। अनुमानित लागत रु. ५०० करोड रहेको छ। नेपाल सरकार सडक विभागबाट राइट अफ वे (Right of Way) को सहमति प्राप्त भइसकेको छ । लगानीकर्ता परिवर्तन भई हाल काठमाडौं पोडवे प्रा.लि.मार्फत परियोजना अघि बढाउने प्रक्रिया भइरहेको छ। शहरी-पर्यटकीय यातायात प्रणालीलाई सहज र आधुनिक बनाउने दीर्घकालीन परियोजना हो।

१७. होटल एशियाटिक (विराटनगर)

विराटनगर महानगरपालिका एयरपोर्ट रोडमा प्रस्तावित यस होटल परियोजनाको अनुमानित लागत रु. १७५ करोड रहेको छ। एसियाटिक होटल प्रा.लि. यस परियोजनाको विकासकर्ता हो। वित्तीय व्यवस्थापन प्रक्रिया सम्पन्न भई निर्माण चरणमा प्रवेश गर्ने तयारीमा रहेको छ। व्यावसायिक तथा

पर्यटन आगमन वृद्धि गर्न सहयोग पुर्‍याउने परियोजना हो।

१८. विद्युतीय सवारीसाधन कारखाना (बुढीगंगा)

मोरङ जिल्लाको बुढीगंगा गाउँपालिकामा १५ विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित, यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. ३०० करोड रहेको छ। वार्षिक उत्पादन क्षमता ३००० सवारीसाधन रहेको यस परियोजनाको विकासकर्ता कोशी एनके मोटर्स प्रा.लि. हो। हाल वित्तीय व्यवस्थापनको अन्तिम चरणमा। स्वदेशमै विद्युतीय सवारी उत्पादनमार्फत औद्योगिक विकास र वातावरण संरक्षणमा योगदान गर्ने परियोजना हो।

१९. कोशी रिफ्रेसमेन्ट सेन्टर (सुनसरी)

सुनसरी जिल्लाको कोशी गाउँपालिकामा अवस्थित प्रदेश सरकारद्वारा प्रवर्तित यस परियोजनाको लागत करिब रु. २०० करोड रहेको छ। करिब २१ विगाहा सरकारी जग्गामा निर्माण हुने यस परियोजनाको आंशिक निर्माण प्रदेश सरकारले गरिसकेको छ भने बाँकी कार्य PPP मोडलमा अघि बढाउने गरी लगानी सम्मेलन २०८२ मा प्रस्ताव आह्वान गरिएको थियो। हाल तीनवटा कम्पनीबाट आशयपत्र प्राप्त भई मूल्याङ्कनको चरणमा रहेको छ। सार्वजनिक सम्पत्तिको व्यावसायिक उपयोगमार्फत आम्दानी र सेवा प्रवाह सुधार गर्ने परियोजना हो।

२०. बायो–इथानोल परियोजना (बेलका)

उदयपुर जिल्लाको बेलका नगरपालिकामा करिब रु. २०० करोड लागत र १५० विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाले सिमल तरुल उत्पादन गरी पेट्रोलियम पदार्थमा ब्लेन्डिङ गर्ने योजना राखेको छ। कियान केमिकल्स प्रा.लि. विकासकर्ता रहेको यस परियोजनाका लागि संघीय सरकारबाट करिब एक महिना अघि नीति पारित भई कार्यान्वयनको चरणमा रहेको छ। वैकल्पिक इन्धन उत्पादनमार्फत ऊर्जा सुरक्षामा योगदान पुर्‍याउने रणनीतिक परियोजना हो।

२१. कोदोको रक्सी परियोजना (धनकुटा)

कोशी प्रदेशका पहाडी जिल्लाहरूमा उत्पादन हुने कोदो प्रयोग गरी विश्वस्तरीय पेय पदार्थ उत्पादन गर्ने उद्देश्यसहित करिब रु. ४० करोड लगानीको यो परियोजना तिलिचो पिक फुड एण्ड ड्रिङ्क प्रा.लि.द्वारा प्रवर्तित हो। जग्गा व्यवस्थापनका लागि धनकुटा नगरपालिकासँग औद्योगिक क्षेत्रसम्बन्धी छलफल भइरहेको छ। मदिरा ऐन तथा अन्तःशुल्क ऐनका कारण आवश्यक नीतिगत निर्णयको आवश्यकता देखिएको छ। स्थानीय कृषि उत्पादनलाई उच्च मूल्ययुक्त पेय पदार्थमा रूपान्तरण गर्ने नवप्रवर्तनमुखी परियोजना हो।

२२. फलफूल प्रशोधन केन्द्र (धनकुटा)

साँघुरीगढी गाउँपालिकाले उपलब्ध गराउने जग्गामा एभोकार्डो र किवी प्रशोधनका लागि क्रमशः रु. ६४ करोड र रु. २५ करोड लगानी गर्ने गरी परियोजना अघि बढिरहेको छ । ओसियस ट्रेडिङ प्रा. लि. लगानीकर्ता रहेको छ । कृषि उपजको मूल्य अभिवृद्धि तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग पुर्‍याउने परियोजना हो।

२३. राजारानी ताल परियोजना (लेटाङ)

मोरङ जिल्लाको लेटाङमा प्रस्तावित यस परियोजनाले करिब ६० विगाहा क्षेत्रफल समेट्नेछ। अनुमानित लागत रु. २४ करोड रहेको यस परियोजनाको विकासकर्ताद्वारा सर्भे प्रक्रिया जारी छ । स्थानीय पर्यटन विकास र वातावरणीय संरक्षणमा केन्द्रित परियोजना हो।

२४. **होटल रोयल्टन (विराटनगर)**

विराटनगर महानगरपालिका एयरपोर्ट मोडमा प्रस्तावित यस परियोजनाको अनुमानित लागत करिब रु. २३३ करोड रहेको छ। होटल रोयल्टन प्रा.लि. विकासकर्ता रहेको यस परियोजना विभिन्न निकायबाट स्वीकृति लिने प्रक्रियामा रहेको छ। उच्चस्तरीय होटल पूर्वाधारमार्फत पर्यटन तथा लगानी आकर्षण गर्ने परियोजना हो।

२५. **बहुमुखी एग्रोमोल्टिक सोलार परियोजना (बेलबारी)**

मोरङ जिल्लाको बेलबारी नगरपालिकामा करिब २० विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित १० मेगावाट क्षमताको ग्रिड-आवद्ध सौर्य ऊर्जा परियोजनाको अनुमानित लागत रु. ८० करोड रहेको छ। बहुमुखी एग्रो प्रा.लि., बेलबारी लगानीकर्ता रहेको छ र सर्भे लाइसेन्स प्राप्त गरी अन्य आवश्यक प्रक्रिया अघि बढाइएको छ। कृषि र ऊर्जालाई एकीकृत गर्दै दिगो विकासलाई प्रोत्साहन गर्ने परियोजना हो।

२६. **बायो फर्टिलाइजर प्रोडक्सन एण्ड रिसर्च सेन्टर (बिर्तामोड)**

झापा जिल्लाको बिर्तामोड नगरपालिका वडा नं. २ चैतुवारीमा अवस्थित यस परियोजनाको लागत रु. ६० करोड रहेको छ। हाल टेस्ट प्रोडक्सनको चरणमा रहेको यस परियोजनाको मासिक उत्पादन क्षमता २६० मेट्रिक टन रहेको छ। हाई हिमालयन अर्ग्यानिक प्रा.लि. विकासकर्ता हो। जैविक मल उत्पादन तथा अनुसन्धानमार्फत दिगो कृषिमा योगदान गर्ने परियोजना हो।

२७. **मिल्क प्रोसेसिङ एण्ड छुर्पी प्रोडक्सन (गौरादह)**

झापा जिल्लाको गौरादहमा ८ विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको लागत रु. २८ करोड रहेको छ। वार्षिक ९६ टन उत्पादन क्षमता रहेको यस परियोजनाले जग्गा प्राप्ति तथा मेसिनरी खरिद प्रक्रिया अघि बढाएको छ। नेचर्स वर्क्स प्रा.लि. विकासकर्ता हो। दुग्धजन्य उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि र निर्यात प्रवर्द्धनमा लक्षित परियोजना हो।

२८. **हर्बल प्रोडक्सन एण्ड प्रोसेसिङ सेन्टर (कटहरी)**

मोरङ जिल्लाको कटहरी नगरपालिकामा अवस्थित करिब १० विगाहा क्षेत्रफल ओगटेको यस परियोजनामा करिब रु. ११६ करोड पूँजी लगानी थप आवश्यक रहेको छ। लगानी प्राधिकरणले Business Plan तयारीमा सहयोग गरिरहेको छ। गुँरास हर्बोसुटिकल्स प्रा.लि. विकासकर्ता हो। जडीबुटीजन्य उत्पादनको व्यावसायिक विस्तारका लागि रणनीतिक परियोजना हो।

२९. **देउमाइ कफी फार्म (इलाम)**

इलाम जिल्लाको देउमाई नगरपालिका-५, जितपुरमा करिब १००० रोपनी क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको लागत रु. २२ करोड रहेको छ। करिब १ लाख कफीका बिरुवा रोप्ने योजना रहेको यस परियोजना हाल बैंक वित्तीय व्यवस्थापनको चरणमा रहेको छ। देउमाई कफी कम्पनी प्रा.लि. विकासकर्ता हो। उच्च गुणस्तरीय कफी उत्पादन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

३०. **बर्जु सोलार परियोजना (सुनसरी)**

सुनसरी जिल्लाको बर्जु गाउँपालिकामा प्रस्तावित २० मेगावाट क्षमताको सौर्य ऊर्जा परियोजना हो। पशुपति इनर्जी प्रा.लि. प्रवर्तक रहेको यस परियोजनाका लागि ४० विगाहा जग्गा खरिद सम्पन्न भइसकेको छ। PPA को LOI समेत स्वीकृत भइसकेको छ। नवीकरणीय ऊर्जा विस्तारमा निजी क्षेत्रको उल्लेखनीय लगानी भएको परियोजना हो।

३१. डेरी फार्मिङ (मोरङ)

मोरङ जिल्ला कटहरी गाउँपालिकामा अवस्थित यस परियोजनामा करिब १४ विगाहा जग्गा र ५०० वटा होल्स्टिन गाई रहेका छन्। लगानी प्राधिकरणले यस परियोजनाको करिब रु. ४५ करोड पूँजी वृद्धिका लागि सहयोग गरिरहेको छ। व्याख्याः आधुनिक पशुपालन प्रविधिमार्फत दुग्ध उत्पादन वृद्धि गर्ने उद्देश्य राखिएको परियोजना हो।

३२. कागती उत्पादन (धनकुटा)

साँघुरीगढी गाउँपालिकाले उपलब्ध गराउने जग्गामा कागतीजन्य उत्पादन र प्रशोधनका लागि रु. २७ करोड लगानी गर्ने गरी परियोजना अघि बढिरहेको छ । ओसियस ट्रेडिङ प्रा.लि. लगानीकर्ता रहेको छ । यो कृषि उपजको मूल्य अभिवृद्धि तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा सहयोग पुर्‍याउने परियोजना हो।

३३. एडभान्सिङ टी एण्ड कफी परियोजना (इलाम)

इलाम जिल्लाको इलाम नगरपालिकामा अवस्थित यस परियोजनाले अर्गानिक सर्टिफिकेसन तथा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताका मापदण्डअनुसार चिया र कफी संकलन, प्रशोधन तथा बिक्री वितरण गर्ने लक्ष्य राखेको छ। अनुमानित लागत रु. ८० करोड रहेको छ। चिया तथा कफीको अन्तर्राष्ट्रिय बजार विस्तारमा केन्द्रित परियोजना हो।

३४. वाटरपार्क परियोजना (दुहवी)

सुनसरी जिल्लाको दुहवी नगरपालिकामा १२ विगाहा जग्गामा प्रस्तावित रु. २५ करोड लागतको यस परियोजनाको प्रवर्तक डोटेक इन्जिनियर्स प्रा.लि., काठमाडौं हो। नगरपालिकाले तयार पारेको DPR हाल परिमार्जनको चरणमा रहेको छ। मनोरञ्जन सुविधा विस्तार तथा स्थानीय पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

३५. टर्मरिक प्रोडक्सन एण्ड प्रोसेसिङ सेन्टर (सुनसरी)

सुनसरी जिल्ला बराहक्षेत्र नगरपालिका वडा नम्बर २ मा करिब २५ कठ्ठा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाले वार्षिक करिब २०० टन हल्दी पाउडर उत्पादन गर्ने लक्ष्य लिएको छ। साथै बडी लोशन, कुर्कुमिन लगायतका उत्पादन गर्ने योजना रहेको छ। करिब रु. १९ करोड लागत थप आवश्यक रहेको यस परियोजनामा लगानी प्राधिकरणले वित्तीय व्यवस्थापनमा सहयोग गरिरहेको छ। हल्दीजन्य औषधीय तथा सौन्दर्य सामग्री उत्पादन विस्तार गर्ने परियोजना हो।

३६. बरुवा बसपार्क परियोजना (उदयपुर)

उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिका वडा नम्बर ११ मा करिब ९ विगाहा क्षेत्रफलमा रु. २२ करोड लागतको बसपार्क तथा व्यापारिक कम्प्लेक्स निर्माण गर्ने उद्देश्यसहित परियोजना प्रस्ताव गरिएको छ। नगरपालिकाले तयार पारेको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन हाल संशोधनको चरणमा रहेको छ। यातायात व्यवस्थापन सुधार र व्यापारिक गतिविधि प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

३७. अर्बन सोलिड वेस्ट परियोजना (झापा)

झापा जिल्लाको सुरुङ्गामा निर्माण भएको यस परियोजनामा मेचीनगर नगरपालिकाको फोहर व्यवस्थापन परियोजना समेत एकीकृत गरिएको छ। करिब रु. ५० करोड लागत र १२ विगाहा क्षेत्रफल समेट्ने यस परियोजनाको लगानीकर्ता एम.एस. लजिस्टिक प्रा.लि. हो। हाल पुनर्मूल्याङ्कन प्रक्रिया अघि बढाइएको छ। शहरी फोहर व्यवस्थापन प्रणाली सुधार गर्ने परियोजना हो।

३८. काकरभिट्टा बसपार्क (झापा)

झापा जिल्ला मेचीनगर नगरपालिकामा अवस्थित पुरानो बसपार्कको करिब २.५ विगाहा क्षेत्रफलमा रु. ४० करोड लागतमा अत्याधुनिक बसपार्क तथा व्यावसायिक केन्द्र निर्माण गर्ने परियोजना दिर्घायु बिजनेस ग्रुप, काठमाडौंले अघि बढाइरहेको छ। नगर विकास समितिको नाममा रहेको जग्गा नगरपालिकाको नाममा ल्याउने प्रक्रिया अघि बढिरहेको छ । पूर्वी नाकाको यातायात व्यवस्थापन र व्यापारिक गतिविधि व्यवस्थित गर्ने महत्त्वपूर्ण परियोजना हो ।

३९. डिजिटल कोशी परियोजना

कोशी प्रदेशका १४ वटै जिल्लाका सेवा क्षेत्रलाई डिजिटलाइजेसनमार्फत एकीकृत र सरलीकृत गर्ने उद्देश्यसहित करिब रु. २२ करोड लगानीको यो परियोजना अघि बढाइएको छ। एस्टर इनोभेसन प्रा. लि., ललितपुर प्रवर्तक रहेको यस परियोजनाको अवधारणापत्र लगानी प्राधिकरणमा पेश गरिएको छ। यो डिजिटल सुशासन, सेवा प्रवाह सुधार तथा प्रशासनिक दक्षता अभिवृद्धिका लागि रणनीतिक परियोजना हो।

४०. भेडेटार एशियाटिक रिसोर्ट (धनकुटा)

धनकुटा जिल्लाको भेडेटारमा करिब रु. १८ करोड लागतमा निर्माणाधीन यस परियोजनाको प्रवर्तक एशियाटिक रिसोर्ट प्रा.लि. हो । करिब ६ महिनाभित्र निर्माण सम्पन्न गर्ने लक्ष्यसहित कार्य प्रगतिमा रहेको छ । पहाडी पर्यटन प्रवर्द्धन तथा आन्तरिक पर्यटक आकर्षणमा योगदान गर्ने परियोजना हो।

४१. वेतना सिमसार परियोजना (मोरङ)

मोरङ जिल्ला बेलबारी गाउँपालिकामा करिब ४० विगाहा क्षेत्रफलमा निर्माण हुने यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. ९४ करोड रहेको छ। बेतना रिसोर्ट प्रा.लि. प्रवर्तक रहेको यस परियोजनाको DPR संशोधनको चरणमा छ। हरित पर्यटन र स्थानीय समुदायको सहभागितामा आधारित विकास मोडल प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

४२. वेतिनी सिमसार पर्यटकीय परियोजना (मोरङ)

मोरङ जिल्ला उर्लाबारी गाउँपालिकामा करिब ४० विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. २४ करोड रहेको छ। ग्रिन स्केप होल्डिङ प्रा.लि., काठमाडौं प्रवर्तक रहेको यस परियोजनाको DPR संशोधनको चरणमा छ । हरित पर्यटन र समुदाय-आधारित विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

४३. कियान एग्रिकल्चर एण्ड रिसर्च सेन्टर परियोजना (उदयपुर)

उदयपुर जिल्ला बेलका नगरपालिकामा करिब १२० विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित रु. १०० करोड लगानीको यस परियोजनामा इथानोलसम्बन्धी अनुसन्धान तथा उत्पादन गरिनेछ। कियान एग्रिकल्चर एण्ड रिसर्च प्रा.लि. विकासकर्ता हो। संघीय सरकारबाट हालै निर्माण गरिएको नीतिले परियोजनाको मार्ग प्रशस्त गरेको छ । कृषि अनुसन्धान, नवप्रवर्तन तथा वैकल्पिक इन्धन उत्पादनमा दीर्घकालीन महत्त्वको परियोजना हो।

४४. बुढीगंगा पार्क परियोजना (मोरङ)

सुनसरी जिल्ला बुढीगंगा-१ मा करिब ९ विगाहा क्षेत्रफल ओगट्ने र करिब रु. १७ करोड लागत लाग्ने यस परियोजनाको DPR संशोधनको चरणमा रहेको छ। शहरी खुला स्थान, मनोरञ्जन तथा सामाजिक गतिविधि प्रवर्द्धन गर्ने परियोजना हो।

४५. उदयपुर क्लिङ्कर परियोजना (उदयपुर)

उदयपुर जिल्लामा अवस्थित चुनढुंगा खानी प्रयोग गरी दैनिक १० हजार टन क्लिङ्कर उत्पादन गर्ने लक्ष्यसहित प्रस्तावित यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. ३२०० करोड रहेको छ। हाल खानी पहिचान तथा निर्धारण प्रक्रिया अघि बढिरहेको छ। औद्योगिकीकरण, रोजगारी सिर्जना तथा राजस्व वृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान गर्ने परियोजना हो।

४६. ग्रीन हाइड्रोजन एण्ड केमिकल फर्टिलाइजर परियोजना (उदयपुर)

उदयपुरको बेलका नगरपालिका र सुनसरीको रामधुनी नगरपालिकामा वार्षिक करिब २ लाख टन युरिया उत्पादन गर्ने लक्ष्यसहित रु. २६०० करोड लागतको यस परियोजनाको सर्भे प्रक्रिया अघि बढिरहेको छ। नेपाल ग्रिन हाइड्रोजन प्रा.लि. विकासकर्ता हो । स्वच्छ ऊर्जा र रासायनिक मल उत्पादनमार्फत दीर्घकालीन ऊर्जा तथा कृषि सुरक्षामा योगदान गर्ने परियोजना हो।

४७. मुर्कुची-लिम्चुङवुङ-हलेसी केबलकार परियोजना (उदयपुर)

उदयपुर जिल्लाको मुर्कुचीदेखि खोटाङ जिल्लाको हलेसी जोड्ने ३२ कि.मि. लम्बाइको यस परियोजनाको अनुमानित लागत रु. १००० करोड रहेको छ। पहिलो चरणमा १४ कि.मि. लम्बाइको Desk Study कार्य भइरहेको छ। किङ्सिप भेन्चर प्रा.लि., काठमाडौं विकासकर्ता हो। धार्मिक पर्यटन, क्षेत्रीय कनेक्टिभिटी तथा स्थानीय आर्थिक गतिविधि विस्तारमा सहयोग गर्ने परियोजना हो।

४८. वेस्ट म्यानेजमेन्ट परियोजना (उदयपुर)

PPP मोडलमा आधारित रु. २० करोड लागतको यस परियोजनाको DPR संशोधन भइरहेको छ। २.५ विगाहा जग्गामा परियोजना प्रस्तावित छ। फोहर व्यवस्थापन प्रणाली सुधार तथा वातावरण संरक्षणका लागि आवश्यक परियोजना हो।

४९. त्रियुगा एग्रिकल्चर मार्केट (उदयपुर)

उदयपुर जिल्ला त्रियुगा नगरपालिकामा करिब ३ विगाहा क्षेत्रफलमा प्रस्तावित यस परियोजनाको लागत रु. ४७ करोड रहेको छ। हाल DPR संशोधनको चरणमा रहेको छ। कृषक, व्यापारी र उपभोक्ताबीचको बजार सञ्जाल सुदृढ बनाउने परियोजना हो।

५०. बिग हाउजिङ एण्ड कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि. (झापा)

झापा जिल्लाको बिर्तामोडमा करिब रु. ६० करोड लागतको आवासीय परियोजना प्रस्ताव गरिएको छ। बैंकिङ तथा वित्तीय क्षेत्रले हाल रियल इस्टेट क्षेत्रमा लगानी संकुचन गर्ने नीतिका कारण परियोजना यथास्थितिको चरणमा रहेको छ। शहरीकरण व्यवस्थापन र आवास पूर्वाधार विस्तारमा सहयोग पुर्‍याउने परियोजना हो।

नोटः कुल समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भएको सङ्ख्या ५१ हो । माथि एक नं. बुँदामा दुहवी नगरपालिकामा सञ्चालित दुई वटा परियोजना मर्ज गरेर प्रस्तुत गरिएकोले यहाँ संख्या ५० देखिएको हो।

❁❁❁

यातायात सुरक्षा सम्बन्धी सन्देश

- सडक नियम पालना गरौ, जीवन सुरक्षित बनाऔं।
- छिटो होइन, सुरक्षित यात्रा रोजौं।
- एक क्षणको लापरवाही, जीवनभरको पछुतो।
- दुर्घटना हुदैंन भनेर होइन, हुन सक्छ भनेर सतर्क बनौं।

चिसोबाट बचन सावधानी अपनाउनुहोस

अत्यधिक चिसो तथा शीतलहरको समयमा स्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्न सक्ने भएकाले निम्न सावधानीहरू अपनाउनुहोस्‘

- न्यानो कपडा (टोपी, पन्जा, मोजा, ज्याकेट आदि) अनिवार्य रूपमा लगाउनुहोस्।
- बिहान र रातिको अत्यधिक चिसो समयमा अनावश्यक बाहिर ननिस्कनुहोस्।
- आगो बाल्दा वा हीटर प्रयोग गर्दा विशेष सावधानी अपनाउनुहोस्।
- तातो खाना र तातो पानी सेवन गर्नुहोस्।
- बालबालिका, वृद्धवृद्धा तथा बिरामी व्यक्तिको विशेष ख्याल राख्नुहोस्।
- चिसोका कारण समस्या भए नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा तुरुन्त सम्पर्क गर्नुहोस्।

सजग बनौं, सुरक्षित रहौं।

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन-२०८२ का अवसरमा समझदारीपत्रमा हस्ताक्षर भएका परियोजनाहरूको विवरण

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Turmeric Production & Processing Center

Sunsari

Investment Authority, Koshi Province

Established in 2021 under Public Private Cooperative Partnership and Investment Authority Act 2075, the Province Investment Authority (PIA) operates under the leadership of Rt. Hon. Chief Minister of Koshi Province to drive socio-economic transformation through Public-Private Partnership (PPP) and private investment. Focused on key sectors like agriculture, tourism, energy, water resources, infrastructure, IT, and services, the PIA mobilizes domestic and foreign investments to implement large-scale, transformative projects. Over its first five years, the agency has identified 50 high-impact projects, with 1 already operational and 5 infrastructure projects ready to be floored by 2025.

To streamline investment potential of the province, the PIA has mapped districts and region-specific opportunities, prioritizing feasible projects and creating a one-stop solution for expedited approvals across ministries and agencies. By fostering a business-friendly environment, the authority aims to position Koshi Province as premier investment hub of Nepal, accelerating growth through strategic PPP projects and private-sector engagement. Its vision, “Clean, Happy and Prosperous Province,” underscores its commitment to sustainable development, economic diversification, and improved livelihoods through targeted, collaborative investment initiatives.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Turmeric is a highly valued spice known for its medicinal properties and daily use. The proposed project aims to process locally produced turmeric in the region, specifically in Chatra, Sunsari, Udaypur, Dhankuta, Bhojpur, Khotang, Okhaldhunga, Taplejung, Tehrathum, Panchthar, and Sankhuwasabha. The processing center will produce a variety of high-value products such as turmeric oil, curcumin, soap, facial and beauty products, chocolate, biscuits, vermilion, toothpaste, and energy drinks.

Curcumin, the active compound in turmeric, is renowned for its anti-cancer, anti-inflammatory, and antioxidant properties, making it highly sought after, particularly in European markets. Additionally, turmeric oil has extensive applications in cosmetics, medicines, and wellness products. This processing initiative is poised to significantly contribute to the local economy, generate foreign exchange, and meet the growing global demand for curcumin and turmeric oil. Based on current demand, the investments are expected to be recovered within four years.

Main Features

- Availability of Good Quality of Turmeric
- Suitable weather Condition for Turmeric farming
- Availability of Volume of Turmeric

Main Activities:

- Nursery
- Farming
- Processing
- Research Centre

Approx. Investment: Nrs. 190 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility ✓ → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.3 years
Discounted PBP	5.1 years
Net Present Value (NPV)	NPR 265 Million
Return on Investment (RoI)	28%
Internal Rate of Return (IRR)	24%
Project IRR	25%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.5
Debt Service Coverage Ratio	2.7

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Increase in Economic Activities
- Development of Turmeric Circuit
- Market Development

Modality: PPP/Private Investment

Time Required for Completion: 5 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal government
- Investor partner
- Local Bodies
- Private sectors

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Deumai Coffee Farm Project

Jitpur, Mechi Nagar

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Deumai Coffee Farmproject proposes the establishment of a large-scale coffee farming project in Deumai Municipality, Ward No. 5, Jitpur, Ilam. This initiative focuses on cultivating premium-quality Arabica coffee beans on 1,000 ropanis of land in the project's initial phase. The farm aims to be a model for sustainable agriculture, combining modern techniques with organic practices to produce high-value coffee for both domestic and international markets. The project also integrates livestock rearing and bio-organic fertilizer production to ensure sustainability and environmental responsibility. In Nepal, coffee production is gaining momentum, supported by government incentives, fertile land, and an ideal climate. Despite significant coffee imports, domestic production has vast growth potential. This project aims to capitalize on this opportunity, contributing to local economic development and positioning Nepal as a competitive coffee exporter.

Main Features

- Achieve Full Organic Certification for Coffee
- Replace the Chemical Input
- Promote Sustainable Product Improve the Livelihood
- Develop National Coffee in to High Value

Main Activities:

- Organic Conversion
- Capacity Building
- Certification
- Partnership Development

Approx. Investment: Nrs. 220 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility ✓ → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.5 years
Discounted PBP	5.8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 380 Million
Return on Investment (RoI)	25% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	18%
Project IRR	20%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.1
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.6x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Organic Certification
- Sustainability
- Increased Export Revenue

Modality: PPP/Private Investment

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Private sectors.
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Green Yard Agro Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Green Yard Agro Farm is a purpose-driven agricultural venture in Koshi Province that is committed to building a self-reliant and sustainable dairy industry in Nepal. Guided by the vision of an integrated dairy ecosystem—where dairy farmers, processors, and consumers thrive together—this initiative is working to directly address the challenges that is holding back Nepal's dairy potential.
At the heart of the project lies a bold mission: to innovate and advance the genetic quality of milking cows in Nepal through its genetic improvement program to develop superior cow breeds suited to Nepal's climate by utilizing artificial insemination programs through access to top-of-the-line international semen; while producing high-quality, hygienic, and nutritious dairy products that not only meets domestic demands but also align with international export standards. The project also features a state-of-the-art silage making facility and an automated milking parlor which can milk 400 cows in just three hours ensuring contamination free and consistent product quality.

Main Features :

- 500 Holstein cows, 150 heifers, modern sheds, silage bunkers, and automated milking.
- Genetic breeding and dairy processing plant.
- 3 fish ponds and 60 Boer goats.

Main Activities :

- Superior cows producing pure milk and dairy products.

Approx. Investement:

- Nrs.65 Crore

Expected Outcome :

- Provides superior cows, reduces imports.
- Improves dairy quality and value chain.
- Empowers farmers economically.

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Advancing Nepalese Tea & Coffee Project

Ilam

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

This initiative focuses on cultivating premium-quality Arabica coffee beans on 1,000 ropanis of land in the project's initial phase. The farm aims to be a model for sustainable agriculture, combining modern techniques with organic practices to produce high-value coffee for both domestic and international markets. The project also integrates livestock rearing and bio-organic fertilizer production to ensure sustainability and environmental responsibility. In Nepal, coffee production is gaining momentum, supported by government incentives, fertile land, and an ideal climate. Despite significant coffee imports, domestic production has vast growth potential. This project aims to capitalize on this opportunity, contributing to local economic development and positioning Nepal as a competitive coffee exporter.

Ilam

Main Features

- Achieve Full Organic Certification for Coffee
- Replace the Chemical Input
- Promote Sustainable Product Improve the Livelihood
- Develop National Coffee in to High Value

Main Activities:

- Organic Conversion
- Capacity Building
- Certification
- Partnership Development

Approx. Investment: Nrs. 220 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.5 years
Discounted PBP	5.8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 80 Million
Return on Investment (RoI)	25% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	18%
Project IRR	20%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.1
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.6x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Organic Certification
- Sustainability
- Increased Export Revenue

Modality: PPP/Private Investment

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Private sectors.
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Chhurpi (Dogchew) Factory

Ilam

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Ilam is one of the key districts in Nepal where a large quantity of milk is produced, and it has a well-established market for dairy products. Agriculture, particularly livestock farming, is the backbone of Nepal's economy, and the dairy industry in the country follows unique production practices and serves diverse consumer markets. According to the Food and Agriculture Organization, 80 to 90 percent of milk in developing countries is produced in small-scale farming systems. The primary objective of this project is to sustain milk production while meeting the growing demand for dairy products both in domestic and international markets. Additionally, the project aims to enhance the production of Chhurpi (Dogchew), a popular dairy product, further promoting the dairy industry in the region.

Main Features

- Availability of Good Quality of Milk
- Suitable weather Condition for Cattle Farming
- Availability of Volume of Milk

Main Activities:

- Cow Farm
- Chhurpi Processing
- Research Centre

Approx. Investment: Nrs.1.80 Billion.

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR ✓ → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.3 years
Discounted PBP	5.9 years
Net Present Value (NPV)	NPR 2.85 Billion
Return on Investment (RoI)	27% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	23%
Project IRR	20%
Project BCR	2.6
Equity BCR	3.3
Debt Service Coverage Ratio	2.0x (Avg)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Development of Milk Circuit
- Market Development
- Increase in Economic Activities

Modality: PPP/Private Investment
Time Required for Completion: 5 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private sectors

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Citrus Fruits Farming & Processing Project

Sahidbhumi Rural Municipality, Dhankuta

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Sahidbhumi Rural Municipality is renowned as a prime location for orange cultivation in Asia. The citrus fruits with commercial potential in Dhankuta include mandarins (Citrus reticulata Blanco), sweet oranges, particularly Junar (Citrus sinensis Osbeck), lime (Citrus aurantifolia Swing), and hill-lemon (Citrus pseudo emon). Villages such as Pipaledanda in Ward 4, Dandagaun and Panchakanya in Ward 3, Thalthale and Sukeahal in Ward 6, and Chhintang in Ward 2 are ideal for citrus fruit farming, processing, packaging, and agritourism development. The project aims to transform the current subsistence-based agricultural system into a commercial venture by diversifying crops and capitalizing on the region's comparative advantages. Additionally, the project focuses on ensuring the quality control of citrus fruits to meet export standards, in alignment with contracts between sellers and buyers.

Main Features

- Availability of Good Quality of Citrus
- Suitable weather Condition for Citrus farming
- Availability of Volume of Citrus

Main Activities:

- Nursery
- Farming
- Processing
- Research Centre

Approx. Investment: Nrs. 270 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.8 years
Discounted PBP	6.3 years
Net Present Value (NPV)	NPR 420Million
Return on Investment (RoI)	25% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	21%
Project IRR	19%
Project BCR	2.1
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio	1.7x (Avg)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Increase in Economic Activities
- Development of Citrus Circuit
- Market Development

Modality: PPP/Private Investment

Time Required for Completion: 5 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal Government
- Investor partner
- Local Bodies
- Private sectors.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Avocado Farming & Processing Industry

Dhankuta Municipality

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Dhankuta is emerging as a hub for avocado cultivation due to its favorable climate, ideal soil, and temperature conditions. The shift towards avocado farming has been recognized as a key income-generating sector, and Dhankuta Municipality has prioritized its development as a cash crop. In 2018, the Municipal Assembly declared Dhankuta as the 'Avocado Capital' and hosted Asia's first-ever Avocado Festival on November 24th of the same year. This project aims to expand factory processing capabilities, moving beyond domestic processing, with a focus on generating income security, creating employment, supporting enterprise development, and diversifying rural economies.

Main Features

- Availability of Good Quality of Avocado
- Suitable weather Condition for Avocado farming
- Availability of Volume of Avocado

Main Activities:

- Nursery
- Farming
- Processing
- Research Centre

Approx. Investment: Nrs. 640 Million.

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.5 years
Discounted PBP	7.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 980Million
Return on Investment (RoI)	26% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	23%
Project IRR	20%
Project BCR	2.4
Equity BCR	3.1
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.9x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Development of Avocado Circuit
- Market Development
- Increase in Economic Activities

Modality: PPP/Private Investment
Time Required for Completion: 5 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal Government
- Local Bodies
- Private Sectors

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Barju Solar PV Project

Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Solar Energy presents a significant opportunity for Nepal to address pressing energy and environmental challenges, leveraging its abundant hydropower resources to produce clean energy. On the global stage, Solar Energy is projected to fulfill 22% of final energy demand by 2050, underscoring its role as a cornerstone for achieving decarbonization goals. Nepal's newly endorsed Solar Energy Policy creates a supportive framework for attracting investments and enabling project development, aligning with the nation's aspirations for a sustainable energy transition.

Main Features

- Production of Green Electricity
- Opens the door to Alternate Energy Technology
- Huge domestic as well as Export market

Main Activities:

- Production of Green Electricity
- Production of Agri Products

Approx. Investment: Nrs. 1.60 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	6.8 years
Discounted PBP	8.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 2.12 Billion
Return on Investment (RoI)	16%
Internal Rate of Return (IRR)	14%
Project IRR	15%
Project BCR	1.6
Equity BCR	2.0
Debt Service Coverage Ratio	2.2

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Introduction of New Energy Source
- Green Electricity can be the potential export material
- Employment Generation
- Use of Domestic Resources
- Import substitution

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province government
- Local government
- Private sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Agrovoltric Solar Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Green hydrogen presents a significant opportunity for Nepal to address pressing energy and environmental challenges, leveraging its abundant hydropower resources to produce clean energy. On the global stage, green hydrogen is projected to fulfill 22% of final energy demand by 2050, underscoring its role as a cornerstone for achieving decarbonization goals. Nepal's newly endorsed Green Hydrogen Policy creates a supportive framework for attracting investments and enabling project development, aligning with the nation's aspirations for a sustainable energy transition.

Main Features :

- Use of Green electricity & Water
- Opens the door to Alternate Energy Technology
- Huge domestic as well as Export market

Main Activities :

- Production of Green Hydrogen & Chemical Fertilizer

Approx. Investement:

- Nrs.560 crores

Expected Outcome :

- Introduction of New Energy Source
- Green Hydrogen can be the potential export material
- Inhouse production of chemical fertilizer
- Employment Generation

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 6 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Private Sector

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Panch Khapan Hydro Power

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The use of electricity is very vital to enhance the facilities to tourists and use of lighting and all types of consumers electronic in domestic use. The absence of electricity in Hewa Khowa rivers to generate electricity and use it for the region is the best way for the electrification. Environment Impact Analysis (EIA) already completed for this project. The land procurement process in progress in this project which makes this a Ready To Go Project.

Main Features :

- Medium Hydro Electric Power Generation
- Replacing Gas usage by Hydroelectricity

Main Activities :

- Electricity Generation & Distribution

Approx. Investement:

- Nrs.142 Crore

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Expected Involvement :

- Province Governement
- Local Government
- Nepal Electricity Authority
- Private Sector
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

President Agrotech

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The Biofertilizer Production and Research Center (BPRC) is an ambitious endeavor dedicated to advancing sustainable agricultural practices through the development production, and research of biofertilizers. These biofertilizers, containing beneficial microorganisms, offer eco-friendly alternatives to chemical fertilizers, promoting soil fertility and crop productivity while minimizing environmental

Main Features :

- The of BIO- fertilizers
- Compost and liquid fertilizers
- Optimal soil and a plant health

Main Activities :

- Fertilizer production, research, training, policy, promotion, and stakeholder support units.

Approx. Investement:

- 27 crore

Expected Outcome :

- Compost fertilizer production
- Employment Generation
- Liquid fertilizers and Bio pesticides production

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 2 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Private Sector

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Shivashakti Biotech

Province Government
Koshi Province, Nepal

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The Biofertilizer Production and Research Center (BPRC) is an ambitious endeavor dedicated to advancing sustainable agricultural practices through the develop-ment production, and research of biofertilizers. These biofertilizers, containing beneficial microorganisms, offer eco-friendly alternatives to chemical fertilizers, promoting soil fertility and crop productivity while minimizing environmental

Main Features :

- The of BIO- fertilizers
- Compost and liquid fertilizers
- Optimal soil and a plant health

Main Activities :

- Fertilizer production, research, training, policy, promotion, and stakeholder support units.

Approx. Investement:

- 27 crore

Expected Outcome :

- Compost fertilizer production
- Employment Generation
- Liquid fertilizers and Bio pesticides production

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 2 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Private Sector

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Kodoko Rakshi Project

Koshi Province

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

"Kodoko Rakshi" simply translates to "alcohol made from Finger Millet Grain". Kodoko Rakshi is extremely popular indigenous local grain spirit from Nepal and its popularity is ever increasing. Its origin and rich history dates way back in time, and has significant cultural value among many indigenous communities in Nepal. Nonetheless, its popularity has also touched all Nepalese around and has established itself as one of the most organically recognized names among Nepalese. Ironically, it could not catch-up with modernization and has remained largely limited, despite an enormous potential it possesses to become a commercially successful product of National Pride.

Main Features

- Use of Domestic raw materials
- Potential to be International Nepalese Product
- Use of Traditional Nepalese Processing

Main Activities:

- Mashing Fermentation
- Wash Distillation
- Sprit Distillation
- Bottling
- Maturing

Approx. Investment: Nrs. 1 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.3 years
Discounted PBP	7.1 years
Net Present Value (NPV)	NPR 1.85 Billion
Return on Investment (RoI)	28% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	20%
Project BCR	2.4
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.6x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Opportunities
- Regular Income
- Reduce Alcohol Import
- Increased Export
- Creation of Product of National Pride
- Tourist Attraction

Modality: Private Investment

Time Required for Completion: 2 Yrs.

Expected Involvement:

- NRN
- Company
- Private Developer
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Bio-Fertilizer Production & Research Centre Project

Birtamode, Jhapa

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Biofertilizer Production and Research Center (BPRC) is an ambitious initiative aimed at promoting sustainable agricultural practices through the development, production, and research of biofertilizers. These biofertilizers, enriched with beneficial microorganisms, provide eco-friendly alternatives to chemical fertilizers by enhancing soil fertility and boosting crop productivity, all while reducing environmental harm. The project will significantly reduce the use of harmful chemical fertilizers and pesticides, laying a strong foundation for organic farming in the Koshi Province.

Main Features

- The of BIO-fertilizers
- Compost and Liquid Fertilizers
- Optimal Soil and a Plant Health
- Use of Local Row Materials

Main Activities:

Production Center

- Bio-fertilizer Production and Inoculation
- Compost Fertilizer Production
- Liquid Fertilizers and Bio-Pesticides Production

Research And Development Center

- Research Work and Quality Control
- Research and innovations

Approx. Investment: Nrs. 600 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.8 years
Discounted Payback (DPBP)	7.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 1150 Million
Return on Investment (RoI)	21% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	18%
Project IRR	20%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.3
Equity BCR	2.9
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	1.7x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Reduction of use of Harmful Chemical Fertilizers & Pesticides
- Increase in Metabolism in Land
- Increase in Food Production
- Decrease in Farming Cost

Modality: Private investment

Time Required for Completion: 2 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Farmers

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Multichambered Cold Storage Project

Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

All fruits and vegetables require specialized post-harvest treatment, appropriate temperature and relative humidity for their storage. The cold storage will ensure the increased availability and improved quality of high value perishable fruits and vegetables for both export and local sale, which would otherwise perish or deteriorate. This project is primarily designed for storing of Fruits and vegetables but it can be used to store multiple products, stored in different compartments of the unit, where relative temperatures for respective products can be maintained. The major clientele of this business will be the local traders, export houses and growers of fresh fruits and vegetables. Storage capacity utilization of different fruits and vegetable will be primarily determined on seasonal basis; however, this facility also aims to cater the off-season fruits and vegetables storage requirements of the traders.

Main Features

- First Phase of construction completed
- Large Area on Koshi Highway highway
- Ideal Location for Export Goods

Main Activities:

- Cold Storage
- Fruit & vegetable Market
- Recreational area etc.

Approx. Investment: Nrs. 100 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.2 years
Discounted PBP	5.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 145 Million
Return on Investment (RoI)	24%
Internal Rate of Return (IRR)	21%
Project IRR	22%
Project BCR	1.9
Equity BCR	2.4
Debt Service Coverage Ratio	2.8

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Facilities to store fruit & Vegetables
- Enhancing in Economic activities
- Employment Generation
- Increase in Local revenue

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province government
- Local government
- Private sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Kiaan Agriculture Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Nepal imports approximately NPR 4 billion worth of petroleum products from India, accounting for around 15% of the country's total imports. To reduce fuel dependency and promote agricultural development, this project presents a sustainable and strategic solution. Under this initiative, farmers will cultivate cassava (Simaltarul), which will be processed into ethanol at a dedicated facility. The produced ethanol can be blended with petrol and diesel at a ratio of up to 15%, reducing the reliance on imported fossil fuels.

With Nepal's energy demand rising, driven by a growing economy, increasing population, rapid urbanization, and rising consumer spending—this project supports both energy security and rural livelihood enhancement.

Main Features

- Promoting commercial agricultural
- Utilize large part of uncultivated land
- Providing an industrial platform
- Playing main role in fulfilling national demand

Main Activities:

- Location land building and civil work
- Machine and equipment
- Vehicle fuel

Approx. Investment: Nrs. 1.27 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Ideation → Desk Study → Pre-feasibility Study (✓) → DPR → Project Concept Note → Feasibility Study/ Solicitation → Project Development

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4-5 years
Discounted PBP	6-7 years
Net Present Value (NPV)	NPR 1.85 Billion
Return on Investment (RoI)	24% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	20%
Project IRR	22%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	1.6
Equity BCR	2.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.5x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Promoting commercial agricultural
- Utilize large part of uncultivated land
- Providing an industrial platform
- Playing main role in fulfilling national demand

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: N/A

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Farmers
- Private investor

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Udaipur Clinker Project

Udaipur

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Udaipur District is home to the largest limestone deposits in Nepal, with Udaipur Cement Udyog being the sole producer of cement in the region. However, the current production capacity of Udaipur Cement is only 400 TPD, which is minimal compared to the vast limestone reserves available. The Sukaura mine alone holds approximately 7.3 million tons of limestone, with many additional limestone mines in the surrounding area. Given the abundance of these resources, establishing a large clinker factory in the region is highly feasible. This facility would not only meet the domestic demand for cement but also enable significant export potential, contributing to the national economy by fully utilizing the limestone deposits for industrial use.

Main Features

- Large Limestone deposit in the area
- Strategic location
- No Major Cement Industry in Koshi province
- Very Near to Bangladesh, Bhutan and India for Export market.

Main Activities:

- Limestone Mining
- Clinker Production
- Export to neighboring countries
- Domestic Market feeding

Approx. Investment: Nrs. 32 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility ✓ → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	6.8 years
Discounted PBP	8.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 48 Billion
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	19%
Project IRR	17%
Project BCR	2.1
Equity BCR	2.7
Debt Service Coverage Ratio	1.7x (Avg)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Optimum Usage of Limestone Deposit
- God Source of revenue for Country
- Employment Generation
- Increase Economic activities in Province

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private Sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Green Hydrogen & Chemical Fertilizer Plant

Beka Udayapur

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Green hydrogen presents a significant opportunity for Nepal to address pressing energy and environmental challenges, leveraging its abundant hydropower resources to produce clean energy. On the global stage, green hydrogen is projected to fulfill 22% of final energy demand by 2050, underscoring its role as a cornerstone for achieving decarbonization goals. Nepal's newly endorsed Green Hydrogen Policy creates a supportive framework for attracting investments and enabling project development, aligning with the nation's aspirations for a sustainable energy transition.

Main Features

- Use of Green electricity & Water
- Opens the door to Alternate Energy Technology
- Huge domestic as well as Export market

Main Activities:

- Production of Green Hydrogen
- Production of Chemical fertilizer

Approx. Investment: Nrs. 32 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	8–9 years
Discounted PBP	10–11 years
Net Present Value (NPV)	NPR 48 billion
Return on Investment (RoI)	18% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	20%
Project IRR	22%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.4
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.6x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Introduction of New Energy Source
- Green Hydrogen can be the potential export material
- Inhouse production of chemical fertilizer
- Use of domestic resourcesv
- Import substitution
- Employment Generation

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 6 Years

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private Developer
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Electric Vehicle Factory

Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The proposed Electric Vehicle (EV) Factory in Morang aims to promote green mobility by integrating international technology and expertise into Nepal's manufacturing ecosystem. Through collaboration with global partners, the factory will adopt advanced production techniques and quality standards, enabling efficient and innovative EV manufacturing.

This initiative will foster local skill development, encourage knowledge transfer, and enhance Nepal's competitiveness in the regional EV market. It supports the country's transition to sustainable transport while contributing to industrial growth and environmental responsibility.

Main Features

- Strategic location
- Frist EV Factory in Nepal
- Very Near to Bangladesh, Bhutan and India for Export market.

Main Activities:

- EV Assembling
- Battery Assembling
- Charging Station Assembling

Approx. Investment: Nrs. 3 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	7.2 years
Discounted PBP	9.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 4.15 Billion
Return on Investment (RoI)	18%
Internal Rate of Return (IRR)	16%
Project IRR	17%
Project BCR	1.5
Equity BCR	2.1
Debt Service Coverage Ratio	2.3

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Cost Reduction in EV
- Good Source of revenue for Country
- Employment Generation
- Increase Economic activities in Province

Modality: Private Project

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province government
- Local government
- Private sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Baruwa Business Complex

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Baruwa is the one of the busiest and beautiful velly station of the Koshi Province. The Multipurpose Complex can help the town to extend the stay of the Local beside Tourists and add value to their stay.

Main Features :

- Tourist Centric services
- Employment Generation
- Enhance Local Economic Activities

Main Activities :

- Parking, conference, hotel, store, tourist info, culture, and mediation facilities.

Approx. Investement:

- Nrs.18 Crore

Expected Outcome :

- Quality service and tourism promotion.
- Improved tourist facilities and job creation
- Support local entrepreneurs and boost revenue.

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Baraha Kshetra Cable Car Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Baraha Kshetra has the largest no.of annul flow of the relision and other tourist in western Nepal form Koshi Province.The faith of hindus on Baraha Kshetra is gigantic and the beautiful panorama.The Cable car will be 5.5 Km long connecting Baraha Kshetra with the the land of sunrise. This Cablecar will cut the travel time from Baraha Kshetra to land by 45 min.and making is only 15 min. Currently there is no direct road connectivity.

Current footfall is approx. 5000 per day. Since there is no motorable bridge it causes severe hardship to the pilgrims. Further, due to the construction of the Koshi High Dam, it is unlikely to be built in future.

Need for an alternative eco-friendly and efficient transport mode.

Main Features :

- Direct connectivity boosts tourist arrivals.
- Promotes complimentary and environment-friendly tourism.
- Generates employment opportunities.
- Encourages overall tourism growth.

Main Activities :

- Construction of cable car, infrastructure development, and market promotion.

Approx. Investement:

- Nrs.1600 crores

Expected Outcome :

- Travel time saving
- Economic Development
- Environment Friendly
- Increase in tourist Attraction

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

R.R. INTERNATIONAL HOSPITAL

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

R.R. International Hospital is an upcoming, state-of-the-art general hospital currently under construction in Budhiganga, Morang. Designed to address the growing healthcare needs of the region, the hospital will have a capacity of 200 beds and offer a full spectrum of comprehensive healthcare services.

The facility is being developed with a strong focus on delivering modern, high-quality medical care. It will be equipped with advanced diagnostic and treatment technologies, fully equipped operation theaters, intensive care units, emergency services, maternity and pediatric care, and specialized departments across all major medical fields.

Main Features :

- 24/7 Emergency and Trauma Care
- Modular Operation Theaters
- Diagnostic Imaging
- Maternity and Childcare Unit
- Dialysis Center

Main Activities :

- Building construction, infrastructure development, specialized departments.

Approx. Investement:

- NPR 248 Crores

Expected Outcome :

- Improved Access to Healthcare
- Enhanced Quality of Life
- Employment Generation
- Reduction in Medical Referrals Abroad
- Economic Growth
- Emergency Preparedness
- Support to Public Health Initiatives

Modality :

- Private Investement

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Axis Five Star Hotel

Biratnagar

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The proposed Axis Five Star Hotel is located along the Ring Road in Biratnagar, just 1 km from the airport. As the capital city of Koshi Province, Biratnagar has a population of approximately 250,000. This hotel is designed to cater primarily to Indian and Nepali guests, offering luxury services and amenities. Once completed, it will stand as one of the finest 5-star hotels in the province. The hotel will feature 8,660 square meters of open space, including lush greenery, a basketball court, and a children's playground, ensuring a family-friendly and comfortable environment for all guests.

Main Features

- 5 Star hotel
- Swimming poll
- Restaurants
- Seminar Halls

Main Activities:

- Guest service
- Seminar
- Marriage Hall
- Food Court

Approx. Investment: Nrs. 1.75 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5-6 years
Discounted PBP	7-8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 2.85 Billion
Return on Investment (RoI)	24% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	25%
Project BCR	2.1
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.7x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment opportunities
- Tourism Promotion
- SDG and green growth
- Tax Revenue

Modality: Private Investment
Time Required for Completion: 3 Years

Expected Involvement:

- Banks
- Private Developer

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Hotel Asiatic

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The proposed HOTEL project is strategically located on Airport Road in Biratnagar, just 400 meters from the airport entrance and approximately 900 meters from Nobel Medical College. As the capital city of Koshi Province, Biratnagar has a population of around 250,000 and serves as a key commercial and transit hub. The hotel is designed to cater primarily to both Indian and Nepali guests, offering premium services and amenities. Once completed, it will stand as one of the finest 5-star hotels in the province, enhancing the region's hospitality infrastructure and supporting tourism and business travel.

Main Features

- 5 Star hotel
- Swimming poll
- Seminar Halls
- Restaurants

Main Activities:

- Guest service
- Seminar
- Marriage
- Food Court

Approx. Investment: Nrs.1.75 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Ideation – Desk Study – Pre-feasibility Study – DPR ✓ – Project Concept Note – Feasibility Study/ Solicitation – Project Development

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	6-7 years
Discounted PBP	8-9 years
Net Present Value (NPV)	NPR 2.25 Billion
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	18%
Project IRR	20%
Project BCR	1.7
Equity BCR	2.1
Debt Service Coverage Ratio (Average)	1.6x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Opportunities
- Tourism Promotion
- Tax Revenue
- Service Quality Improvement

Modality: Private Investment

Time Required for Completion: 3 years

Expected Involvement:

- Private Developer
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment Summit 2025

Royal Ton Hotel

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The Royal Ton Hotel, located in Morang, enjoys excellent connectivity with Kathmandu through both air and road routes. Situated only 400 meters from Biratnagar Airport, the hotel is easily accessible for travelers. This strategic location makes it an ideal hub for tourism and business visitors, supporting regional tourism growth and economic development.

Main Features :

- Located 400m from Biratnagar Airport.
- Easily accessible to travelers.
- Supports tourism and business.

Main Activities :

- Jobs, tourism, green growth, and tax revenue.

Approx. Investement:

: Nrs.233 Crore

Expected Outcome :

- Good Hospitality
- Employment Generation
- Increase in Tourist

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

2 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Private Sector

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Barju Taal Project

Barju, Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Tourism has long served as a bridge between Nepal and the rest of the world, introducing foreigners to the country's rich natural and cultural heritage. As a rapidly growing and highly profitable industry, tourism has become a vital source of foreign exchange. Moreover, its development plays a crucial role in generating employment opportunities, making it a key pillar of Nepal's economy. In developing nations like Nepal, tourism remains one of the most significant employment-generating sectors, contributing to both economic growth and community development.

Main Features

- Promotion of Tourism
- Creation of open-air Amphitheatre
- Attractive structures & park
- Creation of well-equipped playing spaces
- Seating and resting spaces linked by a path
- Nature-friendly Materials as a flooring material

Main Activities:

- Suspension Trial Bridge
- Covered Hall with Multipurpose
- Children Play Ground
- View Tower
- Recreation Area

Approx. Investment: Nrs. 800 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.0 years
Discounted Payback (DPBP)	6.3 years
Net Present Value (NPV)	NPR 4.3 Billion
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	19%
Project IRR	21%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.2
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	1.8x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Technology and skill transfer
- Tourism Development

Modality: Public-Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal Government
- Local Government
- Developer

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Bhedetar Multipurpose Complex

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Bhedetar is one of the busiest and most beautiful hill stations in Koshi Province, attracting around 250,000 tourists annually. It is located approximately 60 km from Jogbani, the nearest Indian border town, 50 km from Biratnagar, and about 20 km from Dharan. The hill station offers numerous tourist attractions, including the Sky Walk, Bungee Jumping, Sky Cycling, and various adventure activities. The pleasant weather, with cool temperatures and sunshine, draws thousands of visitors every weekend. The proposed Multipurpose Complex will enhance the town's tourism infrastructure, extending tourists' stays and adding value to their experience.

Main Features

- Tourist Centric services
- Employment Generation
- Entrepreneurship Development
- Enhance Local Economic Activities

Main Activities:

- Vehicle Parking Service
- Conference Hall
- Hotel/Motel & Restaurant
- Departmental Store
- Tourist Information & entertainment
- Mini Cultural
- Mediation Hall

Approx. Investment: 200 Million

Project Implementation Timeline:

Project Ideation → Desk Study → Pre-feasibility Study → PDA ✓ → Project Concept Note → Feasibility Study/ Solicitation → Project Development

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	3.8 years
Discounted Payback (DPBP)	4.9 years
Net Present Value (NPV)	NPR 350 Million
Return on Investment (RoI)	28% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	24%
Project IRR	26%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.5
Equity BCR	3.2
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	2.1x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Promotion of Local Tourism
- Enhancement of Tourist Facility
- Increase in Local revenue
- Employment Generation
- Local Entrepreneur

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 3 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Koshi Pod Way

Biratnagar

Province Government
Koshi Province, Nepal

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Please scan for details

Background:

Biratnagar, with a population of around 2.5 lakhs, is a metropolitan city facing significant challenges in urban transportation, including weak infrastructure, inefficient transport systems, and traffic congestion. The Koshi Podway Project aims to enhance transportation connectivity between Biratnagar and Dharan, addressing these existing issues by introducing an aerial transportation system. This innovative transport solution will help bridge the demand-supply gap while upgrading facilities. The project is expected to stimulate economic growth by boosting income, generating employment, and improving overall connectivity within the province.

Main Features

- Smart Mobility
- Tourism promotion
- Rural Area Development
- Enchanting Infrastructure
- Reduce travel time
- Enhance Connectivity

Main Activities:

Constructions of string rail 10 km (First Phase)

Approx. Investment: Nrs. 5 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	8.2 years
Discounted PBP	10.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 7.8 Billion
Return on Investment (RoI)	15% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	14%
Project IRR	12%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.2
Debt Service Coverage Ratio	1.4x (Avg)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Tourism Development
- Availability of new mode of Transportation
- Technology and Innovation
- Increase Urban Development

Modality: Public Private Partnership
Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private Sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Murkuchi-Limchungbung Halesi Pod Way

Halesi, Khotang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Halesi is one of Nepal's most renowned religious sites, attracting around 100,000 visitors annually. The sacred Shiva temple located inside the cave draws devotees from Nepal, India, and Bhutan, and holds deep spiritual significance for both Hindus and Buddhists. Revered as the "Purba Ko Pashupatinath", Halesi is a major pilgrimage destination.

Although it lies along the PushpalalLokmarg, the journey currently takes 7 to 8 hours by road from both Kathmandu and Biratnagar. The proposed road connection from Murkuchi to Halesi will significantly reduce travel time to just one hour, making access more convenient for pilgrims and boosting religious tourism in the region.

Main Features

- Tourism promotion
- Rural Area Development
- Rural Region enchanting infrastructure
- Development of Road Access

Main Activities:

Constructions of string rail 36.2 km

Approx. Investment: Nrs. 12 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	6-7 years
Discounted PBP	8-9 years
Net Present Value (NPV)	NPR 18.6 Billion
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	24%
Project IRR	26%
Project BCR	2.5
Equity BCR	3.2
Debt Service Coverage Ratio	2.1x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Tourism development
- Availability of employment
- Technology and Innovation
- Rural Development

Modality: PPP/BOOT
Time Required for Completion: 5 years

Expected Involvement:

- Central Government
- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Mechi Nagar Bus Park Complex

Mechi Nagar

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Multi-Storey Bus Terminal in Kakarvitta is a transformative public infrastructure project aimed at modernizing transportation in Nepal's eastern region. Strategically located in Mechinagar Municipality, Kakarvitta is not only a key hub for domestic and regional transit but also an active border point withIndia, facilitating significant cross-border trade, tourism, and passenger movement. The project aligns with Nepal's Vision 2043 and Sustainable Development Goals (SDGs) by enhancing connectivity and supporting socio-economic growth.

Main Features

- First Multi Storey Bus terminal of Nepal
- Business Complex with Bus Terminal

Main Activities:

- Bus Terminal
- Parking
- Sopping Complex
- Hotels
- Refreshment Centers
- Tourist Information Center

Approx. Investment: Nrs. 3 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	7.2 years
Discounted PBP	9.5 years
Net Present Value (NPV)	NPR 5.8 Billion
Return on Investment (RoI)	18% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	16%
Project IRR	14%
Project BCR	1.9
Equity BCR	2.3
Debt Service Coverage Ratio	1.5x (Avg)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Boost Up Cross Border Trade
- Reduction in Traffic Conjunction in Border
- New source of Revenue

Modality: Public Private Partnership
Time Required for Completion: 4 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private sectors.
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Kankai Ilam Sandakpur Podway

Ilam

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Kankai–Ilam Podway Project is a visionary initiative aimed at modernizing public transportation infrastructure between Kankai and the scenic city of Sandakpur in Ilam. This project seeks to overcome existing challenges such as weak urban connectivity, traffic congestion, and inefficient transport systems through the introduction of an aerial cable car (podway) system. By bridging the gap in demand and supply for safe, fast, and eco-friendly transportation, the project is expected to enhance regional accessibility, boost tourism, generate employment, and drive sustainable economic growth across Koshi Province.

Main Features

- Smart Mobility
- Tourism promotion
- Rural Area Development
- Enchanting Infrastructure
- Reduce travel time
- Enhance Connectivity

Main Activities:

Constructions of string rail 32 Km (First Phase)

Approx. Investment: Nrs. 25 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	9.5 years
Discounted PBP	12.8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 31.2 Billion
Return on Investment (RoI)	12%
Internal Rate of Return (IRR)	11%
Project IRR	12%
Project BCR	1.4
Equity BCR	1.8
Debt Service Coverage Ratio	1.9

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Tourism Development
- Availability of new mode of Transportation
- Technology and Innovation
- Increase Urban Development

Modality: Public Private Partnership
Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province government
- Local government
- Private sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Data Center Project

Hilly District

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

A Government Data Center is critical to the digital transformation of Koshi Province. Currently, much of Nepal's digital data is stored in foreign countries, raising significant concerns about data security and sovereignty. Establishing a data center within Koshi Province will ensure that sensitive information is stored safely and locally. With the province emerging as a hub for startups, innovation, and digital governance, the growing demand for secure and efficient data infrastructure underscores the urgent need for a robust, locally-managed data center.

Main Features

- Scalability
- Energy Efficiency
- Compliance and Security

Main Activities:

- Infrastructure design
- Technology procurement
- Implementation
- Tasting and a Commissioning
- Operation

Approx. Investment: Nrs.250 Million

Project Implementation Timeline:

- Project Identification
- Project Concept Note ✓
- Project Feasibility
- Project Development
- DPR
- PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.1 years
Discounted PBP	5.3 years
Net Present Value (NPV)	NPR 320 million
Return on Investment (RoI)	18% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	21%
Project IRR	19%
Project BCR	1.8
Equity BCR	2.1
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	2.4x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Strengthening Digital Infrastructure
- Economics Growth
- Enhance e-governance
- Disaster Recovery and Business Continuity

Modality: Public Private Partnership (PPP)
Time Required for Completion: 1 Yr

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank
- Any others: N/A

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Digitalization of Koshi Province Project

Koshi Province

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The rapid global adoption of digital technologies has transformed how governments engage with citizens and businesses. The Government of Koshi Province now has the opportunity to lead a pioneering digital transformation initiative that can set new benchmarks for efficiency, transparency, and inclusivity. This project has been fully funded and implemented by the investor at no cost to the provincial government. Revenue will be generated through user fees over an agreed period, with income shared between the investor and the Province.

Main Features

- Zero Cost to Province Govt.
- Full Scale Digitization of Govt. Service
- Infrastructure Assessment
- Workflow and Process analysis
- Human Resources and Digital literacy

Main Activities:

- E-Government portals
- Mobile applications
- Integrated Databases

Approx. Investment: Nrs. 220 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility ✓ → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	2.8 years
Discounted PBP	3.3 years
Net Present Value (NPV)	NPR 280 million
Return on Investment (RoI)	32% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	26%
Project IRR	24%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	1.65
Equity BCR	1.85
Debt Service Coverage Ratio (DSCR) (Avg.)	2.5x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Enhanced access to services
- Transparency and accountability
- Cost savings
- Participation in governance
- Operational Efficiency
- Data-Driven Decision-Making
- Improve ease of Doing Business
- Digital Ecosystem Growth

Modality: Public Private Partnership (PPP)
Time Required for Completion: 12-18 months

Expected Involvement:

- Province Government
- Developer

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment Summit 2025

Municipal Solid Waste Plant

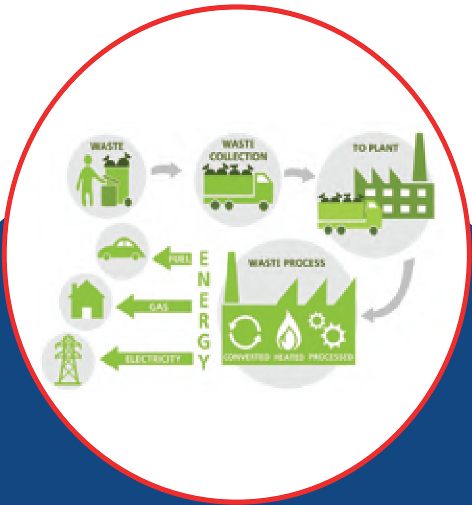

Mechinagar, Jhapa

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Urban Solid Waste Management and Sewage Treatment Plant project in DuhabiSunsari, Nepal, aims to address the growing environmental and public health concerns in the region. This transformative initiative will ensure proper waste disposal, sewage treatment, and environmental sustainability, aligning with Nepal's Vision 2043 and Sustainable Development Goals (SDGs). The project will enhance the quality of life for residents and contribute to sustainable urban development

Main Features

- Zero waste Processing
- Collection To Processing in single Premises
- Bio Fertilizer Manufacturing from Bio Degradable

Main Activities:

- Waste Collection
- Transportation
- Processing
- Composting

Approx. Investment: Nrs. 100 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.5 years
Discounted PBP	6.1 years
Net Present Value (NPV)	NPR 185 Million
Return on Investment (RoI)	24% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	20%
Project IRR	18%
Project BCR	2.5
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.9x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Clean, Safe & Healthy Environment
- Compost Fertilizers for Farmers
- New source of Revenue

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private sector
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Herbal Processing Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Nepal is a small country rich in valuable medicinal plants. Despite the abundance of herbal resources, their proper utilization and eco-sustainable planning have not been effectively implemented. Additionally, outdated traditional processing methods and limited research and development capabilities have hindered the ability to meet domestic market demands. Nepal's annual pharmaceutical market is estimated at approximately NPR 50 billion. This project aims to reduce the import of herbal medicines by promoting local processing and eventually initiate exports to neighboring countries.

Main Features

- Use of Nepalese Herbs
- Cultivation of Herbs
- Contribute to Bio-diversity
- Localize Valuable Medicine
- Research and Development

Main Activities:

- Herbs Processing
- Herbs Farming
- Herbal Medicine Production
- Herbal Medicine Distribution & Marketing

Approx. Investment: 1.16 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Ideation → Desk Study → Pre-feasibility Study (✓) → DPR → Project Concept Note → Feasibility Study/ Solicitation → Project Development

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.8 years
Discounted Payback (DPBP)	6.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 2.4 Billion
Return on Investment (RoI)	25% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	24%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.4
Equity BCR	3.1
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	1.9x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Increase Local Employment opportunity
- Economic Development of the Region
- Economic Multiplier Effect
- Proper Utilization of Local Resources
- Community Involvement
- Tax Revenue for the government

Modality: Private investment

Time Required for Completion: 2 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Herbs Farmers
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Bhedetar Asitic Resort

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Among the major destination in Nepal Bhedetar is one of them Bhedetar is located in the estern part of Nepal. Bhedetar is famous for Charles Point. it is Natural beauty and Endearing environmental beside smooth wather as well as delectable mountains village.
Bhedetar his Resort will be all of the luxury moderate hotel in Bhedetar It will play A bitter roll in the promotion of Bhedetar in the national air well as in the international attendance DSR is located toward the saffron side of Bhedetar Bazar which is 300 m from the main old Bhedetar Bazar the area of the hotel is a total of 15 rupay amount this 7 Rohini will be owned by the hotel and 8 ropani leased.

Main Features :

- Friendly Environment
- Saves time and money
- Reliable Service

Main Activities :

- Construction of Building & Infrastructure

Approx. Investement:

- Nrs.18 Crore

Expected Outcome :

- Easy & Reliable Transportation
- Employment Generation
- Increase in Tourist

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 2 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Private Sector

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Triyuga Market Complex

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The Triyuga Agriculture Complex building is a proposed development aimed at enhancing the management, distribution, and accessibility of agricultural products within Triyuga Municipality. This project seeks to create a centralized facility where fresh agro-products can be efficiently handled, stored, and made readily available for the residents of Triyuga, as well as for agricultural traders and entrepreneurs from across Nepal.The complex will accommodate general shops, specialized agricultural product outlets, office spaces, and branches of banks and financial institutions, all of which will provide essential services to farmers, agro-entrepreneurs, and the general public.

Main Features :

- Strategic Location
- Centralized management system
- Multipurpose Infrastructure
- Vibrant economic hub

Main Activities :

Management of Agro Products,
Facilitation of Business and Trade Activities,
Promotion of Agro-Business and Rural Economy,
Support for Cultural and Community Activities.

Approx. Investement:

NPR 47 Crores

Expected Outcome :

- Increased Market Access for Farmers
- Strengthened Local Economy
- Employment Opportunities
- Development of Agro-Entrepreneurship
- Contribution to Sustainable Urban Development

Modality :

Public-Private Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

1.5 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Rasa Taal Project

Ramdhuni-7, Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Rasa Taal is located within the Sunsari Saamudaayik Ban Upabhokta Samuha in Ramdhuni-7. Surrounded on three sides by the lush Char KosheJhadi forest, the park spans approximately 50 bighas. The centerpiece of this park is Rasa Taal, an artificial waterbody covering 8 bighas, which was constructed 15 years ago.

Tourism has long served as a bridge between Nepal and the rest of the world, introducing foreigners to the country's rich natural and cultural heritage. As a rapidly growing and highly profitable industry, tourism has become a vital source of foreign exchange. Moreover, its development plays a crucial role in generating employment opportunities, making it a key pillar of Nepal's economy. In developing nations like Nepal, tourism remains one of the most significant employment-generating sectors, contributing to both economic growth and community development.

Main Features

- Promotion of Tourism
- Creation of open-air Amphitheatre
- Attractive structures & park
- Creation of well-equipped playing spaces
- Seating and resting spaces linked by a path
- Nature-friendly Materials as a flooring material

Main Activities:

- Suspension Trial Bridge
- Covered Hall with Multipurpose
- Children Play Ground
- View Tower
- Recreation Area

Approx. Investment: Nrs. 800 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.0 years
Discounted Payback (DPBP)	6.3 years
Net Present Value (NPV)	NPR 1520 Million
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	19%
Project IRR	21%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.2
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	1.8x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Technology and skill transfer
- Tourism Development

Modality: Public-Private Partnership
Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal Government
- Local Government
- Developer

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Water Park

Duhabi, Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The population of Biratnagar, Budhiganga, Duhabi, and surrounding municipalities currently has very limited access to water sports facilities. As a result, many residents travel to Itahari to fulfill this need. This highlights a strong market demand for an exotic water park in the area. The proposed park spans approximately 12 bighas and is strategically located to attract both local visitors and tourists from nearby Indian regions. The inclusion of a resort within the park, featuring night-time gaming facilities - a novel concept in Nepal- will further enhance its appeal and provide a unique recreational experience.

Main Features

- Night Water Games
- Resort
- Near to Biratnagar

Main Activities:

- Swimming Pools
- Boating
- Resort
- Cultural Museum
- Futsal
- Restaurants
- Extended Tourist Facilities
- Water Games

Approx. Investment: Nrs. 250 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR (✓) → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.3 years
Discounted Payback (DPBP)	5.6 years
Net Present Value (NPV)	NPR 420 Million
Return on Investment (RoI)	26% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	24%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.1
Equity BCR	2.7
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	1.9x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- A new Tourist Destination
- Increases Economic Activities
- Increases Revenue of the Local Govt

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 2 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Raja Rani Taal Project

Letang, Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

This project is crucial for the conservation, development, and promotion of the Taal, with a focus on protecting and enhancing the surrounding environment. The initiative will make the area more conducive to preserving its natural habitats while promoting sustainable tourism. Once completed, the project is expected to become one of the key tourist destinations in the province, contributing to both environmental preservation and local economic growth.

Main Features

- Natural Taal
- Peaceful Location
- Religious Values

Main Activities:

- Ecological Conservation
- Resort
- Cultural Center
- Wellness Center

Approx. Investment: Nrs. 350 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5–6 years
Discounted PBP	7–8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 320 Million
Return on Investment (RoI)	28% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	26%
Project IRR	30%
Project BCR	2.4
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.9x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Tourism Infrastructure Development
- Ecological Conservation
- Local Community Participation
- Promotion of Culture and Tradition
- Sustainable Tourism

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 2 Years

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private investor

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Budiganga Park Project

Budhiganga-Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Budhiganga Park is located on the side of the Dharan Jogbani Highway, near the Biratnagar gate in Budhiganga Rural Municipality. This popular spot is frequently visited by locals for picnics and various outdoor activities. The local government has built huts and other amenities to enhance the visitor experience. The park features a Children's Garden and a pond, which are particularly attractive to visitors. The park spans approximately 8 bighas of land, providing a spacious and serene environment for recreation.

Main Features

- Peaceful & Calm Environment
- Picnic Spot
- All weather Operation

Main Activities:

- Morning Walk Trak
- Resort
- Swimming
- Meditation Centre
- Picnic

Approx. Investment: Nrs. 171.4 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR (✓) → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.8 years
Discounted PBP	6.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 260 Million
Return on Investment (RoI)	22% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	19%
Project IRR	17%
Project BCR	2.3
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.7x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Social Mobilization
- Improve Quality of Water
- Infrastructure Development
- Agricultural Sustainability and Fishery

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Raja Taal Project

Chaubise-3, Dhankuta

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Raja Taal, a picturesque water body located in Chaubise-3, Dhankuta, spans an area of 150 ropani and offers a stunning natural setting. This project is crucial for the conservation, development, and promotion of the Taal, with a focus on protecting and enhancing the surrounding environment. The initiative will make the area more conducive to preserving its natural habitats while promoting sustainable tourism. Once completed, the project is expected to become one of the key tourist destinations in the province, contributing to both environmental preservation and local economic growth.

Main Features

- Natural Taal
- Peaceful Location
- Religious Values

Main Activities:

- Ecological Conservation
- Resort
- Cultural Center
- Wellness Center

Approx. Investment: Nrs. 350 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility ✓ → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5–6 years
Discounted PBP	7–8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 520Million
Return on Investment (RoI)	28% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	26%
Project IRR	30%
Project BCR	2.4
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.9x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Tourism Infrastructure Development
- Ecological Conservation
- Local Community Participation
- Promotion of Culture and Tradition
- Sustainable Tourism

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 2 Years

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private investor

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Betini Simsaar Tourism Project

Urlabari -2, Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Betini Simsaar is located approximately 1 km north of Manglabare, near Urlabari, along the East-West Highway in the CharkosheJhadi region. This wetland is very popular among locals for picnics and other outdoor activities. Huts and other amenities have been constructed by the local government to accommodate and facilitate visitors. The Children's Garden (Baal Udyan) and the pond are especially attractive features for visitors. The wetland covers an area of approximately 53 bighas.

Main Features

- Boating & Swimming
- Peaceful & Calm Environment
- All weather Operation
- Picnic Spot

Main Activities:

- Wellness Center
- Meditation Centre
- Research Centre
- Resort
- Fishery

Approx. Investment: Nrs. 240 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR (✓) → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.0 years
Discounted Payback (DPBP)	5.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 420Million
Return on Investment (RoI)	27% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	24%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.3
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	2.0x

Note: All figures are illustrative and based on conservative assumptions.

Expected Outcome:

- Social Mobilization
- Improve Quality of Water
- Infrastructure Development
- Agricultural Sustainability and Fishery

Modality: Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 3 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

10MW AGROVOLTRIC SOLAR PROJECT

Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Please scan for details

Background:

Solar Energy presents a significant opportunity for Nepal to address pressing energy and environmental challenges, leveraging its abundant hydropower resources to produce clean energy. On the global stage, Solar Energy is projected to fulfill 22% of final energy demand by 2050, underscoring its role as a cornerstone for achieving decarbonization goals. Nepal's newly endorsed Solar Energy Policy creates a supportive framework for attracting investments and enabling project development, aligning with the nation's aspirations for a sustainable energy transition.

Main Features

- Production of Green Electricity
- Opens the door to Alternate Energy Technology
- Huge domestic as well as Export market

Main Activities:

- Production of Green Electricity
- Production of Agri Products

Approx. Investment: Nrs. 1.60 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note (✓) → Project Feasibility → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	6.8 years
Discounted PBP	8.5 years
Net Present Value (NPV)	Nrs. 800 Millions
Return on Investment (RoI)	16%
Internal Rate of Return (IRR)	14%
Project IRR	15%
Project BCR	1.6
Equity BCR	2.0
Debt Service Coverage Ratio	2.2

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Introduction of New Energy Source
- Green Electricity can be the potential export material
- Employment Generation
- Use of Domestic Resources
- Import substitution

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province government
- Local government
- Private sectors
- Banks

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Betana Simsaar Tourism Project

Belbari, Morang

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

This wetland is very popular among locals for picnics and other outdoor activities. Huts and other amenities have been constructed by the local government to accommodate and facilitate visitors. The Children's Garden (Baal Udyan) and the pond are especially attractive features for visitors. The wetland covers an area of approximately 53 bighas.

Main Features

- Boating & Swimming
- Peaceful & Calm Environment
- All weather Operation
- Picnic Spot

Main Activities:

- Wellness Center
- Meditation Centre
- Research Centre
- Resort
- Fishery

Approx. Investment: Nrs. 240 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR (✓) → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.0 years
Discounted Payback (DPBP)	5.2 years
Net Present Value (NPV)	NPR 940 Million
Return on Investment (RoI)	27% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	24%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.3
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	2.0x

Note: All figures are illustrative and based on conservative assumptions.

Expected Outcome:

- Social Mobilization
- Improve Quality of Water
- Infrastructure Development
- Agricultural Sustainability and Fishery

Modality: Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 3 Yrs

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Developer
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Big Housing & Township Project

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

The Itahari/Jhapa Township project is a comprehensive urban planning initiative aimed at resetting locals displaced by the this Hydropower project. This planned city encompasses all essential infrastructures necessary for a thriving community. This project is not just about infrastructure development but also about creating a vibrant, inclusive, and sustainable community where residents can thrive socially.

Main Features :

- Residential Housing
- Commercial Area
- Administrative Area
- Hospital and School for Locals
- Tourism Infrastructures
- Utility Infrastructures

Main Activities :

- Housing and Infrastructure Development

Approx. Investement:

- 200 Crore

Expected Outcome :

- Enhanced Quality of Life
- Economic Growth and Job Creation
- Fostered Social Cohesion and Community Interaction
- Emphasis on Environment Sustainability

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 2 Years.

Expected Involvement :

- Province Government
- Local Government
- Bank
- Developer
- Company

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Koshi Refreshment Centre Project

Koshi VDC-4, Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Koshi Refreshment Centre is Nepal's first concept of its kind, designed to serve as a comprehensive rest stop for long-distance travelers. Located at Koshi VDC-4 in Sunsari, near the Koshi Tappu Wildlife Reserve, the center is strategically positioned to provide essential facilities and amenities for passengers, drivers, and vehicles.

The project was conceptualized by the Koshi Province Government, which has already completed the first phase of construction using government funding. The remaining development and operation phases are open to private investors and developers under a public-private partnership model. The site, spanning approximately 20 bighas, is fully owned by the provincial government.

Main Features

- First Phase of construction completed
- Large Area on East West highway
- Five Km from India and adjacent to Koshi Tappu Wildlife Reserve
- Tourism Activities can be added

Main Activities:

- Health post
- View tower
- workshop
- Boating area
- Swimming pool
- Picnic spot
- Charging/Fuel station
- Recreational area etc.

Approx. Investment: Nrs. 2 Billion

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility → Project Development → DPR (✓) → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5–6 years
Discounted PBP	7–8 years
Net Present Value (NPV)	NPR 3.5 Billion
Return on Investment (RoI)	25% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	22%
Project IRR	24%
Project BCR	2.2
Equity BCR	2.8
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.8x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Facilities to refreshment for long distance Vehicles
- Employment Generation
- Increase in Local revenue
- Enhancing in tourism activities

Modality: Public Private Partnership (PPP)
Time Required for Completion: 3 years

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private sector
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Triyuga Market Complex

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background :

Triyuga is the one of the busiest and beautiful velly station of the Koshi Province. The Multipurpose Complex can help the town to extend the stay of the Local beside Tourists and add value to their stay.

Main Features :

- Entrepreneurship Development
- Employment Generation
- Enhance Local Economic Activities

Main Activities :

- Parking, accommodation, stores, and quality storage facilities.

Approx. Investement:

- Nrs.47 Crore

Expected Outcome :

- Quality service to Locals
- Employment Generation
- Support local entrepreneurs and boost revenue.

Modality :

- Public-Private People Partnership (PPP)

Time Required For Completion :

- 3 Years.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Kiwi Farming & Processing Industry

Chaubise Rural Municipality, Dhankuta

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

Dhankuta has lots of possibilities of kiwi fruit farming. Local government of Chaubise Rural Municipality have also supported local farmer as they distributed kiwifruit saplings. The scope/concepts behind the project comprises of various social, economic, environmental, cultural and technology aspects. This project is a good alternative for sloping land management. To encourage farmers for mass production in a bigger scale. To transform the existing subsistence-based agricultural system into a commercial activity through diversification and widespread realization of comparative advantage. To generate revenue from recreation in the farming environment, entertainment, educational activities, natural attractions. To bring about a structural shift in the economy in favor of industry to meet the demand of domestic and international consumers.

Main Features

- Availability of Good Quality of Kiwi
- Suitable weather Condition for Kiwi Farming
- Availability of Volume of Kiwi

Main Activities:

- Nursery
- Farming
- Processing
- Research Centre

Approx. Investment: Nrs. 270 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	5.2 years
Discounted PBP	6.7 years
Net Present Value (NPV)	NPR 380Million
Return on Investment (RoI)	24% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	20%
Project IRR	18%
Project BCR	2.3
Equity BCR	3.1
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.8x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Increase in Economic Activities
- Development of Kiwi Circuit
- Market Development

Modality: PPP/Private Investment

Time Required for Completion: 5 Yrs.

Expected Involvement:

- Nepal Government
- Investor partner
- Local Bodies
- Private sectors.

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Municipal Solid Waste Plant

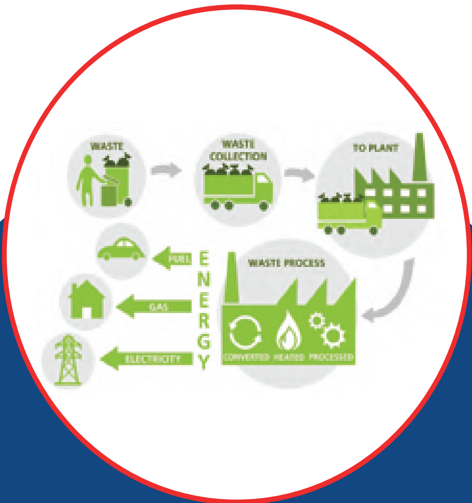

Duhabi, Sunsari

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Urban Solid Waste Management and Sewage Treatment Plant project in DuhabiSunsari, Nepal, aims to address the growing environmental and public health concerns in the region. This transformative initiative will ensure proper waste disposal, sewage treatment, and environmental sustainability, aligning with Nepal's Vision 2043 and Sustainable Development Goals (SDGs). The project will enhance the quality of life for residents and contribute to sustainable urban development

Main Features

- Zero waste Processing
- Collection To Processing in single Premises
- Bio Fertilizer Manufacturing from Bio Degradable

Main Activities:

- Waste Collection
- Transportation
- Processing
- Composting

Approx. Investment: Nrs. 100 Million

Project Implementation Timeline:

Project Identification → Project Concept Note → Project Feasibility (✓) → Project Development → DPR → PDA

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	4.5 years
Discounted PBP	6.1 years
Net Present Value (NPV)	NPR 185 Million
Return on Investment (RoI)	24% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	20%
Project IRR	18%
Project BCR	2.5
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (DSCR)	1.9x (Avg.)

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Employment Generation
- Clean, Safe & Healthy Environment
- Compost Fertilizers for Farmers
- New source of Revenue

Modality: Public Private Partnership

Time Required for Completion: 3 Yrs.

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Private sector
- Bank

Province Government
Koshi Province, Nepal

Koshi Province Investment
Summit 2025

Agro Processing Center

Province Government
Koshi Province, Nepal

Please scan for details

Province Investment Authority
Biratnagar, Morang,Nepal
Phone: 021-470355 | 021- 470100
Email:info.invest@koshi.gov.np

Background:

The Argi Processing Center is constructed by the Duhabi Municipality at acost of approx. Nrs.9 Crores. The Center comprises state of the art processing facility and the administrative building, a Cold storage, a warehouse and ample parking space. The processing center is ready to run status.

Main Features

- Value Addition
- Proper & Hygienic Processing of Food
- Farmers Participation
- Employment generation
- Integrated Processing Facility

Main Activities:

- Oil Making
- Flore Making
- Spices Making & Packaging
- Fruits Shorting
- Market Development & Promotion

Approx. Investment: 147.5 Million

Project Implementation Timeline:

Project Ideation → Desk Study → Pre-feasibility Study → Ready to Go → Project Concept Note → Feasibility Study/ Solicitation → Project Development

Financial Indicators

Indicator	Value
Payback Period (PBP)	3.2 years
Discounted Payback (DPBP)	4.1 years
Net Present Value (NPV)	NPR 225 Million
Return on Investment (RoI)	32% p.a.
Internal Rate of Return (IRR)	26%
Project IRR	28%
Project BCR (Benefit-Cost Ratio)	2.3
Equity BCR	3.0
Debt Service Coverage Ratio (Avg.)	2.4x

Note: The financials are based on limited data and serve only as rough indicators.

Expected Outcome:

- Establishment and Operation of Agricultural Processing Centre
- Cultivation and Domestication of Local agricultural Product
- Branding and Marketing of Local Products
- Positive change in lifestyle
- Farmer Participation

Modality: Public Private Partnership (PPP)

Time Required for Completion: 6 Months

Expected Involvement:

- Province Government
- Local Government
- Operator
- Bank

खानेपानी, सिंचाई तथा ऊर्जा मन्त्रालयको जनहितमा जारी सुचना

सिंचाई प्रणालीको विकास र विस्तार गरी कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरौं।। सबै प्रकारका पानीका स्रोत, मुहान, कुलो, पैनी नहर आदिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी आकासे पानीबाट संकलित पोखरी, भूमिगत लिफ्ट, सतह आदि सिंचाई प्रणाली मार्फत पानीका थोपा-थोपालाई कृषिमा प्रयोग गरौं। सडक पुर्वाधार जस्ता अन्य भौतिक संरचना निर्माण गर्दा कुलो पैनी नहरको संरचनामा क्षति नपु-र्याऔं, क्षति पुगेमा क्षति पुर्याउने निकायबाटै तत्काल मर्मत संभार गराऔं। सिचाई प्रणालीमा कम उर्जा खपत गर्ने र नविकरणीय उर्जावाट चल्ने उपकरणहरुको प्रयोग गरौं ।

वर्षाको समयमा बाढी पहिरो तथा कटान जस्ता जल उत्पन्न प्रकोप आउन सक्ने भएकाले नदिको प्राकृतिक बहावलाई अबरोध पुर्याई किनाराहरु अतिक्रमण गरेर संभावित कटान, पहिरो जस्ता जोखिम युक्त क्षेत्रमा संरचना निर्माण गरी वसोवास नगरौं। नदि कटान, पहिरो रोकथाम तथा माटोको संरक्षणका लागि बनाईएका संरचनाहरुको संभार र संरक्षण गरौं। जलवायु परिवर्तन प्रति सचेत रहौं। वर्षाको पूर्व जानकारीको लागि जल तथा मौसम विज्ञान विभागको www.hydrology.gov.np वेभसाइटको सूचनाहरुबाट सु-सुचित रहौं ।

कोशी प्रदेश सरकार
खानेपानी, सिँचाइ तथा ऊर्जा मन्त्रालय
बिराटनगर, नेपाल

अनुसूची १
लगानी सम्मेलनको प्रतिवेदन

प्रदेश सरकार

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को प्रतिवेदन

प्रतिवेदन पेश गरिएको मितिः २०८२ साल असार २७ गते

१. परिचयः

प्रदेशको सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी एवं सेवा, कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रको उत्पादन, विकासका लागि सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा विदेशी लगानीलाई परिचालन गरी अत्यावश्यक परियोजनाको निर्माण तथा विकास गरी सवल, गतिशील तथा प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्रको विकास गर्दै रोजगारीको अवसर समेत सृजना गरी गरिबी निवारणमा अर्थपूर्ण योगदान पुर्याउन अधिकार सम्पन्न स्वायत्त सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६ को दफा ४ बमोजिम लगानी प्राधिकरण गठन गरी सोही ऐनको दफा १३ बमोजिम प्राधिकरणको कार्यालयका रुपमा प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालय स्थापना भएको छ। उल्लिखित ऐनको दफा १२ मा प्राधिकरणको काम कर्तव्य र अधिकारका सम्बन्धमा भएको व्यवस्थानुसार बुँदा नं."य" मा आवश्यकतानुसार लगानी सम्मेलनको व्यवस्था गरी वित्त व्यवस्थापन कार्यमा सहयोग गर्ने उल्लेख भएको हुँदा कोशी प्रदेशमा पहिलो पटक कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ मिति २०८२/०१/१८ र १९ गते आयोजना हुने गरी कोशी प्रदेश सरकार(मन्त्रिपरिषद्)को मिति २०८१/०९/२६ गते **(साविक मिति २०८१/१०/११ १२ र १३ गते हुने भनिएको समयमा प्रदेश सरकारको मिति संशोधन भएको**) निर्णयानुसार भएको।

आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ को नीति तथा कार्यक्रमको बुँदा नं.१६ मा प्रदेश सरकारबाट लगानी सम्मेलन आयोजना गर्ने नीति उल्लेख गरिएको। साथै बजेट बक्तव्यको बुँदा नं. १७४ मा लगानी सम्मेलन आयोजनाका लागि रू.३,३३,००,०००/-(तीन करोड तेत्तिस लाख) बजेट विनियोजन भएको।

२. उद्देश्य

देहाय उद्देश्य प्राप्ति हेतु कोशी प्रदेशमा प्रथम पटक लगानी सम्मेलन आयोजना गरिएको छः

क. प्रदेशको समग्र आर्थिक विकास र समृद्धिका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना गर्ने,

ख. लगानीका लागि स्वदेशी निजी पूँजी एवं प्रत्यक्ष बैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने,

ग. प्रदेशमा थप लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने,

घ. कोशी प्रदेशका लगानीका क्षेत्रहरू उजागर गर्ने र लगानीकर्ताहरूको ध्यान आकृष्ट गर्ने,

३. क्रियाकलाप

३.१ नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्थाः

३.१.१. मिति २०८२ बैशाख १८ र १९ गते कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन आयोजना गर्ने गरी कोशी प्रदेश सरकार(मन्त्रिपरिषद्को) बाट निर्णय भएको,

३.१.२. कोशी प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्को) **मिति २०८१/०६/१३ गतेको निर्णयानुसार** कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन-२०८१ को अवधारणा पत्र स्वीकृत भएको,

३.१.३ स्वीकृत अवधारणापत्रमा तोकीएका काम कर्तव्य अधिकार गर्ने गरीको देहायका समितिको गठन गर्ने व्यवस्था रहेकोः

- मुख्यमन्त्रीज्युको संयोजकत्वमा गठित मूल आयोजक समिति,
- कोशी प्रदेश सभाका सभामुखज्युको संयोजकत्वमा गठित सल्लाहकार समिति,
- आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीज्युको संयोजकत्वमा गठित निर्देशन समिति,
- आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्री ज्युको संयोजकत्वमा गठित नीतिगत तथा कानून सुधार सुझाव समिति,
- प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालयका प्रमुख कार्यकारी निर्देशकज्युको संयोजकत्वामा गठित परियोजना तयारी तथा छनौट समिति,
- मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयका शासकीय सुधार महाशाखा प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित सचिवालय,

३.२ सम्मेलन पूर्व सम्पादित क्रियाकलापः

३.२.१. लगानी सम्मेलनका लागि छुटै लेटर प्याडको निर्धारण तथा सम्मेलनको वेवसाईट, लोगो र नारा चयन,

३.२.२. लगानी सम्मेलनको तयारी तथा व्यवस्थापकीय कार्य गर्ने गरी लगानी सम्मेलन सचिवालयमा प्रदेश मातहतका विभिन्न निकायबाट कर्मचारी खटाइएको,**(सचिवालयमा खटिएका कर्मचारीहरूको विवरण अनुसूची-१मा संलग्न छ।)**

३.२.३. आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ मा लगानी सम्मेलन आयोजनार्थ प्रदेश सरकारबाट विनयोजित ३करोड ३३लाख बजेट विनियोजन गरिएकोमा रू.३करोड बजेट सम्मेलन तयारी तथा आयोजनाका लागि मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालयमा हस्तान्तरण भइ आएको,

३.२.४. लगानी सम्मेलन सचिवालयबाट तयार गरिएको क्रियाकलापगत बजेटलाई सम्बद्ध समिति हुदै लगानी प्राधिकरणको बैठकबाट स्वीकृत भएको,**(स्वीकृत बजेट अनुसूची-२ मा संलग्न छ।)**

३.२.५. स्वीकृत क्रियाकलापगत बजेट कार्यान्वयनका लागि सम्मेलन सचिवालयमा खटिएका कर्मचारीमध्येबाट ३(तीन) सदस्य रहने गरीको खरिद समिति गठन गरिएको,

३.२.६. लगानी सम्मेलन मूल समारोह व्यवस्थापनका लागि विधुतिय बोलपत्र आह्वान तथा छनौट गरिएको,

३.२.७. लगानी सम्मेलनमा प्रस्तुतीकरण (Show case) गर्नका लागि कोशी प्रदेशमा रहेका स्थानीय तह, निजी क्षेत्रसँग सम्बद्ध छाता संगठनहरू लगायत विभिन्न संघ संस्थाबाट १० करोड भन्दा माथिका सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाबाट कार्यान्वयन गर्न सकिने संम्भावना भएका परियोजनाहरू प्रदेश लगानी प्राधिकरण कार्यालय मार्फत माग गरिएको,

३.२.८. सम्बद्ध विभिन्न निकायबाट प्राप्त परियोजनाहरूमध्ये सार्वजनिक निजी सहकारी तथा निजी लगानीमा विकास निर्माण तथा सञ्चालन गर्न सकिने परियोजनाहरूलाई परियोजना छनौट तथा तयारी समितिबाट छनौट गरेको ७१ वटा परियोजनाको सूचिलाई निर्देशन समितिबाट अन्तिम रूप प्राप्त गरी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालयले लगानी प्राधिकरणको बैठकबाट स्वीकृत गराएको,**(प्रस्तुतीकरण गरिएका परियोजनाको विवरण अनुसूची-३ मा संलग्न छ।)**

३.२.९. लगानी प्राधिकरणको मिति २०८१/१२/१४ गते बसेको २८ औं बैठकबाट क्रियाकलापगत रूपमा स्वीकृत भएको बजेट(संशोधन समेत) का आधारमा परामर्श सेवा, सम्मेलनको गतिविधि संचालन व्यवस्थापनका लागि वेवसाईट निर्माण, सम्मेलनको लोगो तथा नारा तयारी, कोशी प्रदेशको पहिचान झल्काउने प्रमोसनल गतिविधि, सम्मेलनको प्रचार प्रसारात्मक कार्य, सम्बद्ध पक्षसँगको बैठक अन्तरक्रिया कार्यक्रम, सचिवालय नियमित व्यवस्थापनको कार्य लगायतका लगानी सम्मेलनसँग सम्बन्धित विविध पक्षको व्यवस्थापकीय कार्य भएको,

३.२.१०. लगानी सम्मेलनमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री, प्रदेश प्रमुख, संघ तथा प्रदेश सरकारका माननीय मुख्यमन्त्री, मन्त्री, राजदूत तथा कुटनीतिक नियोगका पदाधिकारी, जिल्ला समन्वय समितिका, गाउँपालिका तथा नगरपालिका प्रमुख, बैंक वित्तिय संघ संस्था, गै.स.स.,विभिन्न राजनैतिक दलका नेता, स्वदेशी तथा विदेशी लगानीकर्ता, औद्योगिक संघ संगठनका पदाधिकारी, उद्योगी व्यवसायी, संचार क्षेत्रका पदाधिकारी, कर्मचारी वर्ग लगायतका व्यक्ति व्यक्तित्वहरूलाई निमन्त्रणा गरिएको,**(निमन्त्रणा गरिएका पदाधिकारीहरूको विवरण अनुसूची-४ मा संलग्न छ।)**

३.२.११. सफल तथा प्रभावकारी रूपमा कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलनको आयोजनाका लागि सम्मेलनमा आउनुहुने पाहुनाको स्वागत, सवारी साधन व्यवस्थापन, सुरक्षा व्यवस्थापन, समझदारी पत्र व्यवस्थापन, स्टल व्यवस्थापन लगायतका कार्यमा इभेन्ट म्यानेजमेन्ट टिमको कार्यसँगको समन्वय गर्न लगानी सम्मेलन सचिवालयमा खटिएका कर्मचारी तथा प्रदेश मातहत निकायका पदाधिकारी र कर्मचारीहरूलाई खटाइएको,**(जिम्मेवारी बाँडफाँड तालिका अनुसूची-५ मा संलग्न छ।)**

३.२.१२. लगानी सम्मेलन तयारी अवधिका बीच विभिन्न समयमा प्रदेश राजधानी विराटनगर तथा संघीय राजधानी काठमाडौंमा सरोकारवाला लगानीकर्ताहरू सहितको उपस्थितिमा Pre Investor meet कार्यक्रम तथा सम्मेलन तयारी सम्बन्धमा भए गरेका गतिबिधिको जानकारी दिन प्रदेश राजधानी विराटनगरमा पत्रकार सम्मेलन समेत गरिएको,

३.२.१३. I.C. Tech Media Pvt.Ltd., काठमाडौं कम्पनी मार्फत लगानी सम्मेलन मूल समारोह व्यवस्थापनको (सम्मेलन अवधि मिति२०८२/१/१८ र १९ गतेको) सम्पूर्ण कार्य गराइएको।

३.३ सम्मेलन अवधिमा सम्पादित क्रियाकलापः

लगानी सम्मेलनको पहिलो दिन मिति २०८२ साल बैशाख १८ गते सम्पादित क्रियाकलापहरूः-

३.३.१. सम्मेलनस्थल विराटनगर महानगरपालिका क्षेत्र भित्रको वीरेन्द्र सभा गृहमा सम्माननीय प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओली ज्यूबाट सम्मेलन कार्यक्रम उद्घाटन भएको,

३.३.२. कोशी प्रदेश सरकारको निमन्त्रणामा लगानी सम्मेलन कार्यक्रममा पाल्नुभएका सम्माननीय प्रधानमन्त्री ज्यू लगायत अन्य प्रदेशका मुख्यमन्त्रीज्यु, संघ तथा प्रदेशका मन्त्री ज्यु, विभिन्न राजनैतिक दलका नेतागण लगायत विविध क्षेत्रबाट कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएका पाहुनाहरूको स्वागत गरियो साथै विशिष्ठ अतिथी, प्रमुख अतिथी, अतिथी लगायत सहभागी महानुभावहरूबाट कार्यक्रमको सफलताका लागि शुभकामना समेत व्यक्त भयो,

३.३.३. सहभागी हुनुभएका महानुभावका लागि विहानको समयमा सम्मेलनस्थल परिसरमा खाजा, खानाको व्यवस्थापन गर्नुका साथै रात्रीकालीन समयमा विराटनगर महानगरपालिका क्षेत्रमा रहेको बिग होटलमा रात्री भोजको प्रबन्ध गरी विशिष्ठ पाहुना तथा स्वदेशी, विदेशी लगानीकर्ताका लागि बसोवासको व्यवस्थापन समेत मिलाइएको,

लगानी सम्मेलनको दोश्रो दिन मिति २०८२ साल बैशाख १९ गते सम्पादित क्रियाकलापहरूः-

३.३.४. लगानी सम्मेलन कार्यक्रमका लागि निमन्त्रणा गरिएका Moderator बाट पर्यटन, कृषि, पूर्वाधार विकास, उर्जा, मेडिकल शिक्षा तथा स्वास्थ्य, औद्योगिक तथा व्यापारिक क्षेत्र लगायतका विषयगत सत्र(Thematic Session) विराटनगर महानगरपालिका क्षेत्रमा अवस्थित विग होटल तथा रत्ना होटलमा संचालन गरिएको,

३.३.५. मध्यान्न समयमा विषयगत सत्र(Thematic Session) समाप्त गरी सम्बन्धित होटलमा नै खानाको व्यववस्थापन गरिएको,

३.३.६. विषयगत सत्र(Thematic Session) समाप्त भएपश्चात लगानी सम्मेलनस्थल वीरेन्द्र सभागृहमा प्रस्तुतिकरण गरिएको कृषि, पर्यटन, उद्योग, उर्जा, पूर्वाधार निर्माण, सूचना प्रबिधि लगायत क्षेत्रका सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा निजी अवधारणकाका ७१ वटा परियोजना, जसमध्ये ४६वटा परियोजना सम्मेलन अवधिमा समझदारी पत्र(MOU) भएको साथै लगानी प्राधिकरणको निर्णयानुसार तोकिएको समयमा थप ५वटा परियोजना गरी कुल जम्मा ५१ वटा परियोजनामा समझदारी भएको, (**सम्मेलन अवधिमा समझदारी पत्र भएका परियोजना विवरण अनुसुची-६ मा संलग्न छ**)।,

३.३.७. समझदारी पत्र(MOU)मा हस्ताक्षर कार्यक्रम पश्चात कोशी प्रदेश लागानी सम्मेलनको समापन समारोह कार्यक्रम वीरेन्द्र सभा गृहमा गरियो जसमा कोशी प्रदेशका माननीय मुख्यमन्त्री हिक्मत कुमार कार्की ज्यूबाट सम्मेलन कार्यक्रममा आउनुभएका पाहुना महानुभाव, लगानीकर्ता तथा सम्मेलन कार्यक्रमलाई सभ्य र भव्य तवरमा सफलतापूर्वक गर्न गराउन सहयोग गर्नुभएका आयोजक, सह आयोजक, सेवाप्रदायक संघ संस्था, औद्योगिक

व्यवसायिक क्षेत्र तथा सो को छाता संघ संगठन , प्रदेश सरकारका विषयगत निकाय, संचार क्षेत्र, कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूमा धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभयो।

४. सम्मेलनको बजेट र सोको खर्च विवरण

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को तयारी तथा सम्मेलन आयोजनार्थ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, कोशी प्रदेशबाट प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यालय, विराटनगरका नाममा हस्तान्तरण भई आएको रू.३ करोड बजेटलाई लगानी प्राधिकरणको बैठकबाट विभिन्न क्रियाकलापगत रूपमा स्वीकृत गरिएको र उक्त हस्तान्तरण भएको कुल बजेटमा **रू.२ करोड १७ लाख १९ हजार १ सय ३७ रूपैंया** खर्च भएको,(**स्वीकृत क्रियाकलाप अनुसार भएको जम्मा खर्च विवरण अनुसूची-७ मा संलग्न छ)।**

५. सम्मेलनको सबल पक्ष

नेपालमा प्रदेशस्तरमा प्रथम पटक कोशी प्रदेश सरकारद्धारा आयोजना गरिएको पहिलो कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन२०२५ आयोजनाका सवल पक्षः

- प्रदेश सरकारबाट स्वीकृत वार्षिक बजेटमा लगानी सम्मेलन तयारी शिर्षक अन्तरगत विनियोजन भएको रू.३करोड ३३लाख बजेटमा **रू.२ करोड १७ लाख १९ हजार १ सय ३७ रूपैंया** बजेट मात्र खर्च गरी कुल विनियोजित बजेटको **३५प्रतिशत** कम बजेट र सिमित स्रोत साधनको उपलब्धता तथा उपयोगबाट पनि सफलतापूर्वक लगानी सम्मेलन सम्पन्न गरिदै करिब १ खर्ब ५७ अर्ब भन्दा माथिको लगानीको सुनिश्चितता हुनु,
- लगानी सम्मेलनमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अधिकतम सहभागी गराइनु,
- कोशी प्रदेशको आर्थिक विकासको लागि प्रदेश सरकारले आयोजना गरेको लगानी सम्मेलन कार्यक्रमलाई सम्मेलन कार्यक्रममा सहभागी हुनुभएका सम्माननीय प्रधानमन्त्री, अन्य प्रदेश सरकारका मुख्यमन्त्री तथा प्रतिनिधि, स्थानीय तहका प्रतिनिधिहरूको महत्वपूर्व लगानीमैत्री अभिव्यक्तिद्धारा सम्मेलनलाई राष्ट्रिय महत्वका साथ हेरिनु,
- स्थानीय स्तरमा उपलब्ध भएका साधन स्रोतको प्रयोग हुने गरीको स्थानीय स्तरबाट नै परियोजनाको पहिचान भइ सम्भाव्यता बोकेका क्षेत्रमा लगानीमैत्री वातावरण सृजना भएको,
- लगानी सम्मेलन आयोजना गर्ने कोशी प्रदेश अन्तरगतका स्थानीय तह, उद्योग वाणिज्य महासंघ, उद्योग संगठन, गैरआवासीय नेपाली संगठन, लगानी प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा कार्य गर्ने संघ संस्था, बैंक तथा वित्तिय संघ संस्था लगायत सरोकारवाला क्षेत्रसँग समन्वय तथा सहजीकरण हुनु ।

६. उपलब्धी

- नेपालमै पहिलो पटक प्रदेश स्तरमा आयोजना गरिएको लगानी सम्मेलन कार्यक्रम सफलतापूर्वक सम्पन्न भएको,

- प्रदेशको समग्र आर्थिक विकास र समृद्धिका लागि आवश्यक स्रोतको पहिचान र परिचालन गर्ने वातावरण सिर्जना भएको,
- लगानीका लागि स्वदेशी निजी पूँजी एवं प्रत्यक्ष बैदेशिक लगानी आकर्षित भएको,
- प्रदेशमा थप लगानी मैत्री वातावरण निर्माण गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना भएको,
- कोशी प्रदेशका लगानीका क्षेत्रहरू उजागर भएको र लगानीका क्षेत्र तर्फ लगानीकर्ताहरूको ध्यान आकृष्ट भएको,
- सम्भाव्यता बोकेका परियोजनाहरूको सम्बन्धमा सरकार तथा लगानीकर्ताहरू बीच साझा धारणाको विकास हुनुका साथै सम्मेलनको विषयगत सत्र (Thematic Session) बाट लगानीको अवस्था, जोखिम, सुरक्षा, कानूनी जटिलता, उचित अवधारणा लगायतका विषयमा मार्गदर्शन भएको,
- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ मा करिब १ खर्ब ५७ अर्ब भन्दा माथिको लगानीको समझदारी भएको,
- लगानीमैत्री वातावरणबाट "स्वच्छ, सुखी र समुन्नत प्रदेश" को दीर्घकालीन सोच हासिल गर्न सहयोग पुग्ने सम्भावनाले मूर्तरूप पाएको,
- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ मा समझदारी पत्र(MoU) भएका परियोजनाहरुमा गरिएको प्रस्तावित लगानी रकममध्ये औद्योगिक उत्पादनमा (४२.४९%), पूर्वाधार तथा शहरी विकासमा (३९.१३%), पर्यटनमा (७.८७%), उर्जा तथा हरित प्रविधिमा (५.९९%), कृषिमा (२.२६%), स्वास्थ्यमा (१.५८%), फोहोर मैला व्यवस्थापनमा (०.३८%) र सूचना प्रविधिमा (०.३३%) रहेको, उल्लिखित विवरण सहितको तालिका तथा Pie-chart निम्न बमोजिम छ।

<u>तालिकाः</u>

समझदारी पत्र(MoU) भएका लगानीका क्षेत्र, परियोजना संख्या र अनुमानित रकम

क्र.सं	लगानीका क्षेत्र	परियोजना संख्या	अनुमानित रकम रु. (करोडमा)	प्रतिशत (%)
१	कृषि	१०	३५६	२.२६
२	पर्यटन	१२	१२३७	७.८७
३	पूर्वाधार तथा शहरीविकास	९	६१५०	३९.१३
४	हरित उर्जा	४	९४२	५.९९
५	सूचना प्रविधि	२	४७	०.३०
६	औद्योगिक उत्पादन	११	६६७८	४२.४९
७	स्वास्थ्य	१	२४८	१.५८
८	फोहोर मैलाव्यवस्थापन(MSW)	२	६०	०.३८
	जम्मा	**५१**	**१५७१८**	**१०० %**

Pie-chart:

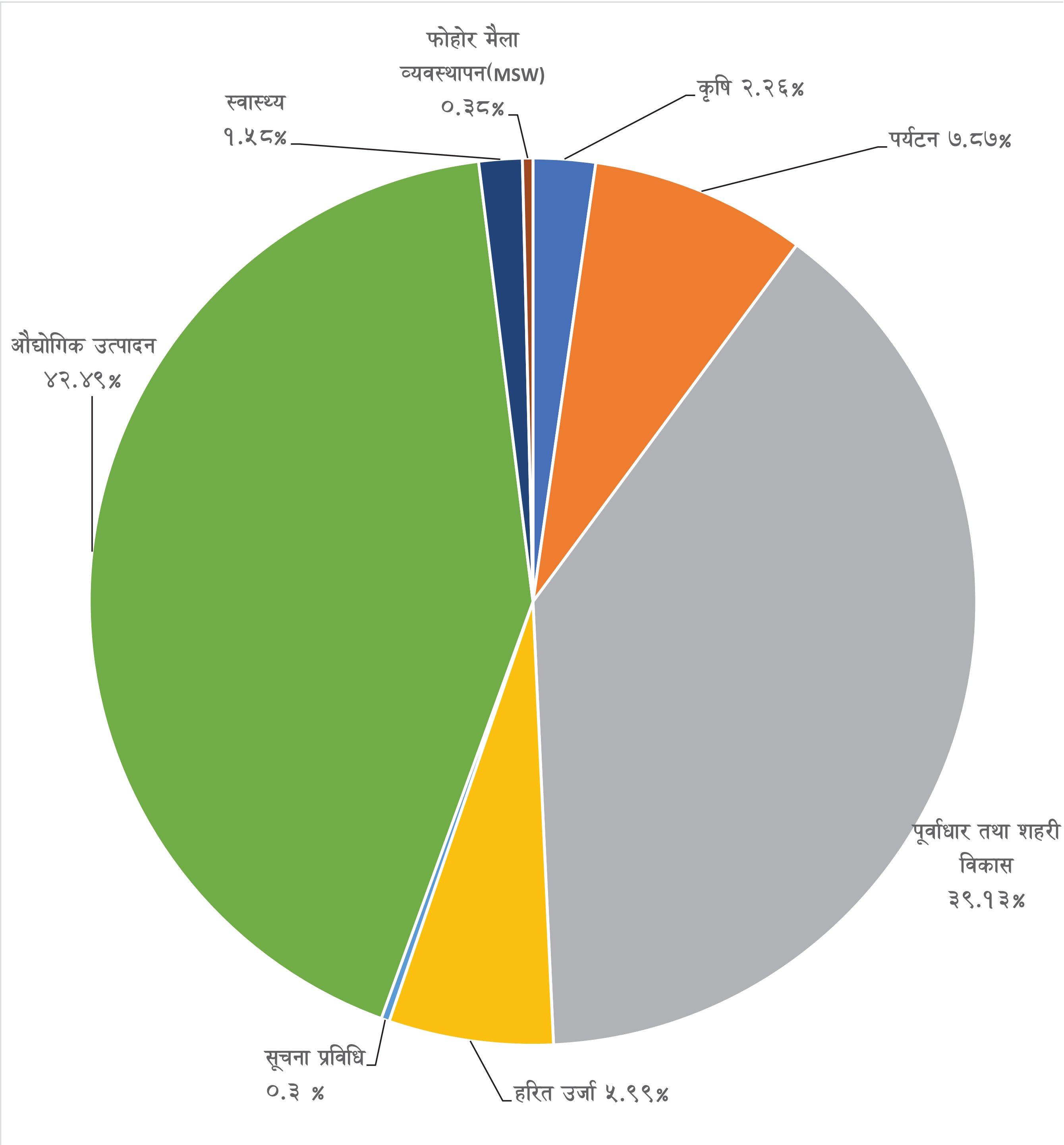
फोहोर मैला व्यवस्थापन(MSW) ०.३८%
कृषि २.२६%
पर्यटन ७.८७%
स्वास्थ्य १.५८%
औद्योगिक उत्पादन ४२.४९%
पूर्वाधार तथा शहरी विकास ३९.१३%
सूचना प्रविधि ०.३ %
हरित उर्जा ५.९९%

७. सुझाव तथा आगामी कार्यदिशा

सुझावः

- लगानी सम्मेलनमा समझदारी पत्र (MOU) भएका परियोजनाहरूको सफल कार्यान्वयनका लागि संस्थागत अनुगमन संयन्त्रको विकास गर्नुपर्ने,
- समझदारी भएका परियोजना कार्यान्वयनका लागि एकल विन्दु सेवा केन्द्रको स्थापना र सोही अनुसार कार्य संचालन गर्नुपर्ने,
- कोशी प्रदेशमा लगानीका वातावरण तयार गर्न भएका नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थामा आवश्यक सुधार वा परिमार्जन गर्न विषयगत क्षेत्रका प्रतिनिधिको सहभागीतामा विज्ञ समूह निर्माण गर्नुपर्ने,
- लगानीका क्षेत्र, सम्भावित लगानीको प्रोफाइल, परियोजनाका सूचना, अनुमती प्रक्रिया, लगानीकर्तालाई सहज गर्ने सामग्रीहरूको संग्रह सहितको लगानी पोर्टलको विकास गर्ने,
- लगानीकर्ताहरूको खोजी, लगानीकर्तासँगको संवाद तथा अन्तरक्रियालाई लगानी सम्मेलन गरिने अवधिमा मात्र गर्ने गरी सिमितता नराखी नियमित रूपमा लगानीमैत्री वातावरण तयारीका लागि सो किसिमको कार्य योजना तयार गर्नुपर्ने,
- आगामी दिनमा प्रदेश सरकारद्धारा आयोजना हुने लगानी सम्मेलन कार्यक्रम गर्नुपूर्व नियमित रूपमा कोशी प्रदेशका स्थानीय तहहरूसँग प्रत्यक्ष रूपमा विभिन्न कार्यशाला, गोष्ठी, अन्तरक्रिया माध्यमबाट सम्भावित लगानी क्षेत्रको पहिचान गर्नुपर्ने साथै स्थानीय तहसँगको सहकार्य र समन्वयमा बढी भन्दा बढी परियोजनाहरुलाई लगानीकर्ता माझ प्रस्तुतीकरण गर्नसके कोशी प्रदेश सरकारका माध्यमबाट राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सक्ने गरी अर्थतन्त्रका विविध क्षेत्रमा बढी भन्दा बढी लगानी भित्र्याउने सहज वातावरण सृजना हुनसक्नेछ,
- कोशी प्रदेशमा लगानीमैत्री वातावरण सृजना गरिरहन प्रदेश लगानी प्राधिकरणको लागि नीतिगत, कानूनी सुधार तथा कार्यालयको आवश्यक बजेट, जनशक्ति तथा भौतिक संरचनाको समयानुकुल व्यवस्थापन गर्नुपर्ने,

आगामी कार्यदिशा (Way Forward):

- कोशी प्रदेशमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानीको वातावरणलाई दीर्घकालिन रुपमा सुनिश्चित गर्न प्रचलित नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थामा समयानुकुल सुधार वा परिमार्जन गर्नुपर्ने भए विषयगत क्षेत्रका विज्ञ सहितको कार्यदल गठन गरी प्राप्त सुझाव अनुसार अगाडि बढ्नुपर्ने,
- लगानी सम्बद्ध परियोजनाहरु कार्यान्वयनका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणामा स्थापित संस्था तथा लगानी कार्यान्वयनमा प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न निकायका संरचनात्मक, संगठनात्मक र संस्थागत क्षमतामा सुधारका लागि कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाको प्रबन्ध गरिनुपर्ने,
- लगानी सम्मेलन आयोजना पूर्व कोशी प्रदेशका स्थानीय तहहरूसँग प्रत्यक्ष रूपमा विभिन्न

- कार्यशाला, गोष्ठी, अन्तरक्रिया तथा सम्भावित लगानी क्षेत्रको पहिचान हुन सकेको खण्डमा अझ बढी परियोजनाहरु लगानीकर्ता माझ प्रस्तुतीकरण गर्न सकिने र बढी भन्दा बढी लगानी भित्र्याउन सहज वातावरण सृजना गर्न सकिने,
- लगानीकर्ताहरूको खोजी, लगानीकर्तासँगको संवाद तथा अन्तरक्रियालाई लगानी सम्मेलन गरिने अवधिभित्र मात्र सिमित नराखी नियमित रूपमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माणका लागि सोही किसिमको कार्य योजना तयार गर्नुपर्ने,

८. सन्दर्भ सामग्री

- कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५ को अवधारणा पत्र
- लगानी सम्मेलन कार्यक्रममा QR Scan अनुसार रजिष्टर भएका सहभागीको विवरण राखी प्रदेश लगानी प्राधिकरणको कार्यलयमा Event Management कम्पनी (I.C. Tech Media Pvt. Ltd., Kathmandu) का तर्फबाट प्राप्त भएको प्रतिवेदन
- सार्वजनिक निजी सहकारी साझेदारी तथा लगानी प्राधिकरण ऐन, २०७६
- कोशी प्रदेशको दोश्रो आवधिक योजना(२०८१/८२-२०८५/८६)
- आ.व.२०८१/८२ को कोशी प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम र बजेट बक्तव्य

अनुसूची २
लगानी सम्मेलनका तस्विरहरू

सम्मेलन उद्घाटनका झलकहरू

सम्मेलन उद्घाटनका झलकहरू

काठमाडौंमा छलफल-मरक्युर होटल

थेमेटिक सेसनका झलकहरू

प्रेस मिट

सम्मेलन स्थल

कोशी प्रदेश लगानी सम्मेलन २०२५
KOSHI PROVINCE INVESTMENT SUMMIT 2025

WELCOME TO
KOSHI PROVINCE
INVESTMENT SUMMIT 2025

PROJECT SHOWCASE
PROJECT SHOWCASE

बिग होटल
BIG HOTEL

INVESTMENT SUMMIT 2025
WELCOME
WELCOME

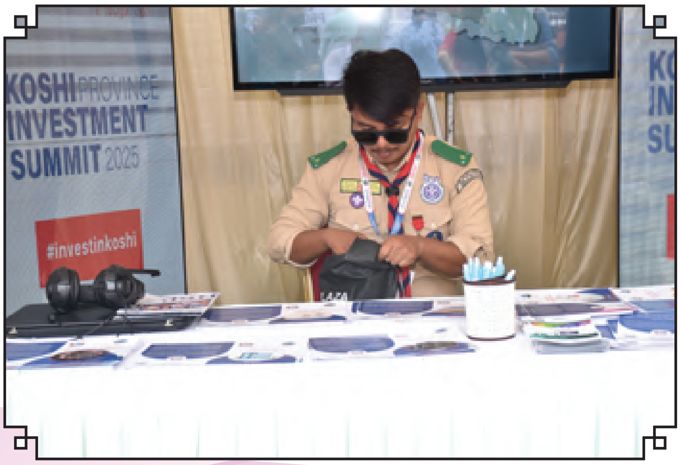
KOSHI PROVINCE
INVESTMENT
SUMMIT 2025
#investinkoshi

INVESTMENT SUMMIT 2025
WELCOME
WELCOME

अतिथि स्वागत

प्रोजेक्ट सोकेसिङका झलकहरू

सम्मेलन कक्ष

समापन समारोहका झलकहरू

सम्मेलनका दौरान अनौपचारिक छलफलका झलकहरू

सम्मेलन पूर्व छलफलका झलकहरू

रजिष्ट्रेशनका झलकहरू